

Deskresearch huiselijk geweld en kindermishandeling

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Nederlands
Jeugdinstituut

Samen voor een integrale aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld

Deskresearch huiselijk geweld en kindermishandeling

In het kader van het onderzoeks- en kennisprogramma
Geweld hoort nergens thuis

juli 2019

Kristin Janssens (Movisie)
Marianne Volaart (NJI)
Nicole Doornink (Movisie)
Wilma Schakenraad (Movisie)
Roos Kooijman (NJI)
Klaas Kooijman (NJI)

Colofon

Auteurs

Kristin Janssens (Movisie)
Marianne Volaart (Nederlands Jeugdinstituut)
Nicole Doornink (Movisie)
Wilma Schakenraad (Movisie)
Roos Kooijman (Nederlands Jeugdinstituut)
Klaas Kooijman (Nederlands Jeugdinstituut)

Fotografie

Pixabay

Vormgeving

Punt Grafisch Ontwerp

© juli 2019 Movisie en Nederlands Jeugdinstituut

Deze publicatie kwam tot stand in opdracht van de Adviescommissie onderzoeks- en kennisprogramma Geweld hoort nergens thuis, en werd uitgevoerd door Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

Movisie
Postbus 19129
3501 DC Utrecht
T (030) 789 20 00
E info@movisie.nl
www.movisie.nl

Nederlands Jeugdinstituut
Postbus 19221
3501 DE Utrecht
T (030) 230 63 44
E info@nji.nl
www.nji.nl

Inhoud

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Vraagstelling en afbakening stap 1 deskresearch	6
1.3 Vraagstelling stap 2 deskresearch	7
2. Prevalentie-onderzoek	8
2.1 Wat is er?	8
2.2 Wat is er, maar niet compleet of niet goed bruikbaar?	8
2.3 Welke vormen en typen geweld ontbreken in huidig onderzoek?	9
2.4 Aanbevelingen voor nader onderzoek	9
2.5 Conclusies en aanbevelingen	10
3. Erkende interventies	11
3.1 Inleiding	11
3.2 Kennis over ‘wat werkt bij implementatie’	12
3.3 Erkende interventies in de databanken: stand van zaken	13
3.4 Erkende interventies – Wat is er?	14
3.5 Erkende interventies - Wat is er, maar is verouderd?	15
3.6 Erkende interventies - Wat ontbreekt?	15
3.7 Conclusies en aanbevelingen	16
4. Intervenieren en organiseren	18
4.1 Inleiding	18
4.2 Lacunes in de kennis over intervenieren en organiseren	18
4.3 Aanbevelingen voor intervenieren en organiseren	19
4.4 Belangrijke kwesties volgens de literatuur	19
4.5 Aanbevelingen voor belangrijke kwesties	20
4.6 Conclusies	21
5. Referenties	24
5.1 Literatuur gebruikt voor de hoofdstukken 1 tot en met 3	24
5.2 Literatuur gebruikt voor hoofdstuk 4	33
Bijlage	40

1. Inleiding

1.1 AANLEIDING

De adviescommissie onderzoeks- en kennisprogramma Geweld hoort nergens thuis werkt aan een kennis-synthese. De eerste fase daarvan bestaat uit het inventariseren van beschikbare kennis en kennis-behoeften. Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) zijn gevraagd om de beschikbare kennis en lacunes op te sporen door middel van een deskresearch. In dit document geven we per onderdeel de stand van zaken weer, formuleren we een eerste aanzet tot aanbevelingen en trekken we in het verlengde daarvan ook een aantal eerste conclusies. Om een zo compleet en divers mogelijk beeld te krijgen van de beschikbare kennis en de kennislacunes heeft de commissie gelijktijdig met deze deskresearch focusgroepen georganiseerd met professionals, gemeenteambtenaren en ervaringsdeskundigen, en in aanvulling daarop gesprekken met wetenschappers en onderzoekers gehouden.

1.2 VRAAGSTELLING EN AFBAKENING STAP 1 DESKRESEARCH

Stap 1 van de deskresearch was het maken van een eerste inventarisatie van wetenschappelijk onderzoek en praktijkonderzoek. Voor deze stap hebben Movisie en het NJi de volgende vraag geformuleerd: *Welke kennis uit onderzoeken of literatuur is beschikbaar of wordt momenteel ontwikkeld rondom huiselijk geweld en kindermishandeling (exclusief preventie) in Nederland? Dit in relatie tot actielijnen 1, 2 en 3 van het programma Geweld hoort nergens thuis¹.*

Ter verdere afbakening kozen Movisie en NJi voor een focus op:

1. nationale onderzoeken en literatuur, dus geen internationale, regionale of lokale onderzoeken
2. de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling, dus geen onderzoek naar misbruik in jeugdzorg,

- kerk of sportclubs, of naar geweld buiten huiselijke kring of in instellingen. Een uitzondering daarop zijn de specifieke doelgroepen die in actielijn 3 van het programma staan en wel te maken hebben met geweld buiten huiselijke kring, bijvoorbeeld slachtoffers van loverboys en mensenhandel.
3. de periode 2009-2019, met de pragmatische insteek om eventueel oudere sleutelpublicaties ook mee te nemen
4. geen onderzoeken naar of literatuur over (primaire) preventie, omdat dit geen deel uitmaakt van het programma Geweld hoort nergens thuis.
5. een overzicht van interventies die in de databanken Effectieve Jeugdinterventies, Effectieve Sociale Interventies en op de website Justitiële Interventies staan, onder vermelding van de beoordeling door praktijkbeoordelaars of erkenning door een erkenningscommissie als goed beschreven, goed onderbouwd of effectief (volgens eerste, goede of sterke aanwijzingen).

Aanpak van stap 1 deskresearch

Tijdens de deskresearch richtte Movisie zich op huiselijk geweld tegen en door volwassenen, en op de onderwerpen seksueel geweld, ouderenmishandeling, huwelijksdwang en eengerelateerd geweld. Het NJi richtte zich op kindermishandeling, inclusief de onderwerpen loverboys en conflictscheidingen, en op organisatiekundige en veranderkundige literatuur. Op websites van circa vijftig organisaties is gezocht naar relevante onderzoeken en literatuur. Het betrof websites van hogescholen en universiteiten, onderzoeks- en kennisinstututen, organisaties op het gebied van veiligheid en justitie en overige relevante organisaties zoals koepels, overheid en afzonderlijke organisaties. Verder zijn de websites van inspecties met betrekking tot veiligheid, volwassenen en jeugd bekeken en zijn relevante richtlijnen bestudeerd.

¹ De actielijnen van het programma Geweld hoort nergens thuis zijn: 1. Eerder en beter in beeld, 2. Stoppen en duurzaam oplossen, 3. Aandacht voor specifieke groepen (slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van loverboys en mensenhandel, slachtoffers van eengerelateerd geweld en huwelijksdwang, kinderen in kwetsbare opvoedingsituaties, complexe scheidingen en slachtoffers ouderenmishandeling).

Via de sneeuwbalmethode en via Google en Google Scholar werden meer onderzoeken en andere wetenschappelijke bronnen gevonden.

Het NJi heeft daarnaast de publicatie *Onderzoeksagenda Effectiviteitsonderzoek kindermishandeling* (ZonMw, 2016) als basis genomen voor zijn deskresearch.

Ten behoeve van het overzicht van interventies (zie hoofdstuk 3) hebben Movisie en NJi verschillende databanken geraadpleegd.

Stap 1 van de deskresearch is uitgevoerd van maart 2019 tot medio april 2019. Onderzoeken die na medio april 2019 zijn verschenen of interventies die daarna in de databanken zijn gepubliceerd, zijn in verband met de beperkte tijd niet meegenomen.

1.3 VRAAGSTELLING STAP 2 DESKRESEARCH

Stap 2 van de deskresearch vond plaats van medio april 2019 tot half mei 2019 en bestond uit het op hoofdlijnen screenen van de gevonden onderzoeken en literatuur, inclusief de prevalentie-onderzoeken en de gevonden erkende interventies.

De volgende vragen voor stap 2 zijn onder andere gebaseerd op een gesprek met de voorzitter en het secretariaat van de onderzoekscommissie op 2 april 2019 en op overleg met de betrokken projectleiders van Movisie en het NJi:

1. Prevalentie-onderzoek: wat is er, wat is er maar is niet compleet of niet goed bruikbaar, wat ontbreekt er nog? Deze vragen worden beantwoord in hoofdstuk 2.
2. Erkende interventies: wat is er, wat is er maar is verouderd, en wat ontbreekt er? De antwoorden op deze vragen komen aan bod in hoofdstuk 3.
3. Welke lacunes bestaan er in de gevonden onderzoeken en literatuur op het gebied van interveniëren en organiseren? Welke belangrijke kwesties spelen daar en vragen nadere aandacht? Deze onderwerpen komen aan de orde in hoofdstuk 4.

2. Prevalentie-onderzoek

2.1 WAT IS ER?

Prevalentie-onderzoek heeft betrekking op de mate waarin huiselijk geweld en kindermishandeling voorkomt. De vraag is wat er op dat gebied in Nederland bekend is, op welke punten de informatie niet compleet of niet goed bruikbaar is en wat er nog ontbreekt. In de search zijn verschillende prevalentie-onderzoeken gevonden. Hieronder schetsen we op hoofdlijnen de stand van zaken tot en met half april 2019. Daarin maken we onderscheid in drie soorten onderzoek:

Prevalentie huiselijk geweld en kindermishandeling:

In het WODC-onderzoek *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland* (Ten Boom & Wittebrood, 2019) zijn cijfers uit zelfrapportage-onderzoek onder de Nederlandssprekende bevolking bij elkaar gebracht over huiselijk geweld (Van Eijkern, Downes, & Veenstra, 2018) en over kindermishandeling (Informantenonderzoek Alink e.a., 2018; Scholierenonderzoek Schellingerhout & Ramakers, 2017).

Overige (prevalentie)onderzoeken naar kindermishandeling:

- De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2018) heeft in *de Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016: cijfers over seksueel geweld ten aanzien van kinderen* gegevens verwerkt van het CBS, Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming, diverse jeugdhulpinstellingen aangesloten bij Jeugdzorg Nederland, GGZ Nederland, de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), Rutgers en Soa Aids Nederland.
- TNO (Vink et al., 2016) deed onderzoek naar Adverse Childhood Experiences (ACE's) bij kinderen in groep 7/8, via zelfrapportage, onder andere over kindermishandeling.

Overige prevalentieonderzoeken naar specifieke groepen en vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties:

- Cijfers ouderenmishandeling (landelijk en regionaal)²;
- Vrouwelijke genitale verminking (Pharos, 2013 – nieuwe editie verschijnt in 2019);
- Huwelijksdwang en achterlating (Smits van Waesberghe et al., 2014);
- Eergerelateerd geweld (LEC EGG, jaarlijks via jaarverslagen);
- Seksueel geweld (Rutgers, periodieke onderzoeken);
- Meisjes en jonge vrouwen met een beperking (Duysak et al., 2018);
- Transgenders (Oosterhout, 2019);
- Kind-oudermishandeling (TNO en Movisie, 2014);
- Kinderen in echtscheidingssituaties (Alink, 2018; Vink, Van der Pal, Eekhout et al, 2016; Anthonijsz et al., 2017);
- KOPP/KVO kinderen (Verdurmen, Ten Have et al., 2007; Vink, Van der Pal, Eekhout et al., 2016; Ten Have, De Graaf, Van Weeghel & Van Dosselaer, 2014);
- Kinderen in multiprobleemsituaties (Richtlijn Multiprobleemgezinnen, 2015);
- Loverboy slachtoffers (Nationaal Rapporteur, 2016; CoMensha, 2018);
- Kinderpornografie (Expertisebureau Online Kindermisbruik, 2019; Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2018).

2.2 WAT IS ER, MAAR NIET COMPLEET OF NIET GOED BRUIKBAAR?

Om diverse redenen zijn onderzoeken naar de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling niet altijd compleet of zijn de resultaten niet altijd even bruikbaar. Dat geldt in ieder geval voor de volgende twee bronnen:

² Zie Bakker, Witkamp, Timmermans, Janssen, & Lindenberg, 2018; Plaisier, & de Klerk, 2015; RIVM, z.d.; Van den Boom, Dijkshoorn, Janssen, van Santen, Verhagen, C., & Wijffels, 2017; GGD Amsterdam, z.d.

Cijfers van Veilig Thuis, gepubliceerd door het CBS

De cijfers van de verschillende Veilig Thuis-organisaties zijn niet goed vergelijkbaar, onder meer omdat organisaties verschillend registreren. Het Landelijk Netwerk Veilig Thuis, de ministeries van VWS en van Justitie en Veiligheid, de VNG en het CBS voeren een gezamenlijk verbetertraject uit om tegemoet te komen aan de behoefte aan vergelijkbare cijfers. De rapportage over 2017 en het eerste half jaar van 2018 richt zich qua doelgroep dan ook primair op de genoemde partijen. Het CBS concludeert dat het gebruik van deze cijfers buiten de context van dit verbetertraject sterk moet worden afgeraden (CBS, 2018).

Cijfers over de strafrechtelijke aanpak van kindermishandeling

Zoals de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2018) signaleert ontbreken betrouwbare gegevens, met name als het gaat om de relatie tussen politiecijfers, cijfers van het OM en de rechtspraak.

2.3 WELKE VORMEN EN TYPEN GEWELD ONTBREKEN IN HUIDIG ONDERZOEK?

In het huidig onderzoek worden de volgende lacunes gesignaleerd wat betreft vormen en typen van geweld en wat betreft specifieke doelgroepen:

Vormen en typen van geweld

Volgens het eerdergenoemde WODC-onderzoek (Ten Boom & Wittebrood, 2019) ontbreken de volgende vormen en typen van geweld in huidig onderzoek:

- stalking;
- economisch geweld;
- ernstig psychisch geweld;
- seksueel geweld specifiek in intieme relaties;
- (emotionele) verwaarlozing; het onderwerp kinderen als getuige van huiselijk geweld is wel meegenomen in de Informantenstudie van Alink e.a., onder de noemer 'emotionele verwaarlozing', maar in het scholierenonderzoek (Schellingerhout & Ramakers, 2017) is verwaarlozing niet meegenomen en emotionele mishandeling slechts beperkt.

Doelgroepen

In *Geweld tegen meisjes en vrouwen met een beperking* (Duysak, Bakker & De Vaan, 2018) worden als ontbrekende onderwerpen genoemd:

- mensen met een auditieve, visuele of motorische beperking en geweldsproblematiek;
- samenhang tussen beperkingen, gender en geweld;
- prevalentie van misbruik onder mannen met een beperking.

De auteur van *Overall op je hoede. Geweld tegen transgender personen in Nederland*' (Van Oosterhout, 2019) noemt als ontbrekend:

- systematisch onderzoek naar de veiligheid van transgender personen in Nederland.

In *Huiselijk geweld en veiligheid in asielopvangcentra* (Smits van Waesberghe, 2017) wordt geconstateerd dat nader onderzoek nodig is naar:

- het (vroegtijdig) signaleren van huiselijk geweld bij asielzoekers in opvangcentra.

2.4 AANBEVELINGEN VOOR NADER ONDERZOEK

In de prevalentieonderzoeken die we hebben gevonden worden aanbevelingen gedaan voor het krijgen van een vollediger en genuanceerder beeld van de omvang van huiselijke geweld en kindermishandeling.

Het eerdergenoemde WODC-onderzoek (Ten Boom & Wittebrood, 2019) adviseert daarvoor:

- het bevragen van meerdere bronnen binnen het gezin, bijvoorbeeld beide ouders of zowel ouders als één of meerdere kinderen;
- meer eenduidigheid in definities: wat meten we eigenlijk?;
- andere vormen van onderzoek dan vragenlijst-onderzoek;
- vangst-hervangst cijfers ook meenemen want die ontbreken in het laatste WODC-onderzoek;
- aandacht voor onderschatting van seksueel geweld in intieme relaties door de wijze van uitvragen;
- aandacht voor mogelijke onderschatting van kindermishandeling (met name emotionele mishandeling en seksueel misbruik) in informantenstudies doordat informanten deze vormen van kindermishandeling niet opmerken;

- aandacht voor de samenloop van verschillende vormen, met het advies seksueel misbruik buiten het gezin buiten beschouwing te laten bij een analyse van de samenloop in het gezin;
- kinderen als getuige apart coderen, los van ‘andere emotionele verwaarlozing’.

Verder stelt het WODC-onderzoek dat nodig is:

- beleidsevaluatie om conclusies te kunnen trekken over de effecten van beleid op prevalentie.

Uit overige bronnen komt de aanbeveling voor onderzoek naar:

- cijfers over de strafrechtelijke aanpak van kindermishandeling (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2018).

2.5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Uit het voorgaande blijkt dat er in Nederland al aardig zicht is op de prevalentie van kindermishandeling, huiselijk geweld en geweld in afhankelijkheidsrelaties. Bovendien biedt onder andere het verbetertraject voor de CBS-data van Veilig Thuis daarvoor belangrijke kansen. Maar er zijn ook lacunes. Daarvoor gelden de volgende aandachtspunten en aanbevelingen:

Aandachtspunten:

- Prevalentie-onderzoek is geen beleidstoets.
- Omdat prevalentie-onderzoek zoals het nu georganiseerd is, minder geschikt is voor leren en verbeteren, is het van belang te streven naar meer continue monitoring.
- De cijfers zijn stabiel en er is sprake van onderrapportage. Het op te lossen probleem wordt niet kleiner.
- De context is volop in verandering en veel factoren zijn van invloed op de cijfers die we uiteindelijk uit prevalentieonderzoek destilleren.
- Wanneer de bewustwording groeit en de sociale norm tegenover huiselijk geweld en kindermishandeling wordt versterkt, is ook een stijging van de cijfers te verwachten door nieuwe vormen van signalering en duiding.

Aanbevelingen:

- Streef naar een vollediger en genuanceerder beeld van de omvang door:
 - meer eenduidigheid in definities: wat meten we eigenlijk?
 - aanpassing van de methodologie: andere vormen van bevragen en meerdere bronnen van kennis zijn nodig om meer inzicht te krijgen in achtergronden en problematiek. Bekend is dat vragenlijstonderzoek zich niet leent voor specifieke vormen of groepen en dat er sprake is van onderschatting in informantstudies omdat informanten bepaald gedrag niet als kindermishandeling herkennen. Ook is meer aandacht nodig voor de duur en de ontwikkeling van de aard van het geweld in de loop van de tijd. Mogelijkheden zijn: retrospectief bevragen en het toepassen van de vangst-hervangst methode.
 - verdieping op specifieke doelgroepen, maar ook op achtergrondkenmerken in de context van plegers, op relaties (al dan niet in gezinnen) en op tijdsverloop (monitoring).
- Zet in op monitoring. Omdat de commissie hiervoor al een voorstel maakt, worden hiervoor geen verdere aanbevelingen gedaan. Het is voor de toepasbaarheid van kennis wel van groot belang dat de monitoring het leren en verbeteren ondersteunt. Dat vraagt continue monitoring in verbinding en samenhang met (bestaand) onderzoek.
- Versterk het inzicht in groepen met een hoger risico op herhaling, zoals door verslaving en multiproblematiek (Richtlijn Multiprobleemgezinnen: Van der Steege & Zoon, 2015).

3. Erkende interventies

3.1 INLEIDING

Voor een effectieve(re) aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is nodig: een brede analyse, inzicht in risicofactoren en beschermende factoren en snel passende zorg en ondersteuning, zowel voor slachtoffers als daders. Hiervoor kunnen interventies worden ingezet. Een interventie is 'een systematische manier van handelen om een doel te bereiken bij een doelgroep' (Movisie, 2015).

De interventies die zijn opgenomen in de databanken die Movisie en NJi tijdens deze deskresearch hebben bekeken, zijn planmatig en doelgericht. De interventies zijn beoordeeld door een panel van praktijkdeskundigen op het niveau 'goed beschreven' of al dan niet erkend op de niveaus 'goed onderbouwd' en 'effectief' door een zogenoemde erkenningscommissie bestaande uit vertegenwoordigers van praktijk en wetenschap.

De beoordeling van interventies geschiedt onafhankelijk. Om beoordeeld te kunnen worden op het niveau 'goed beschreven' moet er minimaal een lichte procesevaluatie zijn gedaan.

Daarnaast is een groot aantal van de interventies in de praktijk onderzocht met verschillende vormen van onderzoek die variëren in bewijskracht die, waar relevant, ook door de erkenningscommissie wordt getoetst.

Veel interventies die in de praktijk worden toegepast, zijn (nog) niet in databanken opgenomen. Ze zijn (nog) niet beoordeeld, nog in ontwikkeling of voldoen niet aan de criteria. Het overzicht van interventies in dit rapport richt zich op de interventies die wel in de databanken zijn opgenomen.

Werkzame elementen en werkzame mechanismen

Nationaal en internationaal is er aandacht voor de werkzame elementen van interventies, zowel op het niveau van afzonderlijke interventies als op het niveau van een groep interventies, bijvoorbeeld rond een specifiek thema (Van Dale, Lanting & Van Delden, 2015). Werkzame elementen zijn "onderdelen van een interventie of aanpak die (in theorie) effect hebben en die niet mogen ontbreken als de interventie [of aanpak] in de praktijk wordt toegepast" (Van Dale et al., 2015). Het destilleren van werkzame elementen heeft onder andere tot doel een aanpak aan een bepaalde context aan te passen en op de langere termijn interventies 'in te dikken' tot een overzicht van

werkzame elementen bij een bepaalde problematiek. De eerste stappen in deze richting worden gezet, maar er zijn zowel wetenschappelijke als praktische vragen over de concrete uitwerking (Van Dale et al., 2015). Over de werkzaamheid van het enkelvoudig inzetten van elementen van interventies is nog weinig bekend. In het jeugdveld wordt momenteel onderzoek gedaan naar werkzame elementen (ZonMw, z.d.). De zes betrokken onderzoeksconsortia hebben de elementen in beeld gebracht. Onderzoek naar de werkzaamheid daarvan blijkt complex, maar een eerste aanzet is gemaakt. De resultaten van deze onderzoeken worden in 2020 gepubliceerd. Naar verwachting is meer onderzoek nodig om ervoor te zorgen dat professionals weten wanneer ze welke elementen - en welke combinatie van elementen in welke volgorde - ze kunnen inzetten om resultaten te bereiken.

Behalve voor werkzame elementen bestaat er in het sociaal domein ook interesse voor werkzame mechanismen. Werkzame mechanismen betreffen niet de afzonderlijke elementen maar het proces van verandering. Werkzame mechanismen verklaren waarom een bepaalde sociale interventie werkt; ze geven inzicht in het onderliggende proces (Boel, Felten & Rensen, 2019).

Erkenningstraject effectieve interventies

In het erkenningstraject Effectieve interventies werken zeven instituten samen aan het verbeteren van interventies op het terrein van jeugd, gezondheidsbevordering, preventie, vroeghulp en meer algemeen lokaal sociaal beleid. Alle instituten werken volgens dezelfde uitgangspunten en criteria (Zwicker, Van Dale, Dunnink et al., 2015). Na erkenning worden interventies opgenomen in databanken.

Het doel van het erkenningstraject en het opnemen van interventies in databanken is meer zicht te krijgen op effectieve ondersteuning en hulp. Een tweede, even belangrijk doel is het stimuleren van praktijk en beleid tot kennisontwikkeling. Door vormen van ondersteuning en hulp eerst te beschrijven, vervolgens te onderbouwen en tevens te onderzoeken worden ze steeds verder verbeterd. Op die manier worden professionals steeds beter in het bereiken van resultaten met cliënten. Het doel is dus niet de erkenning van de interventie, maar het stimuleren van

kwaliteitsverbetering van het uitvoerend werk in de desbetreffende werkvelden.

Om het gewenste effect te realiseren zijn niet alleen onderbouwde en ‘effectieve’ interventies nodig, maar moeten die ook goed toegepast worden. Dit vraagt om een blijvende investering, bijvoorbeeld in de vorm van evaluatie en doorontwikkeling, en om een goede systematiek van kwaliteitsontwikkeling en -borging door de gebruikers, bijvoorbeeld door een opleiding om met de interventie te kunnen werken zoals bedoeld, e-learning en intervisie.

Effectief werken in een complex veld

Via de databanken wordt kennis gedeeld over wat werkt en welke ervaringen met de interventies zijn opgedaan. Gemeenten, professionals en anderen kunnen gebruik maken van bestaande kennis en van al beschikbare en overdraagbare interventies zodat zij het wiel niet opnieuw hoeven uit te vinden. Zo dragen interventies, de beoordeling ervan en de kennis in de databanken bij aan een stapsgewijze ontwikkeling van kennis over wat werkt bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Feit blijft dat veel professionals in het sociale domein en in de jeugdhulp gebruik maken van elementen van interventies en van interventies welke (nog) niet zijn opgenomen in de databanken, ook al is er nog geen zicht op de effectiviteit ervan. De verklaring daarvoor is dat niet alle professionals kunnen beschikken over erkende interventies. Bovendien is er bij complexe hulpvragen zoals in het geval van huiselijk geweld en kindermishandeling geen *one size fits all*-benadering mogelijk. Des te belangrijker is het dat professionals de kennis over wat werkt bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling benutten. Deze kennis is afkomstig uit wetenschap, praktijkervaringen en cliëntervaringen en beschikbaar via richtlijnen, databanken en online dossiers van betrokken kennisinstituten. In samenspraak met hun cliënten kiezen professionals voor de beste ondersteuning en hulp; een erkende interventie, een niet erkende interventie of elementen van interventies. Het kiezen en toepassen van interventies veronderstelt dat professionals goed opgeleid zijn, supervisie krijgen, reflecteren en samen met cliënten monitoren of hun inzet leidt tot de gewenste uitkomsten. De ervaringen van professionals en cliënten dragen op deze manier weer bij aan kennisontwikkeling. Dit principe is binnen het jeugdveld aangeduid als Samen Lerend Doen Wat Werkt (Gorissen, 2017).

Werkzame elementen en werkzame mechanismen kunnen een belangrijke rol spelen in de kwaliteitsverbetering van het uitvoerend werk. Interventies geven inzicht in elementen en mechanismen die op hun beurt weer bouwstenen voor nieuwe interventies vormen. Om bestaande interventies verder te ontwikkelen en nieuwe interventies te realiseren zou in de toekomst meer gebruik gemaakt kunnen worden van de bestaande kennis over ‘werkzame elementen’ en ‘werkzame mechanismen’.

3.2 KENNIS OVER ‘WAT WERKT BIJ IMPLEMENTATIE’

Naast onderzoek naar de toepassing en gebruiksvriendelijkheid van interventies en de doelrealisatie in de vorm van procesevaluaties en effectonderzoek, is ook implementatieonderzoek nodig om zicht te krijgen op randvoorwaarden voor succes: belemmerende en bevorderende factoren voor optimale implementatie, bijvoorbeeld wat er nodig is om de interventie voor de beoogde doelgroep te kunnen uitvoeren zoals bedoeld.

Uit onderzoek (Hoogendam & Linger, 2010) en uit de praktijk van de databank Effectieve Sociale Interventies en de databank Effectieve Jeugdinterventies blijkt dat het hebben van mooie, goed onderbouwde interventies niet per se betekent dat ze ook in de praktijk worden gebruikt. De aandacht voor de implementatie van interventies blijkt beperkt. Ten onrechte wordt vaak gedacht dat een goed ‘product’ zichzelf verkoopt en vanzelf zijn weg vindt naar de eindgebruikers (Hoogendam & Linger, 2010). Bovendien blijkt de kwaliteit van het implementatieproces van grote invloed te zijn op de effectiviteit van de interventie. Een goede implementatie kan de effectiviteit zelfs verdubbelen (Durlak & DuPre, 2008).

Om de implementatie van interventies te verbeteren kan kennis over wat werkt bij implementatie benut worden, bijvoorbeeld uit het [dossier Wat werkt bij implementatie van sociale interventies](#) (Van der Zwet & De Groot, 2018).

3.3 ERKENDE INTERVENTIES IN DE DATABANKEN: STAND VAN ZAKEN

Movisie heeft een overzicht gemaakt van positief beoordeelde en erkende interventies met betrekking tot de thema's huiselijk geweld en seksueel geweld die tot half april 2019 zijn opgenomen in³:

1. [De Databank Effectieve Sociale Interventies \(ESI\)](#);
2. [De Databank Justitiële Interventies](#)

Daarnaast heeft Movisie een beknopt overzicht - met alleen links naar beschrijvingen en vermelding van het erkenningsniveau - gemaakt van [interventies uit de interventiedatabase Gezond en Actief Leven](#).⁴

Movisie heeft interventies opgespoord met de volgende zoektermen: huiselijk geweld, seksueel (geweld, grensoverschrijdend gedrag), partnergeweld, huwelijksdwang, trauma, eer(gerelateerd), oudermishandeling en mantelzorg.

Het NJi heeft een overzicht gemaakt van erkende interventies met betrekking tot het thema kindermishandeling die tot half april 2019 zijn opgenomen in: [3. De Databank Effectieve Jeugdinterventies \(DEI\)](#)

Het NJi heeft interventies opgespoord met de volgende zoektermen (in alfabetische volgorde): echtscheiding, gescheiden ouders, huiselijk geweld, incest, ingrijpende gebeurtenis, kinderbeschermingsmaatregel, loverboyslachtoffers, mensenhandel, mishandeling, multiprobleemgezinnen, partnergeweld, posttraumatische stressstoornis, PTSS, prostitutie, scheiding, seksueel grensoverschrijdend gedrag, seksueel misbruik, trauma, vechtscheiding en uithuisplaatsing.

In deze overzichten gaat het om erkende interventies die zijn beoordeeld als 'goed beschreven' door praktijkbeoordelaars van de databank Effectieve Sociale Interventies, of als 'goed onderbouwd' of 'effectief' volgens eerste, goede of sterke aanwijzingen door respectievelijk de Erkenningscommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid, de Deelcommissie Justitiële Interventies, de Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering, de Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie, de Deelcommissie Gehandicaptenzorg of de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie.

Voor al deze interventies geldt dat er minimaal een procesevaluatie is gedaan, dat wil zeggen: onderzoek naar ervaringen van uitvoerders en doelgroep met de interventie. Om in aanmerking te komen voor de kwalificatie 'effectief' dienen er minimaal twee effectstudies te zijn gedaan, waarvan er een uitgevoerd moet zijn in Nederland. (Voor meer informatie over de criteria: Zwikker, Van Dale, Dunnink et al., 2015).

Overzicht erkende interventies

De gevonden erkende interventies zijn in de bijlage opgenomen, inclusief een link naar de internetpagina's waarop de beschrijvingen ervan zijn gepubliceerd. In deze bijlage zijn, naast interventies uit bovengenoemde databanken, tevens erkende preventieve interventies rondom het thema seksueel geweld uit de [interventiedatabase Gezond en Actief Leven](#) van RIVM afdeling Gezond en Actief Leven en Kenniscentrum Sport en erkende (preventieve) interventies gericht op ondersteuning van mantelzorgers uit de databank ESI opgenomen.

³ Movisie heeft niet gekeken in het overzicht met erkende interventies gericht op langdurige ggz-zorg van het Trimbos-instituut of de langdurige zorg van Vilans. Erkende interventies gericht op onderwerpen of risicofactoren als verslavingsproblematiek zijn wel opgenomen in de interventiedatabase Gezond en Actief Leven waarvan een beknopt overzicht is gemaakt.

⁴ De interventies in de databank Gezond en Actief Leven zijn *preventieve* leefstijlinterventies en maken daarom geen deel uit van het programma *Geweld hoort nergens thuis*. Vanwege de raakvlakken met het signaleren en bespreekbaar maken van geweld zijn deze interventies wel, zij het globaal, bekeken.

Samenvatting van de interventies naar erkenningsniveau

Voor drie interventies zijn er *sterke aanwijzingen* dat ze effectief zijn:

- Incredible years (de overige 12 interventies met zoektermen gedragsstoornissen of gedragsproblemen zijn niet opgenomen in de bijlage)
- VIPP-SD (de overige interventies met zoektermen gedragsproblemen (40) en opvoeding (24) zijn niet opgenomen in de bijlage)
- Multi Systeem Therapie (MST). (De *evidence based* variant van MST, MST-CAN, is specifiek gericht op lichamelijke mishandeling of verwaarlozing van kinderen, maar is niet opgenomen in de DEI.)

Voor drie interventies zijn er *goede aanwijzingen* dat ze effectief zijn:

- VoorZorg
- Minder boos en opstandig (de overige interventies met zoektermen gedragsstoornissen (12) of gedragsproblemen zijn niet opgenomen in de bijlage)
- Agressieregulatie op maat (residentieel)

Voor acht interventies zijn er *eerste aanwijzingen* dat ze effectief zijn:

- Stevig Ouderschap,
- Bemoezorg in de JGZ
- Parent-Child Interaction Therapy (PCIT)
- Families First
- Agressieregulatie op Maat Ambulant
- Stop Nu Ander Plan (Jongensversie)
- ART Agression Replacement Training
- Vroeger en Verder

De laatste interventie komt uit de ESI, de overige interventies uit de DEI.

Goed beschreven of goed onderbouwd

De overige interventies in de bijlage zijn 'goed beschreven' of 'goed onderbouwd'. Negen 'goed onderbouwde' interventies en één 'goed beschreven' interventie zijn gerelateerd aan actielijn 1. Van deze interventies heeft er één betrekking op de meldcode, gericht op een zeer specifieke doelgroep. De overige acht interventies richten zich op seksueel grensoverschrijdend gedrag, in het algemeen of voor specifieke kwetsbare groepen.

Voor actielijn 2 zijn 38 'goed onderbouwde' interventies en één 'goed beschreven' interventie gevonden. Dit zijn veelal interventies gericht op specifieke vormen,

doelgroepen en deelaspecten van de aanpak, bijvoorbeeld gericht op slachtoffers of plegers van huiselijk geweld.

Vier interventies zijn gericht op kinderen als getuige en vier op het thema scheidingen, waarvan drie gericht op kinderen. Andere thema's zijn gedragsproblemen, trauma, stalking en specifieke interventies voor mensen met een lichte verstandelijke beperking (Ivb). Naast de verschillen in doelgroepen en thema's is ook de aard van de interventie zeer uiteenlopend: ambulant, deels intensief, maar ook zeer specifiek residentieel, bijvoorbeeld voor loverboyslachtoffers en slachtoffers van eergegrelateerd geweld.

3.4 ERKENDE INTERVENTIES – WAT IS ER?

De erkende interventies zijn geïnventariseerd aan de hand van de drie actielijnen van het programma Geweld hoort nergens thuis. Hieronder schetsen we per actielijn de belangrijkste kenmerken van deze interventies. Meer informatie over deze erkende interventies is te vinden in de bijlage.

Actielijn 1: Eerder en beter in beeld

- Veel erkende interventies zijn gericht op jongeren en op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel (grensoverschrijdend) gedrag.
- Een aantal interventies is specifiek gericht op jongeren met een Ivb en één op volwassenen met een Ivb.
- Eén interventie is gericht op het gebruik van de meldcode in het primair onderwijs en goed onderbouwd.

Actielijn 2: Stoppen en duurzaam oplossen

- De meeste interventies zijn goed onderbouwd.
- Verschillende erkende interventies zijn gericht op agressie-regulatie of agressie-problematiek in het algemeen bij jongeren en volwassenen. Voor PCIT en MST wordt specifiek onderzoek gedaan naar de doelgroep die te maken heeft met kindermishandeling.

Actielijn 3: Aandacht voor specifieke doelgroepen

- Diverse erkende interventies zijn gericht op het voorkomen van of helpen van slachtoffers van seksueel geweld, onder wie mensen met een lichte verstandelijke beperking.
- Erkende interventies met betrekking tot loverboys en mensenhandel zijn alleen gericht op meisjes en vrouwen.

- Voor kinderen in kwetsbare opvoedsituaties zijn er dertien erkende interventies voor multiprobleemgezinnen waarvan er vier als effectief zijn beoordeeld. Deze vallen alle onder stoppen en duurzaam oplossen, met uitzondering van één interventie die gericht is op eerder en beter in beeld brengen.
- Vijf erkende interventies zijn gericht op complexe scheidingen, met name op stoppen en duurzaam oplossen.
- Voor kinderen van ouders met psychiatrische problemen (KOPP-kinderen) en van ouders die het Nederlands niet beheersen bestaat geen erkende interventie.
- Voor het eerder in beeld krijgen of bespreekbaar maken van geweld tussen volwassenen met een Nederlandse achtergrond onderling⁵ bestaan weinig erkende interventies.
- Voor het eerder en beter in beeld brengen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn er geen *effectieve*⁶ interventies.

3.5 ERKENDE INTERVENTIES - WAT IS ER, MAAR IS VEROUDERD?

Erkenningen van interventies gelden gedurende vijf jaar en kunnen dus ook verlopen. Verschillende erkende interventies die gericht zijn op de aanpak van huiselijk en seksueel geweld en zijn opgenomen in de databank Effectieve Sociale Interventies krijgen in 2020 weer een oproep voor herbeoordeling.

Ook kunnen de beschrijvingen in de databanken inhoudelijk achterlopen, omdat de interventies onder-tussen verder zijn ontwikkeld terwijl de beschrijvingen in de databanken niet tussentijds worden aangepast.

3.6 ERKENDE INTERVENTIES - WAT ONTBREEKT?

Welke lacunes zien we nu in de erkende interventies als we de actielijnen van het programma Geweld hoort nergens thuis volgen?

Actielijn 1: Eerder en beter in beeld

- Voor andere thema's dan seksueel (grensoverschrijdend) gedrag zijn er weinig erkende interventies, ook niet gericht op mensen met een beperking, bijvoorbeeld op zintuigelijk gebied.

Actielijn 2: Stoppen en duurzaam oplossen

- Voor slachtoffers of plegers met een (l)vb zijn er weinig erkende interventies.
- Voor *traumascreeening* bestaan geen erkende interventies, maar wel praktische *instrumenten*. (Voor *traumabehandeling* bestaan effectieve interventies zoals *EMDR* (Trimbos-instituut, 2017), Traumagerichte Cognitieve Gedragstherapie (TG-CGT)⁷ en Vroeger en Verder).
- Weinig erkende interventies zijn gericht op pleegouders en gezinshuizen.
- Actuele verslavingsproblematiek is vaak een contra-indicatie bij erkende interventies gericht op plegers omdat verslavingsproblematiek beschouwd wordt als risicofactor voor geweld.
- Geen enkele erkende interventie is gericht op jongeren onder de 12 jaar.
- Geen enkele erkende interventie is gericht op plegers van stalking⁸.
- Geen enkele erkende interventie is gericht op volwassen plegers van seksueel geweld zonder een (l)vb.

⁵ RelatieWijs, beoordelen en aanpakken van (ex-)partnergeweld is een voorbeeld van een interventie gericht op het signaleren, bespreekbaar maken, zorgvuldig wegen en beoordelen van (ex-)partnergeweld en op het in lijn daarmee adequaat handelen, die niet in de genoemde databanken staat of (nog) niet erkend is (Janssens, Visser & van Oosten, 2017; Janssens, 2018).

⁶ Lees dit als: 'geen als effectief erkende' interventies in genoemde databanken en erkenningscommissies. Interventies die niet in de databanken staan of erkend zijn als 'effectief' kunnen in de praktijk misschien wel effectief zijn. NB: De interventie Lang leve de liefde, die is opgenomen in de databank Gezond en Actief Leven, is wel erkend als 'effectief volgens goede aanwijzingen'. Deze interventie is gericht op gezonde seksualiteit en op het voorkomen van ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

⁷ EMDR en TG-CGT zijn wel opgenomen in de bijlage, maar niet in de eerder genoemde databanken. EMDR is echter in 2017 wel erkend door de Erkenningscommissie Langdurige GGZ en opgenomen in het overzicht met erkende interventies in de langdurige ggz (Trimbos-Instituut). Voor informatie over effectiviteit van TG-CGT: Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie (z.d.).

⁸ Voor een voorbeeld van een interventie uit de praktijk die gericht is op plegers van stalking bij De Waag, die niet in de genoemde databanken staat of (nog) niet erkend is; klik hier.

Actielijn 3: Aandacht voor specifieke doelgroepen

De volgende lacunes worden zichtbaar voor de zes specifieke doelgroepen die in actielijn 3 worden onderscheiden:

Slachtoffers van seksueel geweld:

- Een effectieve interventie gericht op kinderen of jongeren als slachtoffer van seksueel geweld ontbreekt, ook bij lvb- of ggz-problematiek.
- Een erkende interventie gericht op jongeren of volwassenen met een zintuigelijke beperking als slachtoffer van seksueel geweld is niet gevonden.
- Een erkende interventie gericht op slachtoffers van kinderpornografie en het omgaan met de gevolgen ervan ontbreekt.

Slachtoffers van loverboys of mensenhandel

- Een effectieve interventie gericht op jeugdige slachtoffers van loverboys of mensenhandel ontbreekt.
- Een erkende interventie in actielijn 1 (eerder en beter in beeld) met betrekking tot slachtoffers van loverboys/mensenhandel is er niet.
- Niet aangetroffen zijn erkende interventies gericht op jongeren of volwassenen met een lvb, verslaving of ernstige ggz-problematiek, op jongens en mannen of op kinderen onder de 12 jaar.

Slachtoffers van eerge relateerd geweld

- Zowel voor actielijn 1 als actielijn 2 zijn er geen erkende interventies die zich specifiek richten op volwassen slachtoffers of plegers van eerge relateerd geweld of schadelijke (traditionele) praktijken (stp).
- Voor kinderen en jongeren zijn er geen effectieve interventies en het aantal erkende interventies beperkt zich tot één. Deze interventie is alleen gericht op het stoppen en duurzaam oplossen. Voor actielijn 1 ontbreekt een erkende interventie.
- Geen erkende interventies gericht op meisjes van 12 jaar of jonger, op jongens en mannen of op jongeren en volwassenen met een lvb, verslaving of ernstige ggz-problematiek.

Kinderen in kwetsbare opvoedsituaties:

- De bestaande erkende interventies hebben bijna altijd als contra-indicaties verslavingsproblematiek, ernstige ggz-problematiek en, ouders of kinderen met een lvb.

Ouders en kinderen die betrokken zijn bij een complexe scheiding:

- Effectieve interventies rondom complexe scheidingen ontbreken en de erkende interventies hebben meestal betrekking op actielijn 2.
- Er zijn geen erkende interventies aangetroffen die gericht zijn op kinderen van ouders met uiteenlopende andere problematiek, zoals kinderen van ouders met psychische problemen (KOPP), kinderen van verslaafde ouders (KVO), kinderen van ouders met een verstandelijke beperking dan wel kinderen met uiteenlopende problematiek (lvb, gedragsproblemen etc.).

Slachtoffers van ouderenmishandeling

- Zowel voor actielijn 1 als actielijn 2 zijn er geen erkende interventies die zich specifiek richten op ouderenmishandeling (slachtoffers of plegers). (Wel zijn er erkende interventies gericht op mantelzorgondersteuning, maar niet specifiek gericht op mantelzorg voor ouderen).

Kanttekening

Deze inventarisatie van lacunes is gebaseerd op de interventies die in de databanken zijn opgenomen. Veel interventies die in de praktijk toegepast worden, zijn (nog) niet in databanken opgenomen. Ze zijn nog niet beoordeeld, nog in ontwikkeling of voldoen niet aan de criteria. Mogelijkerwijs zijn er in de praktijk dus interventies op bovengenoemde lacunes die verder ontwikkeld kunnen worden en hiermee een leemte in het bestaande aanbod vullen.

3.7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De kennisontwikkeling op het gebied van de aanpak van kindermishandeling blijkt in Nederland verder gevorderd dan de kennisontwikkeling op het gebied van de aanpak van huiselijk geweld. Ook blijken er minder erkende interventies op het gebied van huiselijk geweld te zijn en zijn er daarvan minder effectief bevonden dan op het gebied van kindermishandeling. Bovendien ontbreken in de databanken interventies op verschillende thema's rond huiselijk geweld, terwijl er talrijke erkende interventies, waaronder effectieve, zijn op het terrein van kindermishandeling. Tussen de voormalige domeinen sociaal werk en jeugdzorg bestaan dus aanzienlijke verschillen

op het punt van kennisontwikkeling en interventies. De huidige samenwerking in het sociale domein biedt de kans om gezamenlijk de kennisontwikkeling op te pakken met het oog op effectieve ondersteuning en hulp. Landelijke, regionale en lokale contacten kunnen hiervoor worden benut. Gemeenten en praktijk- en cliëntenorganisaties kunnen samen een passende en effectieve aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling organiseren waarin zij bestaande kennis benutten door erkende interventies in te zetten en kennis over werkzame elementen en mechanismen beschikbaar te stellen. Dat betekent dus dat zij niet opnieuw het wiel hoeven uit te vinden, maar eerst kunnen inzetten op een betere toepassing van bestaande kennis en investeren in vakmanschap, en vervolgens kunnen monitoren of dit tot de gewenste resultaten leidt.

Aanbevelingen

Op grond van bovenstaande constatering pleiten wij voor:

1. Stapsgewijs de kwaliteit verbeteren van het uitvoerend werk op het terrein van huiselijk geweld en kindermishandeling door te beschrijven, onderbouwen, verder te ontwikkelen, uittesten, evalueren en duurzaam implementeren:
 - met aandacht voor de samenhang tussen huiselijk geweld en kindermishandeling
 - veelbelovende en erkende interventies verder ontwikkelen
 - gemeenschappelijke werkzame elementen en mechanismen in kaart brengen
 - ontwikkeling van vakmanschap faciliteren
 - monitoren of resultaten worden bereikt.
2. Investeren in kwaliteitsontwikkeling én -borging van interventies ten behoeve van interventie-eigenaren en de uitvoeringspraktijk:
 - financieren en ondersteunen van interventie-eigenaren bij het (door)ontwikkelen, implementeren en borgen
 - financieren en ondersteunen van de uitvoeringspraktijk, bijvoorbeeld ook migrantenorganisaties en voorlichting over en inzet van interventies
 - ontwikkelen van een goede systematiek van kwaliteitsontwikkeling en -borging bij de gebruikers
 - investeren in onderzoek naar de effectiviteit van interventies.
3. Stimuleren van implementatieonderzoek om zicht te krijgen op randvoorwaarden voor succes (belemmerende en bevorderende factoren voor optimale implementatie), en op wat de beoogde doelgroep nodig heeft om de interventie te kunnen uitvoeren zoals bedoeld.
4. Faciliteren van en verder ontwikkelen in lerende praktijken, leren en reflecteren (Samen Lerend Doen Wat Werkt): van lokale kennis naar collectieve kennis.
5. Ontwikkelen van een Wat Werkt dossier: toewerken naar een dossier over huiselijk geweld en kindermishandeling waarin ten minste aandacht wordt besteed aan:
 - het eerder signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling;
 - het bespreekbaar maken en adequaat duiden van wat er speelt;
 - het adequaat en slagvaardig handelen: juiste afweging maken, weten wanneer wel/niet zelf hulp bieden en/of melden bij Veilig Thuis;
 - domeinoverstijgend in zorg- en veiligheidsdomein, intersectoraal en multidisciplinair samenwerken in de keten;
 - (potentieel) werkzame elementen en mechanismen.

4. Intervenieren en organiseren

4.1 INLEIDING

Voor het onderdeel intervenieren en organiseren hebben we ons in de literatuursearch gefocust op de lacunes of aanbevelingen die in de onderzoeken worden genoemd. Die onderzoeken hebben betrekking op allerlei vormen, op volwassenen en/of kinderen, op algemene onderwerpen, bijvoorbeeld sector- en doelgroepoverstijgende onderwerpen, of op specifieke onderwerpen, bijvoorbeeld traumabehandeling in relatie tot een bepaalde doelgroep. De in de onderzoeken genoemde aanbevelingen en lacunes zijn zowel generiek als specifiek.

Doordat de deskresearch beperkt is tot beschikbare kennis uit wetenschappelijk onderzoek en praktijkonderzoek in Nederland geeft dit document echter geen totaaloverzicht van alle kennis die er op deze thema's beschikbaar is. Ervaringskennis die bijvoorbeeld op websites en in factsheets of handreikingen is te vinden, kon door de beperkte tijd waarin dit document tot stand is gekomen, niet worden geïnventariseerd.

4.2 LACUNES IN DE KENNIS OVER INTERVENIËREN EN ORGANISEREN

We constateren niet alleen lacunes in de kennis op prevalentie- en interventieniveau met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling, maar ook in wetenschappelijk onderzoek en praktijkonderzoek naar

interventies om huiselijk geweld en kindermishandeling te stoppen en naar de organisatie daarvan.

Hoewel de onderzoeksvraag (zie hoofdstuk 1) zich richtte op onderzoeken en literatuur vanaf 2009, gaat dit hoofdstuk vooral in op de lacunes die worden benoemd in de meer recente Nederlandse onderzoeken vanaf 2014 die in de deskresearch naar voren zijn gekomen. Net als in de vorige hoofdstukken zijn de resultaten daarvan in eerste instantie geordend naar de afzonderlijke actielijnen, maar achteraf is geconstateerd dat de onderzoeken en de informatie over lacunes in richtlijnen onder meerdere actielijnen geplaatst kunnen worden. Daarom hebben we in de conclusies en aanbevelingen de indeling in actielijnen losgelaten.

Voor de selectie van onderzoeken geldt:

- Vooral onderzoeken vanaf 2014 zijn meegenomen. Hiervoor is gekozen, omdat we met name zicht willen krijgen op lacunes die bestaan nadat de decentralisaties zijn doorgevoerd.
- Projecten en (afgeronde) onderzoeken met een overwegend preventieve insteek, bijvoorbeeld preventieve opvoedondersteuning, zijn niet meegenomen in deze search, aangezien preventie geen deel uitmaakt van het programma Geweld hoort nergens thuis.

Getalsmatig overzicht van onderzoeken en literatuur⁹

Huiselijk geweld

Totaal aantal onderzoeken, richtlijnen et cetera (hierna 'studies' genoemd) geïncludeerd in de deskresearch:

- Actielijn 1: 97 (inclusief studies met betrekking tot actielijn 3)
- Actielijn 2: 102 (inclusief overlap met actielijn 3).
- Aanbevelingen en lacunes bekeken: 100 documenten.
- Aanbevelingen en lacunes meegenomen in dit hoofdstuk: 61 documenten.

Kindermishandeling

Totaal aantal onderzoeken, richtlijnen et cetera (hierna 'studies' genoemd) geïncludeerd in de deskresearch:

- Actielijn 1: 67 (inclusief studies met betrekking tot actielijn 3)
- Actielijn 2: 41 (inclusief studies met betrekking tot met actielijn 3)
- Aanbevelingen en lacunes meegenomen in dit hoofdstuk: 40 documenten

⁹ Deze aantallen zijn exclusief de literatuur vanuit de organisatiekunde en veranderkunde die het NJi heeft geraadpleegd.

- Tussenresultaten uit de door ZonMw gecoördineerde Onderzoeksagenda Effectiviteitsonderzoek kindermishandeling (2016) of ander lopend onderzoek op het gebied van kindermishandeling of huiselijk geweld zijn niet meegenomen. In deze nog lopende projecten zijn de werkzame elementen en geconstateerde lacunes nog niet beschreven.
- De leden van de onderzoekscommissie hebben tijdens de bespreking van een conceptversie van dit document 30 publicaties aangeleverd die zijn toegevoegd aan de lijst met referenties.

4.3 AANBEVELINGEN VOOR INTERVENIËREN EN ORGANISEREN

Voor het oplossen van de geconstateerde lacunes in de kennis over interveniëren en organiseren in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling zijn de volgende aanbevelingen gevonden:

1. **Investeer in professionalisering en vakmanschap, ook in tijd en geld, door:**

- gezamenlijk leren en verbeteren
- deskundigheidsbevordering
- toepassen van instrumenten en interventies
- in de besluitvorming rekening houden met de invloed van attitude en redenering

2. **Versterk integrale, intersectorale en multidisciplinaire samenwerking door:**

- samenhangend beleid, onder andere tussen verschillende afdelingen van gemeenten
- samenwerking sociaal domein, zorg en veiligheid
- samenwerking professionals en beleidsmedewerkers
- samenwerking tussen hulpverleners
- afstemming van hulp in gezinnen met complexe problemen op verschillende leefgebieden, bijvoorbeeld verslaving, schuldhulpverlening, huisvesting.

Concretere aandachtspunten die hierbij genoemd kunnen worden, betreffen:

- samenwerking tussen formele- en informele netwerken, bijvoorbeeld ook met migranten- en vluchtelingenorganisaties
- coördinatie van integrale samenwerking door

- casusregie en integraal casemanagement
- duidelijkheid over rollen en verantwoordelijkheden in de keten; o.a. werkwijze van Veilig Thuis
- mogelijkheid om informatie te delen
- toegang tot passende hulp in de keten
- professionaliseren, leren en verbeteren; met als aandachtspunt: tijd voor deskundigheidsbevordering, capaciteit en financiën
- borgen van opgedane kennis
- interventies die goed aansluiten bij de praktijk
- passende monitoring en sturingsinstrumenten voor gemeenten ten behoeve van betere samenwerking in de keten.

4.4 BELANGRIJKE KWESTIES VOLGENS DE LITERATUUR

Uit de onderzoeken en literatuur rond kindermishandeling en huiselijk geweld hebben we een grote hoeveelheid 'kwesties' gestedilleerd. Deze hebben onder andere betrekking op de aanpak in algemene zin, bijzondere groepen en problematieken, het bespreekbaar maken van problematiek, deskundigheidsbevordering, signalering, samenwerking, regievoering en verbetering van interventies en instrumenten.

Rond interveniëren en organiseren troffen we de volgende kwesties aan:

- maatschappelijke discussie over vragen als 'wat is geweld?', 'welk geweld telt?' en 'wel of niet melden';
- ondersteuning van informele netwerken bij onthulling van (ex-)partnergeweld en seksueel geweld en het verlagen van drempels voor slachtoffers om erover te praten, hulp te zoeken en eventueel aangifte te doen vraagt meer aandacht;
- met het oog op betere signalering: kennisverspreiding onder professionals die met gezinnen te maken hebben, zowel in het jeugdveld, de geboortezorg, het onderwijs als de gezondheidszorg;
- aandacht voor uitgangspunten 'eigen kracht, zelfredzaamheid en veerkracht' in de hulp of zorg voor volwassen slachtoffers van huiselijk geweld;
- voor professionalisering en kwaliteit van zorg: wetenschappelijk onderzoek en praktijkgericht onderzoek als vanzelfsprekend onderdeel van het vak;

- voor het verhogen van de professionele standaard en het verstevigen van de kennispositie: doorlopende (en terugkerende) scholing, blijvend collectief en vakinhoudelijk leren, stimuleren tot een kritisch-constructieve houding en gezamenlijk leren van casuïstiek;
- aandacht voor integraal casemanagement en regievoering en gezamenlijke besluitvorming, meer integrale samenwerking, het regelmatig evalueren van de samenwerking en het realiseren van de benodigde randvoorwaarden in tijd en geld;
- gezamenlijke besluitvorming met betrokkenen en participatie van kinderen;
- kennisvernieuwing en aansluiting bij huidige wetgeving en praktijk van verschillende richtlijnen voor beroepsgroepen, waarvan sommige verouderd zijn. Zo is de Richtlijn huiselijk geweld bij kinderen en volwassenen voor het laatst geautoriseerd in 2009 en heeft mogelijk een update nodig. Daarbij moet ook nagegaan worden in hoeverre de lacunes die destijds werden genoemd inmiddels zijn aangepakt. Verder wordt een aantal richtlijnen momenteel herzien, zoals de Richtlijn kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming. Van een aantal andere richtlijnen is niet duidelijk of ze worden herzien.
- gender- en cultuursensitiviteit in praktijk en beleid
- maatwerk om inclusief (aansluitend bij specifieke doelgroepen) en integraal te werken.

4.5 AANBEVELINGEN VOOR BELANGRIJKE KWESTIES

De aanbevelingen die in de literatuur worden gegeven rond belangrijke kwesties zijn om inhoudelijke redenen niet geclusterd naar actielijn, maar samengevat per onderwerp dat meer aandacht nodig heeft.

Interveniëren, in samenhang, om de aanpak te versterken

- Het is belangrijk dat professionals die betrokken zijn bij de hulp aan gezinnen waarin geweld plaatsvindt, beseffen dat interventies die op één van beide fenomenen (kindermishandeling of huiselijk geweld) zijn gericht, in situaties van samenloop maar beperkt effectief zijn. Interventies die zijn gericht

op het stoppen van kindermishandeling, kunnen waarschijnlijk effectiever zijn als tegelijkertijd eventueel partnergeweld of ander huiselijk geweld in datzelfde gezin wordt aangepakt. *Spillover*-mechanismen, waarbij conflict en geweld in de partnerrelatie wordt overgedragen naar de ouder-kindrelatie, kunnen dan mogelijk beter worden doorbroken.

- De samenhang tussen complexe echtscheidingen en het voorkomen van huiselijk geweld en kindermishandeling vraagt meer aandacht in de uitvoeringspraktijk.
- Eerder signaleren en interveniëren bij vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling moet gebeuren in samenhang met andere vormen van huiselijk geweld in het gezin en met problemen op andere leefgebieden zoals armoede, schulden of verslaving.

Preventie en aanpak van geweld onder volwassenen (partners, ex-partners, ouderen)

- Het blijkt nog moeilijk te zijn om in huiselijk geweld tegen volwassenen te interveniëren en een norm te stellen, daar waar bescherming van kinderen tegen geweld al wel meer tot de norm behoort en aandacht krijgt.
- Specifiek genoemd bij partnergeweld¹⁰ is de noodzaak om aandacht te besteden aan opvattingen over (ex-)partnergeweld en het stellen van de norm (geweld hoort nergens thuis), en wat dat betekent voor preventie en aanpak, waaronder melden.
- Het signaleren en bespreekbaar maken van (ex-)partnergeweld, zowel in de zin van slachtofferschap als vermoedelijk plegerschap, vraagt meer aandacht, onder andere van sociale (wijk)teams.
- Aandacht is nodig voor uitgangspunten 'eigen kracht, zelfredzaamheid en veerkracht' in de hulp of zorg voor volwassen slachtoffers van huiselijk geweld. In hoeverre wordt daar bij volwassen slachtoffers van huiselijk geweld te snel van uitgegaan, bijvoorbeeld door sociale (wijk)teams en de vrouwenopvang? In hoeverre is diagnostiek en differentiatie nodig in hulp en zorg tussen volwassenen die naar omstandigheden toch veerkrachtig zijn en volwassenen met complexe sociale en psychische of ggz-problematiek die daar niet mee om kunnen gaan?

¹⁰ Uit de praktijk blijkt dat er meer handelingsverlegenheid is daar waar het gaat om interveniëren bij volwassenen dan bij kinderen.

Ondersteuning van het informele netwerk bij onthulling van specifiek partnergeweld en seksueel geweld

- Het informele netwerk heeft ondersteuning nodig die gericht is op het verlagen van drempels om erover te praten, hulp te zoeken en eventueel aangifte te doen.

Cultuur- en gendersensitieve aanpak

- Voor preventie, hulpverlening, werkgeverschap en beleid is een cultuur- en gendersensitieve aanpak nodig.

Het organiseren van meer inclusiviteit in de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld, juist ook voor specifieke doelgroepen

- Wat werkt bij specifieke doelgroepen en bij specifieke kenmerken (in gezinnen en bij de individuen in het gezin); psychiatrische problematiek, 'gezinnen met een migratieachtergrond'; lvb en meerdere beperkingen (auditief, visuele of motorische beperkingen); jongeren met een stoornis in het autismespectrum en hun ouders (kans op recidive).
- Specifiek genoemd bij mensen met een verstandelijke beperking:
 - het herkennen van een (lichte) verstandelijke beperking;
 - de afstemming van de hulpverlening op mensen met een verstandelijke beperking (slachtoffers, plegers).
- Intergenerationele overdracht van kindermishandeling en partnergeweld; impact op de langere termijn; met specifieke aandacht voor trauma; verschillen naar gender, naar type en duur van het geweld of verwaarlozing, maar ook naar culturele en sociaaleconomische achtergrond.

Vernieuwen van sommige instrumenten en richtlijnen

- Kennisvernieuwing en aansluiting bij huidige wetgeving en praktijk is nodig, onder andere in de vorm van een Richtlijn huiselijk geweld bij kinderen en volwassenen.

Traumascreeening en meer passende hulp bij trauma

- De mogelijkheden van behandeling van PTSS bij een psychose.
- Het effect van EMDR op langere termijn.
- De behoefte bij complexe PTSS gerelateerd aan kindermishandeling.
- Het voorkomen van hoge uitval bij behandeling van mensen met PTSS.

- De rol van comorbiditeit bij de behandeling van PTSS.
- Het structureel in kaart brengen van trauma-gerelateerde klachten van cliënten in de crisisopvang.
- Onderzoek naar trauma bij plegers van partnergeweld.

Het bespreekbaar maken van seksueel geweld

- Het verlagen van de drempel voor het zoeken van hulp of het doen van aangifte.
- Afstemming van de hulpverlening op mensen met een verstandelijke beperking (slachtoffers en plegers).
- Onderzoek naar het bespreekbaar maken van seksueel geweld jegens kinderen.

Wetgeving en beleid rond loverboys/mensenhandel

- Aanbevelingen voor wetgeving en beleid, en voor sekse-specifieke aanpak.

Eergerelateerd geweld of (schadelijke) traditionele praktijken

- Speciale aandacht voor de rol van ICT en social media
- Meer samenwerking met en een sterkere positie van bijvoorbeeld migrantenorganisaties.

Ouderenmishandeling

- Systeemgerichte aanpak en maatwerk
- Kennis over de aanpak van geweld in partnerrelaties benutten voor de aanpak van ouderenmishandeling, waaronder ontspoorde mantelzorg
- Een gevalideerd screeningsinstrument dat alle vormen van ouderenmishandeling omvat.

4.6 CONCLUSIES

Terwijl er inhoudelijk veel kennis beschikbaar is, horen we uit de praktijk dat de informatie versnipperd is. Dat roept twee vragen op:

1. *Hoe kan de kennis over wat werkt beter gebundeld en ontsloten worden?*
2. *Hoe kan het op maat toepassen van deze kennis worden bevorderd?*

De eerste vraag is vooral een ordeningsvraag die bijvoorbeeld beantwoord kan worden met een handzaam overzicht van beschikbare kennis.

De tweede vraag is veel breder en betreft zowel de vertaling van wetenschappelijke kennis naar toepassingskennis, bijvoorbeeld in de vorm van richtlijnen, als morele en culturele aspecten, zoals maatschappelijke normen, cultuur, professioneel leiderschap en samenwerkings- en organisatievraagstukken.

Kennis met impact

Het bestaan van kennis over (complexe) samenwerking betekent nog niet dat de betrokken professionals deze kennis ook hebben, dat deze kennis toepasbaar is in hun werkpraktijk en dat de randvoorwaarden aanwezig zijn om deze kennis in de praktijk goed toe te kunnen passen. Daarnaast is de validiteit van de instrumenten laag. Dat komt doordat er naast de beschikbaarheid van die instrumenten voor het inzetten ervan ook iets anders nodig is, zoals besluitvorming, een andere *mindset* van professionals (integraal en systeemgericht kijken, kunnen samenwerken, enz.), professionalisering en vakmanschap, gender- en cultuursensitief kunnen werken (niet vanuit stereotiepe denkbeelden, maar juist kijken naar context en onderlinge relaties) en boven alles: een lerende houding (Samen Lerend Doen Wat Werkt).

De zorg en ondersteuning van gezinnen waarin huiselijk geweld en kindermishandeling spelen is geholpen met alle algemene, collectieve (toepassings)kennis. Tegelijkertijd tonen inspectierapporten en andere onderzoeken aan dat het gestandaardiseerd toepassen van deze kennis bij de complexe problematiek van huiselijk geweld en kindermishandeling niet noodzakelijkerwijs leidt tot het gewenste resultaat voor gezinnen. Willen wij het verschil maken voor deze gezinnen, dan moet deze kennis deel uitmaken van een leerproces van zowel praktijk als beleid waarin de kennis op maat wordt vertaald naar specifieke situaties. Met andere woorden, het doel is niet het één-op-één toepassen van de kennis, maar het vergroten van de impact van deze kennis op de uitkomsten voor diegenen om wie het gaat. Dit gezamenlijke proces, waarin kennis uit wetenschap, praktijk en beleid samenkomen, levert enerzijds weer nieuwe generaliseerbare inhoudelijke kennis op en anderzijds kennis over het proces van integratie; het creëren van maatwerk.

De aanbevelingen voor de aanpak in praktijk of beleid in de bestudeerde onderzoeken zijn vooral te duiden als toepassingskennis. Daarnaast worden er aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek en worden lacunes met betrekking tot richtlijnen, instrumenten en interventies geconstateerd.

Achtergronden en gevolgen

Verder zijn er onderzoeken die verdieping bieden, bijvoorbeeld *Werkt de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld?* (Verwey-Jonker Instituut, 2018),

en die zicht geven op achtergronden, ernst en gevolgen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daaronder bevinden zich onderzoeken zoals Nemesis-2 waarin de relatie tussen jeugdtrauma bij personen met psychiatrische problemen in retrospectief is onderzocht. Daaruit blijkt onder andere dat middelengebruik (met name alcohol) een belangrijke voorspeller is van *intimate partner(s) violence*.

Op basis van onderzoek naar de economische gevolgen van kindermishandeling op lange termijn (Speetjens, Thielen, Ten Have et al., 2016) wordt geconcludeerd dat kindermishandeling Nederland jaarlijks miljarden euro's kost door extra zorggebruik en ziekteverzuim. Proactieve zorg rondom mishandeling dient daarom niet alleen een intrinsiek belang, maar zou ook economisch kunnen renderen. Het versterken van zelfregie kan daarbij wellicht helpen, maar dat vraagt nader onderzoek.

Organiseren in complexiteit

De meeste onderzoeken geven vooral inhoudelijke aanbevelingen. De passende organisatie van zorg en ondersteuning komt minder aan bod. Kennis hierover moet vooral gezocht worden buiten de directe literatuur op het gebied van kindermishandeling en huiselijk geweld en met name in de organisatie-wetenschappen en de verandkunde.

De effectieve en duurzame aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld wordt vaak gekenmerkt door complexiteit, omdat er veel factoren en actoren in de context van een gezin betrokken zijn en niemand het geheel overziet. Dat maakt het lastig om dit soort problemen te doorgronden en aan te pakken (Vermaak, 2015).

Formele structuren en regels blijken daarin vaak belemmerend te zijn. Feitelijk zijn de meeste en belangrijkste veranderingen informeel, lokaal, op menselijke maat en 'morsig'. Het klassieke beleidsmatig patroon van het opknippen van het probleem en vervolgens de aanpak ervan verdelen over een aantal specialisten per deelprobleem, met de aanname dat het probleem wordt opgelost als iedereen zijn werk doet, schiet hier vaak tekort (Vermaak, 2015). Dat betekent dat andere vormen van samenwerking gezocht moeten worden, waarin diverse expertises rond één casus, flexibel en samen lerend tot een duurzame aanpak kunnen komen.

Kenis en Cambré (2019) spreken in dit verband over de noodzaak van complexe antwoorden vanuit

organisatieperspectief voor complexe vragen. Een voorbeeld van zo'n complex antwoord is bijvoorbeeld een organisatienetwerk dat focust op resultaten die de capaciteiten van één afzonderlijke organisatie overstijgen. Het gaat om diensten en producten die alleen het resultaat kunnen zijn van een collectief samenspel van organisaties. Complexe vraagstukken verlangen van het organisatienetwerk dat het telkens weer op zoek gaat naar een passende balans tussen differentiatie en integratie. Met andere woorden, de diversiteit aan expertises die nodig zijn om het complexe vraagstuk te analyseren en aan te pakken moet dusdanig gecoördineerd worden dat er daadwerkelijk samenhang ontstaat. Alleen zo is het netwerk als geheel in staat om op te lossen wat geen van de afzonderlijke onderdelen alleen lukt (Kenis & Cambré, 2019).

Factoren die de effectiviteit van een bestuursvorm bepalen zijn: de mate van vertrouwen tussen de deelnemende organisaties, het aantal netwerkleden, de doelconsensus en de behoefte aan netwerkcompetenties (Kenis & Cambré, 2019). In de referentielijst hebben wij hiervoor een aantal relevante bronnen opgenomen. Goedee en Entken (2019) pleiten voor het belang van regisseren in complexe samenwerkingsprocessen. Regie draait volgens Dunham & Freeman (2000; in Goedee & Entken, 2019) om het begeleiden van mensen binnen en tussen verschillende organisaties om sneller, creatiever en leergieriger te worden. Goedee en Entken definiëren regie als volgt: "het op directe en indirecte wijze realiseren van toegevoegde waarde van samenwerking door de focus te leggen op optimale samenwerkingsprocessen".

Kanttekening

Wij vinden het belangrijk om hier op te merken dat aanbevelingen uit de inhoudelijke literatuur soms niet congruent zijn met de beschikbare kennis uit bijvoorbeeld de organisatiewetenschappen of de veranderkunde. Een voorbeeld daarvan is het al dan niet inzetten van een integrale casemanager. Vanuit de organisatiewetenschappen is een integrale casemanager slechts één integratiemechanisme, dat moet passen bij de mate van differentiatie van expertise wil het ook het passende integratiemechanisme zijn (Kenis & Cambré, 2019). Vanuit de inhoudelijke literatuur wordt de integrale casemanager vaak zonder meer opgevoerd als aanbeveling of verbeterinterventie.

Het is daarom aan te bevelen om breder te kijken naar het vraagstuk van interveniëren en organiseren bij huiselijk geweld of kindermishandeling en de kennis buiten het eigen domein te overstijgen.

5. Referenties

5.1 LITERATUUR GEBRUIKT VOOR DE HOOFDSTUKKEN 1 TOT EN MET 3

- Academische Werkplaatsen Jeugd (2018). *Effectieve aanpak van kindermishandeling*. Den Haag: ZonMw. <https://www.werkplaatsenjeugd.nl/effectieve-aanpak-kindermishandeling/>
- Alink, L., Prevoo, M., van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M., & Pannebakker, F., (2018). *Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen*. Leiden: Universiteit Leiden en TNO.
- Alphen, H. van, Bambach, B., Janssen, J. & van Vliet, J. (2018). *Aanpak van stalking ex-partners. Samen ten strijde tegen hardnekkig fenomeen*. Doctoral dissertation. Breda: Avans Hogeschool.
- Ångman, I. & Gustafsson, M. (2011). *Combating child abuse and neglect in Sweden*. Örebro: Regioförbundet Örebro.
- Assink, M., van der Put, C.E., Meeuwssen, M. W. C., de Jong, M., Oort, N.M., Frans J., Stams, G.J., & Hoeve, M. (2019). Risk factors for child sexual abuse victimization: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, Vol 145(5), 459-489.
- Avans Hogeschool (z.d.). *Inzet hulphonden bij Animal Assisted Therapy*. <https://www.avans.nl/onderzoek/projecten/detail/inzet-hulphonden>
- Avans Hogeschool (z.d.). Project learning communities. <https://www.avans.nl/onderzoek/projecten/detail/learning-communities>
- Avans Hogeschool (z.d.). Project stalking. <https://www.avans.nl/onderzoek/projecten/detail/stalking>
- Bakker, L., Witkamp, B., Timmermans, M., Janssen, J., & Lindenberg, J. (2018). *Aard en omvang ouderenmishandeling*. Amsterdam: Regioplan.
- Bartelink, C. (2010). *Signs of Safety*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bartelink, C. (2010). *Deltamethode*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bartelink, C., Meuwissen, I., & Eijgenraam, K. (2015). *Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp. Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming*. In opdracht van het NVO, BPSW en NIP. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bartelink, C. ten Berge, I., & van Vianen, R. (2017). *Uithuisplaatsing voor jeugdhulp en jeugdbescherming. Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming*. In opdracht van het NVO, BPSW en NIP. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Beek, I. van, Bosdriesz, M., Knaap, M., Korfker, D., Meuwissen, I., Ouwehand, L.M., Scholten, B., Stevens, R., Storms, O., & Vink, R. (2013). *Aandacht voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Hoe zijn deze geweldsthema's verwerkt in de onderwijsprogramma's van sociaal-agogische, pedagogische, psychologische, zorg- en onderwijsopleidingen? Een inventarisatie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Beek, K. van, Steketee, M., van Doorn, L., & Ham, M. (2017). TSV: 1 op de 4 – Kindermishandeling, een publiek probleem. *Jaarboek voor het Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*. Utrecht: Movisie.
- Bekken, F. (2018). *Geld en Geweld. Armoede en schulden in afhankelijkheidsrelaties*. Amsterdam: SWP.
- Berg, C. van den, Bijleveld, C.C.J.H., & Hendriks, J. (2011). Jeugdige zedendelinquenten: lange termijn criminele carrières en achtergrondkenmerken. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53, 3, 227-243.
- Berg, C. van den, Bijleveld, C., Hendriks, J., & Mooi-Reci, I. (2014). The juvenile sex offender: The effect of employment on offending. *Journal of Criminal Justice*, 42(2), 145-152.
- Berlo, W. van, de Haas, S., van Oosten, N., van Dijk, L., Brants, L., Tonnon, S., & Storms, O. (2011). *Beperkt weerbaar: een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandige beperking*. Utrecht: Rutgers, Movisie.
- Bijleveld, G.G. van (2019). *Kinderparticipatie in jeugdbescherming: veranderproces waar veel tijd en aandacht voor nodig is*. <https://www.vu.nl/nl/nieuws-agenda/agenda/2019/jan-mrt/21maart-gg-van-bijleveld.aspx>
- Blokdijk, D., Beijersbergen, K.A., & Weijters, G. (2019). *Achtergronden en recidive onder ouders van huiselijk geweld veroordeeld in 2008-2015*. Den Haag: WODC.
- Bogaerts, S., & Spreen, M. (2011). *Persoonlijkheidspathologie, slachtofferschap voor het 18e levensjaar, huiselijk geweld en delict informatie in een klinische groep terbeschikkinggestelden*. Den Haag: WODC.
- Bogaerts, S., Henrichs, J., & Klerx-van Mierlo, F. (2011). *Huiselijk geweldplegers in een poliklinische forensisch psychiatrische setting. Delictinformatie en persoonlijkheidspathologie*. Den Haag: WODC.

- Boel, M., Felten H., & Rensen, P. (2019). *Wat verandert: de waarde van werkzame mechanismen voor de praktijk van sociaal werk*. Utrecht: Movisie.
- Boom, A. ten, & Wittebrood, K. (2019). *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland*. Den Haag: WODC. Cahier 2019-1.
- Boom van den, W, Dijkshoorn, H., Janssen, A., van Santen, D., Verhagen, C., & Wijffels, C. (2017). *Gezondheid in Beeld Resultaten Amsterdamse Gezondheidsmonitor 2016*. Amsterdam: GGD Amsterdam
- Brakel, M. van den, Kloosterman, R., & Moons, E. (2018). *Statistische trends. Sociale veiligheid en economische zelfstandigheid van vrouwen*. Den Haag: CBS.
- Brancheorganisatie Kinderopvang (2018). *Verbeterde meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling inclusief afwegingskader gereed*. <https://www.kinderopvang.nl/nieuws/nieuwsbericht?newsitemid=3834052608>
- Buitenhuisproject. <https://www.buitenhuisproject.nl/>
- California Family Risk Assessment (CFRA). [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Zoek-een-instrument/California-Family-Risk-Assessment-\(CFRA\)](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Zoek-een-instrument/California-Family-Risk-Assessment-(CFRA))
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015a). *Ruim helpt van vermoorde vrouwen door ex of partner omgebracht*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/35/ruim-helpt-van-vermoorde-vrouwen-door-ex-of-partner-omgebracht>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015b). *Veiligheidsmonitor 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *Beleidsinformatie Veilig Thuis: stand van zaken in 2017*. Den Haag: CBS.
- Christ, C, de Jonge, M., Bockting, C.L.H., Kikkert, M.J., van Schaik, D.F.J., Beekman, A.T.F., & Dekker, J.J.M. (2018). Prevalence and predictors of violent victimization in remitted patients with recurrent depression. *Journal of Affective Disorders*, 238, 1, 405-411.
- Christ, C., Ten Have, M., De Graaf, R., & Van Schaik, D.J.F. (2019). Mental disorders and the risk of adult violent and psychological victimisation: a prospective, population-based study. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*. <https://doi.org/10.1017/S2045796018000768>.
- CoMensha (2018). *Mensenhandel in Nederland. Het beeld van 2017*. Amersfoort: CoMensha.
- Commissie-Deetman. (2011). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de rooms-katholieke kerk*. Amsterdam: Balans.
- Commissie-Samson. (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Amsterdam: Boom.
- Dale, D. van, Lanting, L. & Van Delden, J. (2015). Werkzame elementen, is dat de toekomst? *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*. Vol. 93, Issue 6, 199–201.
- Daru, S., Hazebroek, L., van Oosten, N., & Visser, A. (2016). *Wat werkt bij partnergeweld: over een effectieve aanpak van preventie en hulpverlening gericht op (ex) partnergeweld*. Utrecht: Movisie.
- Databank Effectieve Jeugdinterventies. <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies>
- Databank Effectieve Sociale Interventies. <https://www.movisie.nl/databank-effectieve-sociale-interventies>
- Databank Justitiële Interventies. <https://www.justitieinterventies.nl/>
- De Forensische Zorgspecialisten (z.d.). *Dynamische risicofactoren zedendelinquenten - STABLE-2007*, <https://www.deforensischezorgspecialisten.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/dynamische-risicofactoren-zedendelinquenten---stable-2007/>
- De Forensische Zorgspecialisten (z.d.). *Impact of treatment of ADHD on intimate partner violence (ITAP)*. <https://www.deforensischezorgspecialisten.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/impact-of-treatment-of-adhd-on-intimate-partner-violence-itap/>
- De Forensische Zorgspecialisten (z.d.). *VragenlijstPakket Zeden (VPZ)*. <https://www.deforensischezorgspecialisten.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/vragenlijstpakket-zeden-vpz/>
- De Waag Nederland. (2018). *Behandeling tegen stalking verder ontwikkeld*. <https://dewaagnederland.nl/nieuws/huiselijk-geweld/behandeling-tegen-stalking-verder-ontwikkeld/>
- Dijk, G. van, van Loon, E. J. P., Goedee, J., & Peters, F. (2017). Reflective practitioners maken complexiteit hanteerbaar. *Management en Consulting Quarterly*, (2), 18-23.
- Dijkstra, S. (2018). *Team op kracht: Outreachend achter de voordeur bij Simone. Van leefgroepgericht naar systeemgericht en dialooggestuurd werken*. Utrecht: Bureau Dijkstra, Arosa.

- Dijkstra, S. (2000). *Met vallen en opstaan. Hoe vrouwen en mannen betekenis geven aan geweld uit hun kindertijd*. Delft: Eburon.
- Dijkstra, S., Lünemann, M., Boer, A., Lünemann, K., & Moors, H. (2019). *Huiselijk geweld en geweld in de publieke ruimte. Een meta-analytisch literatuur- en expertonderzoek naar de relatie tussen huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in de publieke ruimte*. Den Haag: WODC.
- Dijkstra, S., de Vaan, K., & Witkamp, B. (2016). *Advies aan WODC over gender in prevalentieonderzoek huiselijk geweld*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Dijkstra, S., Krechtig, L., & Menger, A. (2017). *Leerateliers Verdiepingsomgeving ZSM Jeugd, Gezin en Zeden. Reflectie op basis van drie leerateliers in Noord-Holland, Limburg en Midden-Nederland*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Distelbrink, M., & Pels, T. (2013). *Partnergeweld en opvoeding. Aandachtspunten voor gemeentelijk beleid. Wmo Essay 14*. Utrecht: Verwey-Jonker.
- Durlak, J.A. & DuPre E.P. (2008). Implementation matters: a review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41(3-4): 327-50.
- Duysak, S., Bakker, L., & de Vaan, K. (2018). *Geweld tegen meisjes en vrouwen met een beperking. Invulling van mensenrechtelijke verplichtingen in Nederland: een inventarisatie*. Amsterdam: Regioplan.
- Eijkern, L. van, Downes, R. & Veenstra, R. (2018). *Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Engelen, N. van (2016). *Let's talk about seks. Een onderzoek naar de handelingsverlegenheid van professionals in de residentiële jeugdzorg omtrent het thema seksualiteit*. Eindrapport afstudeertraject. Breda: Avans Hogeschool.
- Enzmann, D., Kivivuori, J., Marshall, I. H., Steketee, M., Hough, M., & Killias, M. (2017). *A global perspective on young people as offenders and victims: First results from the ISRD3 study*. Springer.
- Erasmus School of Social and Behavioral Sciences. (2019). *Subsidie aanpak multiprobleemgezinnen*. Persbericht. <https://www.eur.nl/essb/nieuws/subsidie-aanpak-multiprobleemgezinnen>
- Euser, S., Alink, L.R.A., Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M., & van IJendoorn, M.H. (2015). A gloomy picture: a meta-analysis of randomized controlled trials reveals disappointing effectiveness of programs aiming at preventing child maltreatment. *BMC Public Health* 15:1068.
- Euser, S., Alink, L. R., Tharner, A., van IJendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2014). Out of home placement to promote safety? The prevalence of physical abuse in residential and foster care. *Children and youth services review*, 37, 64-70.
- Euser, S., Alink, L. R., Tharner, A., van IJendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2016). The prevalence of child sexual abuse in out-of-home care: Increased risk for children with a mild intellectual disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 29(1), 83-92.
- Euser, S., Alink, L. R. A., Tharner, A., van IJendoorn, M. H. & Bakermans-Kranenburg, M. J., The Prevalence of Child Sexual Abuse in Out-of-Home Care: A Comparison Between Abuse in Residential and in Foster Care. *Child Maltreatment*, 18(4), 1-12.
- Expertisebureau Online Kindermisbruik (2019). *Jaarverslag 2018*. Amsterdam: Stichting Expertisebureau Online Kindermisbruik.
- Exterkate, M. (2013). *Vrouwelijke Genitale Verminking in Nederland. Omvang, risico en determinanten*. Utrecht: Pharos, in samenwerking met de afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg van het Erasmus Medisch Centrum.
- Ferwerda, H., & Hardeman, M. (2013) *Kijk... dan zie je het! Huiselijk geweld geteld en verdiept. Cijfers 2010 t/m 2012*. Arnhem: Bureau Beke.
- Ferwerda, H., & Nieuwenhuis, A. (2010). *Tot de dood ons scheidt: een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring*. Arnhem: Bureau Beke.
- Gaag, S. van der, & Steketee, M. (2018). Direct and indirect influences of school system on youth delinquent offending among migrant and native-born students. In: M. Houhg & S. Rovché (eds). *The state, social cohesion, and crime among adolescents in Europe and the US*. New York: Springer (in druk).

- Gemeente Maastricht, Atria - Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis en Panteia. *Het effect van De Nieuwe Toekomst op de arbeidsparticipatie van slachtoffers huiselijk geweld: een effectonderzoek en verklarend onderzoek*. <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/preventie/programmas/project-detail/vakkundig-aan-het-werk/het-effect-van-de-nieuwe-toekomst-op-de-arbeidsparticipatie-van-slachtoffers-huiselijk-geweld-een-e/>
- Gezondheidsraad (2011). *Behandeling van de gevolgen van kindermishandeling*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- GGD Amsterdam. (z.d.). Regio Amstelland, Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen. Van <https://www.ggd.amsterdam.nl/beleid-onderzoek/gezondheidsmonitors/amstelland-gm/#h77d21624-62c8-4177-a959-e6d9a68bfa24>
- Graaf, H. de, van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren anno 2017*. Utrecht: Eburon.
- Graaf, H. de, & Wijsen, C. (2017). *Seksuele gezondheid in Nederland 2017*. Utrecht: Rutgers.
- Goedee, J. (2015). *Samenwerken: wat betekent dat?* Rede. Tilburg: Tilburg University.
- Goedee, J., & Entken, A. (2019). *Samenwerken en regisseren: Complexe samenwerkingsprocessen*. Den Haag: Boom.
- Gorissen, W. (2017). *Samen lerend doen wat werkt: Een nieuwe kijk op evidence-based practice in zorg en welzijn voor jeugdigen en gezinnen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Groenen, A., Jaspaert, E., & Vervaeke, G. (2011). *Partnergeweld: als liefde een gevecht wordt*. Leuven, Den Haag: Acco.
- Gruijter, M. de, & van der Klein, M. (2014). *Samenwerken rondom ouderenmishandeling*. Utrecht: Verwey-Jonker.
- Haas, S. de, (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 36(2), 136-145.
- Haas, S. de, van Berlo, W., Bakker, F., & Vanwesenbeeck, I. (2012). Prevalence and characteristics of sexual violence in the Netherlands, the risk of revictimization and pregnancy: Results from a national population survey. *Violence and victims*, 27(4), 592-608.
- Hardeman, M. (2013). De cruelty link op papier en in de praktijk. Een onderzoek naar de relatie tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld. *Tijdschrift voor strafrechtspeding*, 4, 266 – 277.
- Have, M. ten, de Graaf, R, van Weeghel, J. & van Dorsselaer, S. (2014). The association between common mental disorders and violence: to what extent is it influenced by prior victimization, negative life events and low levels of social support? *Psychological Medicine*, 44(7): 1485-98.
- Hoefnagels, C. (2018). *Kunnen docenten de bespreekbaarheid van kindermishandeling onder kinderen vergroten, en hoe krijgen ze dat voor elkaar? – een secundaire analyse*. <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/project-detail/kindermishandeling/kunnen-docenten-de-bespreekbaarheid-van-kindermishandeling-onder-kinderen-vergroten-en-hoe-krijgen/>
- Hoogendam, A. & Linger, R. (2010). *Succesvolle implementatie van sport- en beweegstimuleringsinitiatieven. Literatuuronderzoek en casestudy resulterend in de ontwikkeling van een instrument: de implementatiematrix*. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim.
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2018). *De kwaliteit van de gespecialiseerde jeugdhulp aan slachtoffers van loverboys*. Utrecht: IGJ.
- Inspectie Justitie en Veiligheid (2018). *Inspectie onderzoekt bejegening van zedenslachtoffers door politie en OM*. <https://www.inspectie-jenv.nl/actueel/nieuws/2018/12/17/inspectie-onderzoekt-bejegening-zedenslachtoffers>
- Interventiedatabase Gezond en Actief Leven. <https://www.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken-en-invoeren>
- Janmaat, L., Kruij, J., & Rebel, S. (2013). *Jongeren over kindermishandeling: onderzoeksverslag NJR panel*. NJR en Augeo Foundation.
- Janssen, J.H.L.J. (2012). *Weaving Social Networks. Tips for Police Officers and Other Professionals about Building and Maintaining Networks in a Multi-ethnic Society*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Janssen, J. H.L.J. (2015). Geweld achter de voordeur bij leden van 1% motorclubs. *Tijdschrift voor de Politie*, 77(8/15), 34-38.
- Janssen, J. H.L.J. (2016). Detentie in de levensloop van vrouwen. *Sancties*, 2016(45), 272-274

- Janssen, J. H.L.J. (2017). *Focus op eer: een verkenning van eorzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Boom Criminologie.
- Janssen, J. H.L.J. (2018). *Huwelijksdwang. Wat ziet de politie? Een verkenning van casuïstiek uit 2017*.
- Janssen, J., & Rasenberg, M. (2017). Dangerous liaisons: over de relatie tussen eergegrelateerd geweld en mensenhandel. *Proces*, 96(6), 438-447.
- Janssen, J., & ten Voorde, J. M. (2015). Politieke analyse van eorzaken in de rechtszaal. *Proces, Tijdschrift voor strafrechtspieging*, 94, 10.
- Janssen, L. (2018). *De Kleine Gids AVG, Privacy en beroepsgeheim in het sociale domein*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer.
- Janssens, K. (2018). *Handelingsbekwaam met RelatieWijs: Signaleren en beoordelen van (ex-)partnergeweld*. <https://www.movisie.nl/artikel/nieuwe-methodiek-relatiewijs>
- Janssens, K., Visser, A., & Oosten, N. van (2017). *RelatieWijs. Beoordelen en aanpakken van (ex-)partnergeweld*. Utrecht: Movisie
- Jongebreur, W., Lindenberg, R., & Plaisier, J. (2011). *Landelijk beleid huiselijk geweld. Theoriegestuurde evaluatie periode 2002-2011*. Den Haag: WODC.
- Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie. (z.d.). *Traumagerichte Cognitieve Gedragstherapie (TG-CGT)*. <https://www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/behandelmethoden/traumagerichte-cognitieve-gedragstherapie-tg-cgt/>
- Knaap, L.M. van der, el Idrissi, F., & Bogaerts, S. (2010). *Daders van huiselijk geweld*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- KNGF. (2018). *Meldcode huiselijk geweld*. <https://www.kngf.nl/praktijkvoering/de+praktijk/meldcode-huiselijk-geweld.html>
- KNMG. (2014). *Competentieprofiel Kindermishandeling en huiselijk geweld*. Utrecht: KNMG.
- KNMG. (2018). *Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld*. [KNMG-meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld](#)
- Knoops, K. & Jong, L. (2018). *Neemt geweld tegen vrouwen af?* Emancipatiemonitor 2018, Den Haag: SCP/CBS.
- KNOV (2016). *Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld*. <https://www.knov.nl/werk-en-organisatie/tekstpagina/512-3/wet-verplichte-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling/hoofdstuk/1234/knov-meldcode-kindermishandeling-en-huiselijk-geweld/>
- Kok, L., Kroon, L., Lubbe, M., & Koopmans, C. (2016). *Kosten en baten aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling. Een voorstudie naar de mogelijkheden*. Amsterdam: SEO Economisch onderzoek.
- Konijnendijk, A., & Timmer, M. (2016). *Promoten en ondersteunen van aandachtfunctionarissen kindermishandeling binnen onderwijs en kinderopvang. Een handreiking voor gemeenten*. Den Haag: ZonMw.
- Kraak, A., Volaart, M., Bakker H., & van Kooten Niekerk, J. (2018). *Doen wat nodig is bij kindermishandeling, huiselijk en seksueel geweld. Een onderzoek naar de regionale ontwikkeling van de multidisciplinaire aanpak en de ondersteuningsbehoefte van gemeenten*. Utrecht: Nederlands jeugdinstituut en Movisie.
- Kriek, F., & Oude-Ophuis, R.J.M. (2014). *Huiselijk geweld, huisdieren en opvang. Resultaten quickscan*. Amsterdam: Regioplan.
- Kruis, G., de Vaan, K.B.M., & Vanoni, M.C., (2015). *Haalbaarheidsonderzoek informantenstudie oudermishandeling*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.
- Kuppens, J., Hardeman, M., & Ferwerda, H. (2015). *Tijd om te herijken. Naar een mogelijke aanpassing van de Wet tijdelijk huisverbod en het Risicotaxatie-instrument Huiselijk Geweld*. Arnhem: Bureau Beke.
- Kuppens, J., Hardeman, M., & Ferwerda, H. (2018). *Vastgelopen, door de ogen van de cliënt*. Arnhem: Bureau Beke.
- Kwakman, E. (2017). *Handreiking Samenwerken bij strafbare kindermishandeling*. Den Haag: Openbaar Ministerie, Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Kwekkeboom, M. H., de Vaan, K. B. M., & Kriek, F. (2018). *Basisaanpak ontspoorde mantelzorg*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.
- Landelijk Kenniscentrum LVB. *Aanpak van mensenhandel/loverboyproblematiek in de zorg voor jeugd. Hoe signaleer je slachtoffers? Stappenplan voor professionals*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB.

- Lenferink, H., (2018). *Eindrapportage Lenferink over kinderen in de maatschappelijke- en vrouwenopvang*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK). [https://www.nji.nl/nl/Producten-en-diensten/Licht-Instrument-Risicotaxatie-Kindveiligheid-\(LIRIK\)](https://www.nji.nl/nl/Producten-en-diensten/Licht-Instrument-Risicotaxatie-Kindveiligheid-(LIRIK))
- Lünnemann, K. (2018). *De relatie tussen huiselijk geweld en straatgeweld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., Drost, L., Jansma, A., & Lünnemann, M. (2016). *Europees onderzoek naar behoeften en bescherming van slachtoffers van partnergeweld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., Loeffen, M., Steketee, M., Hoefsloot, T., & Bel, K. (2018). *Domein overstijgende aanpak MPG. Voorbij de scheiding tussen veiligheidsdomein en zorgdomein*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., & Pels, T. (2013). *Van generatie op generatie. Een literatuurstudie naar het doorbreken van geweld en de rol van opvoeding. Wmo Kennischaier 20*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., & Tierolf, B. (2010). *Geweld in afhankelijkheidsrelaties. Ontwikkelingen in vraag naar en aanbod van hulp en opvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., Vogtländer, L., & Tan, S. (2016). *GIPS Methodiek. Methodiek voor intensieve intersectorale (bemoei)zorg bij kindermishandeling*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Messelis, E., (2012). *Geweld tegen oudere vrouwen in de thuissituatie*. Amsterdam: Atria.
- Ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie. (2011). *Kinderen Veilig. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016*. Den Haag: Ministerie van VWS en Ministerie van VenJ.
- Ministeries van VWS, JenV en de VNG. (2018). *Geweld hoort nergens thuis. Eerste voortgangsrapportage*. Den Haag: Ministeries van VWS, JenV en de VNG.
- Movisie (2012). *Flying Team against Violence: Combating Honor Related Violence, Forced Marriage and Abandonment. Policy, good practices and success factors in Cyprus, Germany, Netherlands, Sweden and Turkey*. Utrecht: Movisie.
- Movisie (2015). *Beoordeling Goed Beschreven. Werkwijze, instructie en procedure*. Utrecht: Movisie.
- Movisie & Bureau Beke (2018). *Ouderenmishandeling in intramurale zorginstellingen*. Utrecht: Movisie.
- Multidisciplinaire Richtlijn Angststoornissen (2013). https://richtlijndatabase.nl/richtlijn/angststoornissen/inleiding_ptss.html#algemeen
- Musa, S., & Diepenbrock, E. (i.s.m. van Eijk, E.) (2013). *Verborgene vrouwen: een vergeten groep*. Rotterdam: Stichting Femmes For Freedom.
- Nagtegaal, M. H. (2012). *Gerapporteerde problemen van slachtoffers van seksueel misbruik in de kindertijd*. Den Haag: WODC.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017). *Gewogen risico. Deel 2: Behandeling opleggen aan zedendelinquenten*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2018). *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationale Politie, Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld. (z.d.). *Eergerelateerd geweld (voor professionals)*. LEC ECG. Van <https://www.politie.nl/themas/eergerelateerd-geweld-voor-professionals.html#alinea-title-lec-egg>
- NEMESIS-2 (2019). *De 'Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study-2'*. <https://www.nemesis-2.nl/>
- Nijboer, J.F., van der Aa, N.M.D., & Buruma, T.M.D. (2010). *Strafrechtelijke opsporing en vervolging van vrouwelijke genitale verminking. De Franse praktijk*. Den Haag: WODC.
- NVO (2018). *Afwegingskader Meldcode*. <https://www.nvo.nl/nvo-in-t-kort/themadossiers/afwegingskader-meldcode.aspx>
- NVS-NVL (2018). *Vernieuwing Afwegingskader Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling*. <https://www.nvs-nvl.nl/nieuws/26-nieuws/2244-vernieuwing-afwegingskader-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>
- Oosten, N. van, Verweij, S., van den Heuvel, S., & Doornink, N. (2017). *Wat werkt bij hulp aan vrouwen die seksueel misbruik hebben meegemaakt*. Utrecht: Movisie.
- Oosterhout, E. van (2019). *Overal op je hoede. Geweld tegen transgender personen in Nederland*. Amsterdam: Transgender Netwerk Nederland.

- Pels, T., Lünemann, K., & Stekete, M. (2011). *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Utrecht: Verwey-Jonker.
- Plaisier, I., & de Klerk, M. (2014). *Verkenning ouderenmishandeling 2010-2014*. Den Haag: SCP.
- Plaisier, I., & de Klerk, M. (red.). (2015). *Ouderenmishandeling in Nederland. Inzicht in kennis over omvang en achtergrond van ouderen die slachtoffer zijn van ouderenmishandeling*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Phagoe, S.D., & Kriek, F. (2016). *Veilig financieel ouder worden*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.
- Pharos (z.d.). *Elk meisje telt – Symposium vrouwelijke genitale verminking in Nederland – Omvang en risico*. <https://www.pharos.nl/agenda/symposium-vrouwelijke-genitale-verminking-in-nederland-omvang-en-risico-anno-2019/>
- Politie & Wetenschap. (2019). *Voortgang onderzoeksprogramma 2019*. Den Haag: Politie & Wetenschap. (Lopende onderzoeken daarin o.a.: 'Meer huiselijk geweld in criminele families?' en 'Huiselijk geweld: de politie in de keten' en 'Wanneer blaffende honden bijten. Risicotaxatie instrument fataal huiselijk geweld')
- Pons, A.G.A., Lie, T.M.Y., de Jong, M.M., & van der Heuvel, A. (2015). *Rapportage onderzoek onder artsen naar de werking van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Den Haag: BMC Onderzoek.
- Pons, A.G.A., Lie, T.M.Y., de Jong, M.M., van der Heuvel, A., Pons, K.F., & Kleinjan, M.M. (2015). *Rapportage quickscan meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Den Haag: BMC.
- Projectgroep Landelijke Implementatie-impuls Kindcheck bij de GGZ. <https://kindcheck-ggz.nl/>
- Prosman, G. J., Jansen, S. J., Lo Fo Wong, S. H., & Lagro-Janssen, A. L. (2011). Prevalence of intimate partner violence among migrant and native women attending general practice and the association between intimate partner violence and depression. *Family practice*, 28(3), 267-271.
- Prosman, G., Lo Fo Wong, S., Bulte, E., & Lagro-Janssen, A. L. M. (2013). Zorggebruik van vrouwen die slachtoffer zijn van partnergeweld. *Huisarts en wetenschap* 56(6), 258-262.
- Put, C.E. van der, Assink, M., Gubbels, J., & Boekhout van Solinge, N.F. (2018). Identifying Effective Components of Child Maltreatment Interventions: A Meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21, 2, 171–202.
- Reemst, L. van, Fischer, T., van Dongen, S., Kouwenhoven, S., & Valkeman, S. (2013). *Risicofactoren voor herhaald slachtofferschap*. Een literatuurscan. Den Haag: WODC
- RIVM. (z.d.). Sociale omgeving: ouderenmishandeling. Van <https://www.volksgezondheidszorg.info/onderwerp/sociale-omgeving/ouderenmishandeling>
- Römkens, R. (2009). *Met recht 'n zorg: Overdenkingen bij wet- en regelgeving over geweld in de privésfeer*. Tilburg: Tilburg University.
- Römkens, R., van den Brink, A., & de Jong, T. (2018). *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld*. Amsterdam, Atria/Blijf Groep.
- Rooij, F. B. van, van der Schuur, W. A., Stekete, M., Mak, J., & Pels, T. (2015). Interparental violence: Similarities and discrepancies between narratives of mothers and their children. *Journal of child and family studies*, 24(11), 3350-3362.
- Ruiter, C. de, Hildebrand, M., & van der Hoorn, S. (2012). Gestructureerde risicotaxatie bij kindermishandeling: De Child Abuse Risk Evaluation - Nederlandse versie (CARE-NL). *GZ-Psychologie*, 3, 10-17.
- Sanberg, R., & Janssen, J. (2016). Bemiddeling door de politie bij eengerelateerd geweld. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 16(4), 26-41.
- Schellingerhout, R., & Ramakers, C. (2017). *Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS, WODC.
- Schol, M., Nagtegaal, J., Sibma, F., Brouwer, J., & Winter, H. (2010). *Rechtsbescherming van uithuisgeplaatsten. Een verkennend onderzoek*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, Pro Facto.
- Smet, K. (2014). *Liefde met alle geweld: agressie tegen vrouwen in huiselijke kring*. Antwerpen: Manteau.
- Smit, W., & de Vaan, K.B.M. (2017). *Het delen van informatie bij huiselijk geweld en kindermishandeling*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.
- Smits van Waesberghe, E., Sportel, I., Drost, L., van Eijk, E., & Diepenbrock, E. (2014). *Zo zijn we niet getrouwd. Een onderzoek naar omvang en aard van huwelijksdwang, achterlating en huwelijksgevangenschap*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Steege, M. van der, & Zoon, M. (2015). *Richtlijn Multiprobleem gezinnen*. Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. In opdracht van het NVO, BPSW en NIP. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Steketee, M. (z.d.). *Het effectief beschermen van kinderen*. <https://www.verwey-jonker.nl/projecten/het-effectief-beschermen-van-kinderen>
- Steketee, M. (2017). How to address this topic of parental neglect, addiction of parents, mental problems of parents or poverty with the children? Paper. Den Haag: ISPCAN.
- Steketee, M., & Aussems, M.E. (2017). *The Cycle of Violence Through an International Lens: Insights from the International Self-Report Delinquency Study (ISR3)*. Paper. New Orleans: Annual Conference of the American Society of Criminology.
- Steketee, M., Jonkman, H., Naber, P., & Roorda, W. (2018). Does Triple P promote positive parenting? A quasi-experimental research on the outcomes of Triple P teens in the Netherlands. [Under review of *Journal of Research on Adolescence*].
- Steketee, M., Römkes, R., Pels, T., Lünemann, K., Smits van Waesberge, E., Mak, J. Mejdoubi, J., & Harthoorn, H. (2016). *Preventie van intergenerationeel geweld Nederland en EU*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Steketee, M.J., & I. Marshall (2016). *Parental use of physical force and its effect on youth delinquency?* Paper. New Orleans: Annual Conference of the American Society of Criminology.
- Steketee, M.J., & Marshall, I. (2016). *Spare the rod and spoil the child? Youth delinquent behaviour within the context of violence in the family*. Paper. Stockholm: Annual Conference of the Stockholm Criminology Conference.
- Sterckx, L., Dagevos, J., Huijnk, W., & van Lisdonk, J. (2014). *Huwelijksmigratie in Nederland*. Den Haag: SCP.
- Stichting Ambulante FIOM en TransAct. (2016). *Aanpak van seksueel geweld in Nederland*. Utrecht: TransAct.
- Stichting Zijweg. (z.d.). *Oproep: onderzoek naar hulp bij het vergroten van weerbaarheid na (ex-)partner geweld*. <https://www.stichtingzijweg.nl/oproepen-onderzoeken>
- Tack, C. (2015). *Geweld tegen vrouwen met een handicap: deel 2*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Tierolf, B., Gilsing, R., Steketee, M. (2017). *Kinderen in Tel Databoek 2016*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Timmermans, M., Kroes, W., Homburg, G. (2010). *Partiële kwaliteitsbepaling RIHG*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Tjen-A-Tak, C.H., & Broek, L.M. van den, (2014). *Een wereld van verschil: 40 jaar vrouwenopvang in Nederland 1974-2014*. Leiden: Vrouwenopvang Rosa Manus.
- Trimbos-instituut (2017). *Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR)*. <https://erkendeinterventiesggz.trimbos.nl/erkende-interventies/eye-movement-desensitization-and-reprocessing-emdr>.
- V&VN: *Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. <https://www.venvn.nl/Portals/1/Downloads/VenVN%20Meldcode%20Handzame%20samenvatting%202018.pdf>
- Vaan, K. de (2017). Nog niet effectief genoeg: het huisverbod in perspectief. *Proces 2017 (96)* 3. p. 240-248.
- Vaan, K.B.M. de, & Timmermans, M. (2014). *Schokeffect huisverbod: meer hulp, minder recidive*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.
- Vaan, K.B.M. de, Timmermans, M., & Homburg, G.H.J. (2013). *Effectief uit huis geplaatst? Effectevaluatie van de Wet tijdelijk huisverbod*. Den Haag: WODC.
- Verdurmen, J., ten Have, M., de Graaf, R., van Dorsselaer, S., van 't Land, H., & Vollebergh, W. (2007). *Psychische gevolgen van kindermishandeling op volwassen leeftijd. Resultaten van de "Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study"*. Nemesis. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Verwey-Jonker Instituut (z.d.). *Afstemming Veilig Thuis, politie en Openbaar Ministerie*. <https://www.verwey-jonker.nl/projecten/afstemming-veilig-thuis-politie-openbaar-ministerie>
- Verwey-Jonker Instituut. (z.d.). *Multifocus methodiek Groningen*. <https://www.verwey-jonker.nl/projecten/multifocus-methodiek>
- Verwey-Jonker Instituut. (2018). *Werkt de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld? Eerste resultaten van een grootschalig onderzoek*. Utrecht: Augeo Foundation en Verwey-Jonker Instituut.
- Verwijs, R., & Lünemann, K. (2012). *Partnergeweld. Achtergrond en risicofactoren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Vinck, I., Christiaens, W., Jonckheer, P. Veereman, G., Kohn, L., Dekker, N., Peremans, L., Offermans, A., Burzykowska, A., & Roland, M. (2016). *How to improve the detection of child abuse in Belgium?* Brussel: KCE report 269.

- Vink, R., Goes, A., Doornink, N., Broerse, A., Pannebakker, F., van der Zwan, R., & Schakenraad, W. (2014). *Huiselijk geweld door kinderen en jongeren tegen hun ouders. Verkennend onderzoek*. Utrecht/Leiden: Movisie/TNO.
- Vink, R., van der Pal, S., Eekhout, E., Pannebakker, F., & Mulder, T. (2016). *Ik heb al veel meegemaakt. Ingrijpende jeugdervaringen (ACE) bij leerlingen in groep 7/8 van het regulier basisonderwijs*. Leiden: TNO Gezond Leven.
- Vink, R., de Wolff, M., Broerse, A., Kamphuis, M. (2016). *Richtlijn Kindermishandeling*. Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. In opdracht van het NVO, BPSW en NIP. Leiden: TNO.
- Visee, H.C., & Homburg, G.H.J. (2010). *Verzuimkosten werkgevers ten gevolge van huiselijk geweld*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek.
- Vogtländer, L., & van Arum, S. (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*. Den Haag / Utrecht: VNG & GGD GHOR Nederland.
- Vries L. de, Allessie B., Kamphuis M., Klein Ikkink A.J., Lo Fo Wong S., Russel I.M.B., Schoonenberg J., & Vriezen J.A. (2016). *Landelijke Eerstelijns Samenwerkings Afspraak Kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Huisartsen Genootschap.
- Wyckmans, D., Goedee, J., & van Sommeren, S. (2012). *Form a chain break the circle. A phased entry plan for successful multi-agency collaboration in tackling domestic violence*. Hasselt: Baillien-Maris
- Wijkman, M., Weerman, F., Bijleveld, C., & Hendriks, J. (2015). Group Sexual Offending by Juvenile Females. *Sexual Abuse*, 27(3), 335–356..
- Wijnroks, A. (2018). *Effectiviteit van het trainingsprogramma 'Signalering en gespreksvoering met ouders' voor professionals binnen peutercentra en voorscholen*. <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/project-detail/kindermishandeling/effectiviteit-van-het-trainingsprogramma-signalering-en-gespreksvoering-met-ouders-voor-profession/>
- Witt, A., Brown, R.C., Plener, P.L., Brahler, E., & Fegert, J.M. (2017). Child maltreatment in Germany: prevalence rates in the general population. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health* 11: 47.
- WODC (z.d.). *Aard en omvang van huiselijk geweld onder niet-westerse allochtonen*. <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/aard-en-omvang-van-huiselijk-geweld-onder-niet-westerse-allochtone.aspx>
- WODC (2010). *Huiselijk geweld. Justitiële Verkenningen*, 8(10), 1-152. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Zanden, R. van den, Meeuwissen, J. et al. (2015). *Kinderen van ouders met psychische problemen (KOPP). Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming*. In opdracht van het NVO, BPSW en NIP. Utrecht: Trimbos-instituut.
- ZonMw (z.d.- a). *Consortia Effectiviteit psychosociale interventies. Nieuwe wegen in effectonderzoek*. <https://publicaties.zonmw.nl/consortia-effectiviteit-psychosociale-interventies-jeugd/>
- ZonMw (z.d. – b). *Cost effectiveness of trauma-focused treatments for childhood-related Posttraumatic Stress Disorder in adults*. <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/doelmatigheidsonderzoek/programmas/project-detail/doelmatigheidsonderzoek/cost-effectiveness-of-trauma-focused-treatments-for-childhood-related-posttraumatic-stress-disorder/>
- ZonMw (z.d. - c). *Project Samenwerken aan veiligheid: de werkwijze van MDA++ Friesland*. <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/project-detail/kindermishandeling/samenwerken-aan-veiligheid-de-werkwijze-van-mda-friesland/>
- ZonMw (z.d. – d). *Project SAFE: a self-support eHealth intervention to support women exposed to intimate partner violence*. <https://www.zonmw.nl/nl/over-zonmw/diversiteit/programmas/project-detail/gender-en-gezondheid/safe-a-self-support-ehealth-intervention-to-support-women-exposed-to-intimate-partner-violence/>
- ZonMw (2016). *Onderzoeksagenda Effectiviteitsonderzoek kindermishandeling*. Den Haag: ZonMw.
- Zwet, R. van der, & de Groot, N. (2018). *Wat werkt bij implementatie van sociale interventies*. Utrecht: Movisie
- Zwicker, M., van Dale, D., Dunnink, T., Willemse, G., van Rooijen, S, Heeringa, N., & Rensen, P. (2015). *Erkenning van interventies. Criteria voor gezamenlijke kwaliteitsborging 2015-2018*. Bilthoven/Utrecht/Ede: RIVM, het NjI, NISB, Trimbos-instituut, Vilans, Movisie, NCJ.

5.2 LITERATUUR GEBRUIKT VOOR HOOFDSTUK 4

- Alberda, D.L., Boonmann, C., & Wartna, B.S.J. (2015). *Strafrechtelijke recidive bij plegers van huiselijk geweld. Ontwikkeling in de terugval en lange termijn-effect Wet tijdelijk huisverbod*. Den Haag: WODC.
- Aloulad, H.M., Straver, R., & Janssen, J. (2017). Wat hebben mannen nodig? Een verkenning naar het aanbod van mannehulpverlening. *Proces*, 96(3): 249-256.
- Arrahmani, F, Kelders, Y., Kruithof, M.J., Bakker, L.M., & de Vaan, K.B.M. (2018). Nog een weg te gaan. Stand van zaken aanpak ouderenmishandeling eind 2017. Amsterdam: Regioplan.
- Academische Werkplaats Jeugd. (2018). *Implementatie GIPS methodiek binnen het Multidisciplinair Centrum aanpak Kindermishandeling (MDCK) Zuid Kennemerland, IJmond en de Haarlemmermeer*. <https://www.werkplaatsenjeugd.nl/effectieve-aanpak-kindermishandeling/>
- Aloulad, H.M., Straver, R., & Janssen, J. (2017). Wat hebben mannen nodig? Een verkenning naar het aanbod van mannehulpverlening. *Proces*, 96(3): 249-256.
- Anthonijsz, I., Spruijt, E., & Zwikker, N. (2017). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming (3e herziene druk)*. Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. In opdracht van het NVO, BPSW en NIP. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut en Universiteit van Utrecht.
- Assink, M., van der Put, C., Kuiper, K., Mulder, T., & Stams, G. J. (2016). *Risicofactoren voor kindermishandeling: Een meta-analytisch onderzoek naar risicofactoren voor seksuele mishandeling, fysieke mishandeling en verwaarlozing*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Bakker, H. (2017). *Kennis in wijkteams over aanpak huiselijk geweld kan beter*. Utrecht: Movisie, <https://www.movisie.nl>
- Bakker, H., & Felten, H. (2019). Verandering van Binnenuit. Zelfbeschikking bevorderen binnen migranten- en vluchtelingengemeenschappen. Handreiking voor gemeenten. Utrecht: Movisie
- Bakker, L., Witkamp, B., Timmermans, M., Janssen, J., & Lindenberg, J. (2018). Aard en omvang ouderenmishandeling. Amsterdam: Regioplan.
- Bartelings, J.A., Goedee, J., Raab, J. & Bijl, R. (2017). The nature of orchestrational work. *Public Management Review*, 19(3): 342-360.
- Bartelink, C. (2018). *Dilemmas in child protection: Methods and decision-maker factors influencing decision-making in child maltreatment cases*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Bartelink, C., ten Berge, I., & Prakken, J. (red.) (2017). *Veiligheid en risico's inschatten: wat helpt? De zin en onzin van risicotaxatie-instrumenten*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Beerekamp, M.S.H., Scholtes, V.A.B., Luitse, J.S., Haverlag, R., Poolman, R.W., Sprague, S., Schemitsch, E.H., Bhandari, M., & Goslings, J.C. (2015). De prevalentie van partnergeweld bij vrouwen die de poliklinieken Traumachirurgie/Orthopedie bezoeken in het AMC Amsterdam en het OLVG. *Nederlands Tijdschrift voor Traumachirurgie*, 23(4), pp 66–74
- Berger, M., & Abrahamse, S. (2014). *Hun verleden is niet hun toekomst. Actieplan Aanpak meisjesslachtoffers van loverboys / mensenhandel in de zorg voor jeugd*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (Commissie Azough)
- Bertling, L., Mack, A., Vonk, H., & Timmermans, M. (2017). *Slachtoffers van zedenmisdrijven. Een verkenning van de overwegingen voor contact met politie en/of hulpverlening*. Amsterdam / Den Haag: Regioplan Beleidsonderzoek / WODC.
- Besouw, Ch., & Dijkstra, S. (2018). *Erop af en dan? Een ontwikkelingsgericht verkennend vooronderzoek naar de aanpak van huiselijk geweld in de Utrechtse buurtteams Sociaal in de periode van september 2015 tot september 2017*. Utrecht: Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Sociale Innovatie.
- Bicanic, I.A.E., de Jong, A., Lagro-Janssen, T., & Leusink, P. (2016). Centrum Seksueel Geweld voor acute slachtoffers. *Huisarts Wet* 2016;59(6):265-7.
- Bicanic, I.A.E., Hehenkamp, L.M., van de Putte, E.M., van Wijk, A.J., & de Jongh, A. (2015). Predictors of delayed disclosure of rape in female adolescents and young adults. *European Journal of Psychotraumatology* 2015, 6: 25883.
- Bicanic, I.A.E., Engelhard, I.M. & Sijbrandij, M. (2014). Posttraumatische stressstoornis en seksuele problemen na seksueel geweld. Prevalentie en behandeling. In *Gedragstherapie* 47(4): 256-274.

- Bijleveld, G.G. van (2019). *Dealing with the interplay of child image, protection and participation: A critical reflection on the essence of child participation in child protection services* (Thesis). Amsterdam: Vrije Universiteit
- Blok, S. (2018, 13 november). *Evaluatie Eenheid Huwelijksdwang/uitvoering amendement Ten Broeke cs (34550V, nr 52)* Kamerbrief. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/11/13/kamerbrief-evaluatie-eenheid-huwelijksdwang>
- Bont, P. de, van der Vleugel, B.M., van den Berg, D., de Roos, C., Lokkerbol, J., Smit, F., de Jongh, A., van der Gaag, M., & van Minnen, A. (2019). Health–economic benefits of treating trauma in psychosis. *European Journal of Psychotraumatology* 2019: 1565032.
- Boom, A. ten, Witkamp, B., & Mertens, N. (2016). *De samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen gezinnen*. Den Haag: WODC.
- Boone, M., Van de Bunt, H., Siegel-Rozenblit, D., & Van de Ven, C. (2014). *Gevangene van het verleden. Crisissituaties na de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving*. Den Haag: Politie & Wetenschap.
- Boonmann, C., Nauta-Jansen, L.M.C., Hart-Kerkhoffs, L.A. 't, Doreleijers, Th.A.H., & Vermeiren, R.R.J.M. (2012). Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zeden)recidive. *Politiewetenschap* 62.
- Bos, T., Reijmers, E., Scherpenisse, R., Jonker, I., & Wolf, J. (2012). *Systeemgericht werken: een verkenning van werkzame elementen*. Nijmegen: UMC St Radboud.
- Bosker, J., Lünemann, K., Hemrica, J., Smeenk, W., & Bitter, L. (2018). *SAVE in woord en daad. Samen werken aan veiligheid, eigen kracht en regie in de (preventieve) jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Bosschaart, T.F. (2018). *Recognizing child sexual abuse. An unrelenting challenge*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Bruin, J. de (2017). *Huiselijk Geweld, Mijn Verantwoordelijkheid? Een explorerend onderzoek naar de pedagogische verantwoordelijkheid van het hoger beroepsonderwijs in het signaleren en handelen bij geweld in de thuissituatie van studenten*. Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Busquets, J. (2010). Orchestrating Smart Business Network dynamics for innovation. *European Journal of Information Systems*, 19(4): 481-493, <https://doi.org/10.1057/ejis.2010.19>
- CBS. (2018). *Beleidsinformatie Veilig Thuis: stand van zaken in 2017*. Den Haag: CBS.
- Chen, D.Q., Preston D.S., & Swink, M. (2015). How the Use of Big Data Analytics Affects Value Creation in Supply Chain Management. *Journal of Management Information Systems*, 32(4): 4-39.
- Coppus A.M.W., & Lagro-Janssen T. (2017). Seksueel misbruik bij verstandelijk beperkte meisjes. *Huisarts Wet* 2017;60(8): 410-2.
- Dam, B.A.F.M. van, van der Sanden, W.J.M., & Bruers, J.J.M. (2015). *Recognizing and reporting domestic violence: attitudes, experiences and behavior of Dutch dentists*. <https://bmcoralhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12903-015-0141-4>
- Daru, S., Mejdoubi, M., de Vaan, K., & Visser, A. (2016). *Aandacht voor gender maakt de aanpak van huiselijk geweld effectiever. Wat doet de gemeente?* Utrecht: Regioplan, Movisie, Atria.
- Daru, S, Mejdoubi, J., de Vaan, K., Visser, A. (2016). *Huiselijk geweld verklaard vanuit genderperspectief. Literatuurstudie*. Utrecht: Movisie.
- Daru, S., Mejdoubi, J., de Vaan, K., Visser, A. (2016). *Voorbij vooroordelen en stereotypes. Gender en partnergeweld*. Utrecht: Movisie.
- Dekker, M., Haagmans, M., & Mulder, T. (2018). *Handle with Care. Snelle steun organiseren voor kinderen na huiselijk geweld*. Driebergen: Augeo Foundation.
- Dijkstra, S., Krechtig, L., & Menger, A. (2017). *Leerateliers Verdiepingsomgeving ZSM Jeugd, Gezin en Zeden. Reflectie op basis van drie leerateliers in Noord-Holland, Limburg en Midden-Nederland*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Dokkum, K. van (2017). *Partnergeweld voor en na een echtscheiding. Ervaringen van mishandelde vrouwen met de omgangsregeling*. Masterscriptie. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek.
- Dorrepal, E., Thomaes, K., & Draijer, P. (2006). Stabilisatiecursus als antwoord op complexe posttraumatische stressstoornis - Diagnostiek, behandeling en onderzoek bij vroeg getraumatiseerde vrouwen met een

- complexe posttraumatische stressstoornis. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 48:217-222.
- Dorrepaal, E., Thomaes, K., Smit, J., van Balkom, A., van Dyck, R., Veltman, D., & Draijer, N. (2010). Stabilizing group treatment for Complex Posttraumatic Stress Disorder related to childhood abuse based on psychoeducation and cognitive behavioral therapy: A pilot study. *Child Abuse & Neglect*, 34:284-288.
- Dorrepaal E., Thomaes K., Smit J., van Balkom A., Veltman D., Hoogendoorn A. & Draijer N. (2012). Stabilizing group treatment for complex posttraumatic stress disorder related to child abuse based on psychoeducation and cognitive behavioral therapy: a multisite randomized controlled trial. *Psychotherapy and Psychosomatics* 81(4): 217-25.
- Drost, L.F., Hoefnagels, C., Esch, S. (2018). *Het Jeugdgezondheidszorgbeleid ter preventie van vrouwelijke genitale verminking. Een quickscan naar de vraag hoe de JGZ-praktijk het beleid ter preventie van VGV uitvoert*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Duysak, S., Bakker, L., & de Vaan, K. (2018). *Geweld tegen meisjes en vrouwen met een beperking. Invulling van mensenrechtelijke verplichtingen in Nederland: een inventarisatie*. Amsterdam: Regioplan.
- Eijk, E. van (2017). Wel gescheiden, niet gescheiden? *Een empirisch onderzoek naar huwelijkse gevangenschap in Nederland. Onderzoeksproject: 'Huwelijkse gevangenschap: Bruggen bouwen tussen religie en recht'* (Marital Captivity: Bridging the Gap between Religion and Law). *Deelproject 1 - 'Huwelijkse gevangenschap in de praktijk'*. Maastricht: Universiteit van Maastricht en NWO.
- Eijkern, L. van, Downes, R. & Veenstra, R. (2018). *Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Federatie Opvang (2019). Top 10 findings of women's shelters on monitor Istanbul Convention By the Dutch Federation of Shelters – March 2019, https://www.opvang.nl/files/Top10Istanbul_-_Dutch_Federation_of_Shelters.pdf.
- Gemeente Rotterdam (z.d.). *Veilig op het werk. Signaleren van huiselijk geweld bij werknemers*. <https://www.rotterdam.nl/werken-leren/veilig-op-het-werk/>
- Gezondheidsraad (2018). *De ouder-kindrelatie en jeugdtrauma's*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Goedee, J., & Entken, A. (2019). *Samenwerken en regisseren: Complexe samenwerkingsprocessen* (2e druk). Den Haag: Boom Bestuurskunde.
- Goes, A.; Storms, O. & Wentzel, W. (2015). *Ontspoorde mantelzorg. Een verkenning naar de aanpak bij ouderen*. Utrecht: Movisie.
- Graaf H. de, Bultinck, M., van den Brink, F., Coehoorn, I., van den Borne M., & Meijer, S. (2019). *Seks onder je 25e VSO. Seksuele gezondheid van jongeren in cluster 3 en 4 van het voortgezet speciaal onderwijs*. Utrecht: Rutgers/Soa Aids Nederland.
- Graaf, H. de, van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren anno 2017*. Utrecht: Eburon.
- Hinterhuber, A. (2002). Value Chain Orchestration in Action and the Case of the Global Agrochemical Industry. *Long Range Planning*, 35(6): 615-635.
- Hoefnagel, R., Oerlemans, L., & Goedee, J. (2011). Acceptance by the Public of the Virtual Delivery of Public Services: The Effect of Affect. *Social Science Review*, 30(3): 274-296.
- Holwerda, A., Reijneveld, M. & Jansen, D.. (2014). *De effectiviteit van hulpverlening aan multiprobleemgezinnen: Een overzicht*. Groningen: Universitair Medisch Centrum Groningen.
- Hornsveld, R.H.J., Kanters, Th., Gijs, L., Kraaimaat, F.W., van der Wal, L., & van Marle, H.J.C. (2015). Waaraan moet een cognitief-gedragstherapeutisch programma voor seksueel gewelddadige terbeschikkinggestelden voldoen? Literatuuronderzoek. *Tijdschrift voor Seksuologie* 39(3):85-96.
- Horst, F.C.P. van der, Jongerling, J., Prinzie, P., & Kok, R. (2018). Kijk bij slachtoffers van huiselijk geweld niet alleen naar hun zelfredzaamheid. *In Sociale Vraagstukken*, online editie (25 mei 2018).
- Inspectie voor de Gezondheidszorg. (2017). *Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling: het bewustzijn groeit, maar nog niet overal*. Utrecht: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie Gezondheidszorg & Jeugd. (2017) Brief: Herbeoordeling twaalf Veilig Thuis-organisaties. <https://www.igj.nl/documenten/brieven/2017/11/21/herbeoordeling-twaalf-veilig-thuis-organisaties>

- Inspectie Veiligheid & Justitie. (2015). *Meldcode voor huiselijk geweld en kindermishandeling*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Janssen, J. (2015). De stekker eruit? Over de relatie tussen cybercrime en geweld in afhankelijkheidsrelaties. *Proces 94* (5): 318-328.
- Janssen, J. (2015). Eer, geweld en homoseksualiteit *Tijdschrift voor de Politie 77*(5)/15:31-34.
- Janssen, J. (2018). Eergerelateerd geweld rond asielzoekerscentra. *Tijdschrift voor de Politie 80*(6), 40-41.
- Janssen, J. (2017). Eigenrichting in het kader van eerherstel. *Cahiers Politiestudies, 2*(43), 73-86.
- Kenis, P.N., & Provan, K.G. (2008). Het network-governance-perspectief. In T. Wentink (Red.), *Business Performance Management: sturen op prestatie en resultaat* (pp. 296-312). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Kenis, P., & Cambré B. (2019). *Organisatienetwerken: De organisatievorm van de toekomst*. Kalmthout: Pelckmans Pro.
- Kenniscentrum Sociale Innovatie. (2016). *Sociale innovatie in beeld. Kansen & uitdagingen. Actieagenda voor complexe scheiding*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Klaassen, M. (2018). Internationale bescherming bij een risico op meisjesbesnijdenis? Een analyse van de eerste zienswijze van het VN-Kinderrechtencomité. *Tijdschrift Jeugdrecht in de Praktijk, 4*, 25-30.
- Kok, R., van Wensen, K., Jongerling, J., & van der Horst, F. (2018). *Slachtoffers van partnergeweld: van veerkrachtig tot complex. Verslag van het doelgroepenonderzoek bij Stichting Arosa*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Korfker, D., Vink, R., & Mohangoo, A. (2009). *Haalbaarheid van het screenen op huiselijk geweld in verloskundigenpraktijken*. Leiden: TNO Kwaliteit van leven.
- Kraak, A., Volaart, M., Bakker H., van Kooten Niekerk, J. (2018). *Doen wat nodig is bij kindermishandeling, huiselijk en seksueel geweld. Een onderzoek naar de regionale ontwikkeling van de multidisciplinaire aanpak en de ondersteuningsbehoefte van gemeenten*. Utrecht: Nederlands jeugdinstituut en Movisie.
- Kruijjer, F. (2014). Stalking: voorbode van geweld. *Blauw, 5*, 44-46.
- Kruiswijk, W., & Nanninga, K. (2017). *Wat werkt bij mantelzorgondersteuning*. Utrecht: Movisie.
- Landelijk Advocatennetwerk Gewelds- en Zedenslachtoffers (LANGZS). (2017). *Zwartboek IV*. Utrecht: LANGZS.
- Lako, D., Beijersbergen, M., Jonker, I., de Vet, R., Herman, D., van Hemert, B., 7 Wolf, J., (2018). *The effectiveness of critical time intervention for abused women leaving women's shelters: A randomized controlled trial*. http://www.impulsonderzoekscentrum.nl/The+effectiveness+of+critical+time+intervention+for+abused+women+leaving+women%92s+shelters?action=download&file_id=381&check=c765
- Lünnemann, K., & Lünnemann, M. (2018). *Factsheet Onderzoek Oranje Huis aanpak*. Amsterdam/Utrecht: Blijf Groep & Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., Lünnemann, M., & Tierolf, B. (2017). *Het prototype triage-instrument 0.6 in de praktijk. Bevindingen in het kort*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Meeus, M. T. H. (2013). Naar een interventiemodel. In *Informatietechnologie: plaats en betekenis van arbeid: theorie, empirie en praktijk - structuratie van handelen in veranderingsprocessen* (Proefschrift, herziene versie). Tilburg University, Tilburg.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2017). *Toekomst voor de forensische geneeskunde Advies van de Commissie Forensisch Medisch Onderzoek en Medische Arrestantenzorg*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Ministeries van VWS, JenV & VNG (2018). *Geweld hoort nergens thuis. Eerste voortgangsrapportage. Bijlage 3 - De regio's in beeld*. Den Haag: Ministeries van VWS, JenV en de VNG.
- Montfoort, A.J. van, Verhagen, A., Sondorp, J.E., & Torregrosa, L.D.R. (2018). *Samenwerking en doorlooptijden in de jeugdbeschermingsketen Midden- en West-Brabant*. Woerden: van Montfoort.
- Multidisciplinaire Richtlijn Angststoornissen (2013)*. https://richtlijndatabase.nl/richtlijn/angststoornissen/inleiding_ptss.html#algemeen
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen (2014). *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017).

- Mensenhandel. Tiende rapportage van de Nationaal Rapporteur.* Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur *Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017). Gewogen risico. Deel 2: Behandeling opleggen aan zedendelinquenten.* Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur *Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2018). Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016.* Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur *Mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen (2018). Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2013-2017.* Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur *Mensenhandel en Seksueel Geweld (2019, 18 februari). Inbreng voor AO Kinderporno en seksueel misbruik.* Kamerbrief. https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/12006%20180219%20Brief%20commissie%20JenV%20AO%20kinderporno%20en%20kindermisbruik_tcm23-377202.pdf
- Nederlandse Vereniging voor Klinische Geriatrie (2018). *Richtlijn Vermoeden van ouderenmishandeling in het medisch-specialistische zorgdomein.* https://richtlijndatabase.nl/richtlijn/vermoeden_van_ouderenmishandeling_om/startpagina_-_vermoeden_ouderenmishandeling.html#verantwoording
- Onderzoeksraad voor Veiligheid (2019). *Forensische zorg en veiligheid. Lessen uit de casus Michael P.* Den Haag: Onderzoeksraad voor Veiligheid.
- Plaisier, I., & de Klerk, M. (2017). *Ouderenmishandeling. Advies over onderzoek naar aard en omvang van misbruik van en geweld tegen ouderen in afhankelijkheidsrelaties.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Pels, T., van Rooij, F.B., & Distelbrink, M. (2015). The Impact of Intimate Partner Violence (IPV) on Parenting by Mothers Within an Ethnically Diverse Population in the Netherlands. *Journal of Family Violence*, 30(8), 1055-1067.
- Plaisier, I., de Klerk, M. (red.). (2015). *Ouderenmishandeling in Nederland. Inzicht in kennis over omvang en achtergrond van ouderen die slachtoffer zijn van ouderenmishandeling.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Prevo, N. & Bulten, E. (2016). Op weg naar een integrale aanpak van verslavingsproblematiek en huiselijk geweld? *Verslaving*, 12(1), 38–53.
- Provan, K.G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of public administration research and theory*, 18(2): 229-252.
- Ramaekers J.G., Verkes R.J., van Amsterdam J.G.C., van de Brink, W., Goudriaan A.E., Kuypers K.P.C., Arends R., & Schellekens A.F.A. (2016). *Middelengebruik en geweld. Een literatuurstudie naar de relatie tussen alcohol, drugs en geweld.* Maastricht: Universiteit Maastricht.
- Richtlijn Huiselijk geweld bij kinderen en volwassenen (2009). https://richtlijndatabase.nl/richtlijn/huiselijk_geweld_bij_kinderen_en_volwassenen/huiselijk_geweld_-_startpagina.html
- Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming (2017, 2e druk), https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/11/Richtlijn-Samen-beslissen_Richtlijn.pdf
- Richtlijn Uithuisplaatsing. (2017, 3e herziene druk). https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/06/Richtlijn_Uithuisplaatsing.pdf
- Rietjens, S., Goedee, J., van Sommeren, S., & Soeters, J. (2014). Meeting needs: value chain collaboration in stabilisation and reconstruction operations. *Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management*, 4(1): 43-59.
- Römkens, R. (2017). *Bestemd voor binnenlands gebruik. De invloed van vrouwen- en mensenrechtenbeweging op debat en aanpak gender gerelateerd geweld.* Amsterdam: Atria.
- Römkens, G.M.F., Jong, T.A. de., & Harthoorn, H.E. (2014). *Geweld tegen vrouwen. Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context.* Amsterdam: Atria.
- Römkens, R., van den Brink, A., & De Jong, T. (2018). *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld.* Amsterdam, Atria/Blijf Groep.
- Rooijen, K. van, Berg, T., & Bartelink, C. (2018). *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

- Rutten, S., van Eijk, E., Drost, L., Kadrouch-Outman, K., & Smits van Waesberghe, E. (2015). *Gewoon getrouwd. Een onderzoek naar kindhuwelijken en religieuze huwelijken in Nederland*. Universiteit Maastricht en Verwey-Jonker Instituut.
- Samenwerkend Toezicht Jeugd (2015). *Gezinnen met Geringe Sociale Redzaamheid - casuïstiek Groningen*. Utrecht: Samenwerkend Toezicht Jeugd.
- Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal domein (2016). *Leren van Calamiteiten 2 Veiligheid van kinderen in kwetsbare gezinnen*. Utrecht: STJ/TSD.
- Samenwerkend Toezicht Jeugd / Toezicht Sociaal Domein (2016). *Signaleren van onveiligheid bij jeugdigen in het sociaal domein en het toeleiden naar passende hulp en ondersteuning*. Utrecht: STJ/TSD.
- Schakenraad, W., den Hoed, A., & Hens, H. (2018). *Aanpak knelpunten in de vrouwenopvang. Resultaten van een enquête onder centrumgemeenten Vrouwenopvang*. Utrecht: Movisie.
- Schepers, H., Wilpert, J., van Horn, J., Buitelaar, N., & Alberink, A. (2018). *Partners van plegers van relationeel geweld in beeld. Psychopathologie en typologieën*. Utrecht: Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ).
- Shadow Report by Dutch NGOs and CSOs to Information provided by the government of the Netherlands in the follow-up report to the concluding observations of the Committee* (2019). Den Haag: Netwerk VN-Vrouwenverdrag / Dutch CEDAW Network.
- Smits van Waesberghe, E., Bakker, H., Storms, O., & Stoutjesdijk, F., m.m.v. D. Flierman (2019). *Achterlating van jongeren in het buitenland: handvatten voor professionals*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Smits van Waesberghe, E., & de Winter-Kocak, S., (2018): *Let's talk about it. Gefundeerde werkwijzen en methoden voor lokale organisaties om zelfbeschikking bespreekbaar te maken*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Smits van Waesberghe, E., & van Dijk, M., m.m.v. H. Bakker (2017). *Huiselijk geweld en veiligheid in asielopvangcentra. Effectief samenwerken op het gebied van hulpverlening*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving, Verwey-Jonker Instituut.
- Smits van Waesberghe, E., Felten, H., Drost, L., Taouanza, I., & Vrijbrief, A. (2017). *Dilemma's van hulpverleners bij gedwongen partnerkeuze en relatievorming. Onderzoek naar hulpverlening en zelfbeschikking in de context van mensen met een niet Nederlandse of biculturele achtergrond*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut i.s.m. Movisie.
- Smits van Waesberghe, E., Sportel, I., Drost, L., van Eijk, E., & Diepenbrock, E. (2014). *Zo zijn we niet getrouwd. Een onderzoek naar omvang en aard van huwelijksdwang, achterlating en huwelijkse gevangenschap*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Sombroek, M. (2018). *Medisch beroepsgeheim en de zorgplicht van de arts bij kindermishandeling in de rechtsverhouding tussen arts, kind en ouders*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Speetjens, P. Thielen, F., ten Have, M., de Graaf, R., & Smit, F. (2016). Kindermishandeling: economische gevolgen op lange termijn. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 58 (2016) 10:706-711.
- Stals, K. (2012). *De cirkel is rond: Onderzoek naar succesvolle implementatie van interventies in de jeugdzorg* (Proefschrift). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Stekete, M. (2017). *De olifant in de (kinder)kamer. Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen: hoe doorbreken we de cirkel?* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Tierolf, B., Lünemann, K., & Stekete, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- TNO. (2018). *Project Lerend Transformeren*. <https://publications.tno.nl/publication/34627423/wTfDxQ/TNO-2018-karlijn.pdf>
- Tuzgöl-Broekhoven, A., El Aziz, F., van Dorst, P., & Stam, J. (2017). *Vrouwen in de knel. Onderzoek naar knelpunten in de vrouwenopvang*. Den Haag: de Nationale Ombudsman.
- Vaan, K. de (2016). *Wet tijdelijk huisverbod: de volgende stap. Advies aan het ministerie van Veiligheid en Justitie*. Amsterdam: Regioplan.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). (2018). *Green paper. Discussienotitie Zorg en Veiligheid*. Den Haag: VNG.
- Vermaak, H. (2015). *Plezier beleven aan taaie vraagstukken* (2e druk). Deventer: Vakmedianet.

- Vermaak, H. (2019). *Lerend transformeren van zorg* (Presentatie). Amsterdam: Auteur.
- Vermaak, H., & Engbers, N. (2016) Onderzoekend samenwerken in de jeugdzorg: actieonderzoek als spiegel voor bestuurders. *Tijdschrift voor Begeleidingskunde*, 5(2): 2-15.
- Verwey-Jonker Instituut. (2018). *Werkt de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld? Eerste resultaten van een grootschalig onderzoek*. Utrecht: Augeo Foundation en Verwey-Jonker Instituut.
- Vink, R.M., van den Broek, H., van Harten, L.V., Lenting, E., & Elzinga, P. (2014). *Huiselijk geweld gemeld: en dan...?* Leiden: TNO.
- Vink, R., de Wolff, M., Broerse, A., Heerdink, N., van Sleuwen, B., & Kamphuis, M. (2016). *JGZ-Richtlijn Kindermishandeling*. <https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/kindermishandeling>
- Vink, R., Goes, A., Doornink, N. Broerse, A., Pannebakker, F., van der Zwan, R., & Schakenraad, W. (2014). *Huiselijk geweld door kinderen en jongeren tegen hun ouders. Verkennend onderzoek*. Utrecht/Leiden: Movisie/TNO.
- Vink, R., de Wolff, M., van Dommelen, P., Bartelink, C., & van der Veen, S. (2017). *Empowered door Signs of Safety? Onderzoek naar de werkzaamheid van Signs of Safety in de jeugdzorg*. Leiden: TNO Gezond Leven.
- Vogtländer, L., & van Arum, S. (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*. Den Haag/Utrecht: VNG & GGD GHOR Nederland.
- Waller, M.A., & Fawcett, S.E. (2013). Data Science, Predictive Analytics, and Big Data: A Revolution That Will Transform Supply Chain Design and Management. *Journal of Business Logistics*, 34(2): 77-84.
- Wijkman, M., & Kleemans, E.R. (2019). *Mensenhandel. De rol van vrouwelijke daders bij seksuele uitbuiting*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Wijkman, M., Sandler, J. C. (2018). Female sexual offending. In P. Lussier, & E. Beauregard (Eds.), *Sexual offending: a criminological perspective (Global issues in crime and justice)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315522692>
- Woicik, K., Eisenberg, M., Burgers, V.W.G., Tressova-van Veldhoven, D., Sijtsema, J.J., Bogaerts, S., & van Zipp-Lens, K. (2019). *Plegers van partnergeweld en kindermishandeling. Verschillen, overeenkomsten en overlap*. Tilburg: Universiteit Tilburg - Tilburg Law School, WODC.
- Wolthuis, A., & Lünemann, K. (2016). *Herstelrecht bij partnergeweld: Resultaten van een Europees onderzoek*. https://www.researchgate.net/publication/312351470_Herstelrecht_bij_partnergeweld_Resultaten_van_een_Europees_onderzoek
- Zanten-Przybysz, I., Lagro-Janssen, A.L.M., & van der Gulden, J.W.J. (2009). Partnergeweld: (h)erkennen door de bedrijfsarts en de verzekeringsarts. *Tijdschrift voor Bedrijfs- en Verzekeringsgeneeskunde* 17(6):244-249
- Zijlstra, J.E., Esselink, G., Moors, M.L., Lo Fo Wong, S.H., Hutschemaekers, G.J.M., & Lagro-Janssen, A.L.M. (2017). Vulnerability and revictimization: Victim characteristics in a Dutch assault center. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 52, 199-207.
- ZonMw (2016). *Onderzoeksaagenda Effectiviteitsonderzoek kindermishandeling*. Den Haag: ZonMw.

Bijlage

Erkende interventies uit: databank Effectieve Sociale Interventies, databank Justitiële Interventies en de databank Effectieve Jeugdinterventies

Actie-lijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	Vroeger en Verder	effectief	2016 - Effectief (erkenningscommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Klachten die horen bij een complexe PTSS zijn verminderd en cursisten hebben meer controle over hun denken, voelen en handelen.	www.movisie.nl/interventie/vroeger-verder	GGz inGeest	Volwassenen met een geschiedenis van seksueel misbruik en/of geweld in de jeugd of in intieme relaties met een complexe PTSS
2	Meerdere	Stop Nu Ander Plan (Jongensversie)	3. effectief 1e	September 2018 - Effectief volgens eerste aanwijzingen door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	SNAP heeft primair als doel om jongens op school te houden en ernstig probleemgedrag bij jongens tussen de 6 en 12 jaar te verminderen en delictgedrag of recidive te voorkomen.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Stop-Nu-Ander-Plan-(Jongensversie-SNAP)	SNAP Nederland Intermetzo Postbus 94 7200 AB Zutphen Contactpersoon: Lieke van Domburgh (ldomburgh@pluryn.nl) of www.intermetzo.nl)	(Multiprobleem)gezinnen met jongens van 6 tot 12 jaar die ernstige gedragsproblemen laten zien waardoor ze geschorst (dreigen te) worden van de basisschool of in aanraking komen met de politie. Daarnaast richt SNAP zich op intermediërende partijen als school en belangrijke personen in de vrijetijdsomgeving.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Meerdere	Stevig Ouderschap	3. effectief 1e	Sept. 2017 - Effectief volgens eerste aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Stevig Ouderschap (begonnen als Project OKé) geeft gezinnen met een minder makkelijke start een steuntje in de rug. Met circa vier prenatale en zes tot tien postnatale huisbezoeken (tot de kinderleeftijd van twee jaar) van een speciaal opgeleide jeugdverpleegkundige worden ouders geholpen hun zelfvertrouwen en zelfredzaamheid te vergroten en hun sociale netwerk te versterken. De methode gaat uit van eigen kracht, eigen behoeften en eigen invulling.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Stevig-Ouderschap	Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) Telefoon: 030-7600405 E-mail: centrumjeugdgezondheid@ncj.nl www.stevig-ouderschap.nl	Kinderen in de leeftijd van -5 maanden tot 2,5 jaar en hun (aanstaande) ouders (vanaf 16 weken zwangerschap) met (een of meerdere van) de volgende kenmerken: belastende voorgeschiedenis, persoonlijke problemen, onvoldoende steunende context en/of verzwaarde opvoeding.
1	Meerdere	Parent-Child Interaction Therapy (PCIT)	3. effectief 1e	Juni 2015 - Effectief volgens eerste aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugd- en psychosociale/ pedagogische preventie	Parent-Child Interaction Therapy is een geprotocolleerd behandelprogramma voor kinderen van 2-7 jaar met gedragsproblemen en hun ouders. Door het vergroten van de opvoedingsvaardigheden van de ouders beoogt de interventie de gedragsproblemen bij de kinderen en de stress bij de ouders te verminderen.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Parent-Child-Interaction-Therapy-(PCIT)	De Bascule Meibergdreef 5 1105 AZ Amsterdam 020-8901000	Kinderen van 2-7 jaar met ernstige gedragsproblemen en hun ouders die opvoedingsproblemen ervaren. PCIT kan daarnaast specifiek worden ingezet in pleeggezinnen, gezinnen waarbij sprake is van fysieke kindermishandeling en multi-probleemgezinnen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Agressie-regulatie op Maat Ambulant	3. effectief 1e	Juni 2014 - Effectief volgens eerste aanwijzingen, door Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie	Agressie Regulatie (AR) op Maat Ambulant is voor jongeren in de leeftijd van 16 tot 24 jaar met een forse agressieproblematiek. Zij hebben (intensieve) behandeling nodig voor het leren reguleren van hun agressieve gevoelens en gedrag. Via verplichte en optionele modules wordt er individueel gewerkt, ook is er een groepstraining van 12 bijeenkomsten. AR op Maat Ambulant is een langdurige behandeling van zes maanden tot twee jaar.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Agressieregulatie-op-Maat-Ambulant	Dr. Larissa Hoogsteder Hoofd Behandelzaken Jeugd en Agressie en Vermogen De Waag, onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten Oudlaan 9 3515 GA Utrecht www.dewaag-nederland.nl 06-29082293	Jongeren in de leeftijd van 16 tot 24 jaar met een forse agressieproblematiek. Bij de jongeren is sprake van reactieve en/of proactieve agressie, ze zijn in aanraking gekomen met justitie, jeugdzorg of GGZ, wegens hun agressieproblematiek.
2	Meerdere	ART Agression Replacement Training	3. effectief 1e	December 2017 - Effectief volgens eerste aanwijzingen, door Deelcommissie Justitie Interventies	Multimodale cognitieve gedrags-therapeutische interventie die deelnemers op een andere manier leert te reageren dan met agressief gedrag in situaties waarin ze boos worden. Het gaat om een verbeterde zelfcontrole in situaties die boosheid oproepen, met pro sociaal gedrag in plaats van agressief gedrag. ART wordt in Nederland binnen verschillende settings toegepast: scholen, jeugdreclassering, HALT, jeugd-ggz, (forensische) jeugdzorg.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/ART-Agression-Replacement-Training	Stichting Werken met Goldstein Brederolaan 61 5615 KH Eindhoven info@goldstein.nl / www.goldstein.nl 040 2451500	Agressieve adolescenten tussen de 12 en 23 jaar. Ze worden gestuurd van school of weggestuurd en/of dreigen in aanraking te komen met justitie of zijn al veroordeeld voor een geweldsdelict. Het agressieve gedrag kan zich fysiek, verbaal of relationeel uiten en zowel proactief als reactief van aard zijn. ART richt zich ook op de steunfiguren rondom de jongeren zoals: ouders, leerkrachten, mentoren.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Meerdere	Bemoeizorg in de JGZ	3. effectief 1e	April 2016 - Effectief volgens eerste aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Bemoeizorg is een interventie die wordt ingezet wanneer via de reguliere jgz-contacten geen werkbaar contact met het gezin tot stand is gekomen. Ook kan de jgz signalen van ketenpartners over een gezin oppakken. Kenmerkend voor Bemoeizorg is de actieve, outreachende werkwijze. Hierbij neemt de jgz-medewerker zelf initiatieven richting gezinnen die daar niet om gevraagd hebben. Dit maakt dat Bemoeizorg normatief beladen is, wat bijzondere eisen stelt aan de uitvoerende professionals. Op het moment dat ingang in het gezin is verkregen, wordt samenwerking met de ouders op gang gebracht.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Bemoeizorg-in-de-jeugd-gezondheidszorg	Ontwikkelaar: GGD West-Brabant Contactpersoon: Carin Rots - de Vries 076-5282000 C.Rots@ggdwest-brabant.nl	Multiprobleemgezinnen. De intermediaire doelgroep bestaat uit personen of instellingen die hulp kunnen bieden aan het gezin. Het gaat hierbij om informele en formele zorgverleners.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Families First	3. effectief 1e	April 2014 - Effectief volgens eerste aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	Families First is intensieve crisis-hulp aan gezinnen met als doel om het gezin bij elkaar te houden en uithuisplaatsing van één of meer kinderen te voorkomen. De veiligheid van de kinderen staat voorop. De hulp duurt vier tot zes weken, sluit aan bij de behoeften van het gezin en is gericht op het vergroten van de competentie van gezinsleden door middel van het versterken van datgene wat goed gaat en het aanleren van nieuwe vaardigheden.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies-Families-First	Ontwikkeld door Homebuilders, PI Research voor de Nederlandse markt. Licentiehouders: Adviesbureau Van Montfoort Polanerbaan 11 3447 GN Woerden info@vanmontfoort.nl 0348 – 481200	Gezinnen in een acute crisis-situatie die dusdanig ernstig is dat de uithuisplaatsing van een of meer kinderen in het gezin dreigt. kinderen van 0-18 jaar in gezinnen die in acute crisis verkeren waarbij voor de kinderen
1	Meerdere	VoorZorg	2. effectief goede	Okt. 2015 - Effectief volgens goede aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	VoorZorg richt zich op het terugdringen van (het risico op) kindermishandeling. Verpleegkundigen bezoeken kwetsbare jonge aanstaande moeders tijdens hun zwangerschap en eerste levensjaren bij hen thuis. VoorZorg verbetert zwangerschaps- en geboorte-uitkomsten, de gezondheid en ontwikkeling van het kind en de persoonlijke ontwikkeling van de moeder.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/VoorZorg	Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) Telefoon: 030-7600405 E-mail: centrumjeugdgezondheid@ncj.nl www.voorzorg.info	(Eerste) kinderen (van -9 maanden tot twee jaar), welke geboren worden bij moeders die te maken hebben met een opeenstapeling van risicofactoren op mishandeling en verwaarlozing, zoals laag opleidingsniveau, huiselijk geweld, middelen gebruik in de zwangerschap, beperkte affectieve en pedagogische vaardigheden. VoorZorg beschouwt moeders en hun (ongeboren) kind tijdens zwangerschap en eerste twee levensjaren als een eenheid

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Meerdere	Minder boos en opstandig (Overige interventies met zoektermen gedragsstoornissen (12 interventies)/ gedragsproblemen zijn niet in deze lijst opgenomen)	2. effectief goede	Okt. 2014 - Effectief volgens goede aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	Doel is afname van het probleemgedrag van het kind en toename van sociaal aangepast gedrag, door de opvoedingsvaardigheden van de ouders en de sociale vaardigheden van het kind te verbeteren.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies-Minder-boos-en-opstandig	UMC Utrecht, Afdeling Psychiatrie Postbus 85500 3508 GA Utrecht	Minder boos en opstandig is een behandelprogramma voor kinderen van 8 tot 12 jaar met ernstige gedragsproblemen.
2	Meerdere	Agressieregulatie op maat (residentieel)	2. effectief goede	Febr. 2016 - Effectief volgens goede aanwijzingen, door Deelcommissie Justitiële interventies	Agressieregulatie op Maat is gericht op jongeren van 16 tot 21 jaar in gesloten jeugdzorg. Deze jongeren hebben ernstige agressieproblematiek en een matig tot hoog recidiverisico. Doel van de interventie is het verbeteren van de zelfregulatie en het verminderen van de kans op recidive. Agressieregulatie op Maat duurt minimaal 5 maanden en maximaal 1,5 jaar en maakt gebruik van motivatietechnieken, mindfulness en elementen uit de cognitieve gedragstherapie.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Agressieregulatie-op-maat	Dr. Larissa Hoogsteder Hoofd Behandelzaken Jeugd en Agressie en Vermogen De Waag, onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten Oudlaan 9 3515 GA Utrecht 06-29082293	Jongeren van 16-21 jaar met ernstige agressieproblematiek en IQ boven de 70. De jongeren verblijven in een residentiële voorziening (JeugdzorgPlus instelling of een Justitiële Jeugdinstelling) wegens gedragsproblemen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Multi Systeem Therapie (MST) (Hierbij moet worden vermeld dat MST-CAN een evidence based variant van MST is, specifiek gericht op lichamelijke mishandeling of verwaarlozing van kinderen, echter niet opgenomen in de DEI)	1. effectief sterke	Nov. 2015 - Effectief volgens sterke aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	Multi Systeem Therapie (MST) is bedoeld voor jongeren van 12 tot 18 jaar met ernstige gedragsproblemen bij wie plaatsing dreigt in de (gesloten) jeugdzorg. Vaak is er sprake van een combinatie van verschillende gedragsproblemen, die vervolgens uitmonden in crimineel gedrag. De interventies die binnen MST worden ingezet richten zich vooral op ouders en andere sleutelfiguren uit de omgeving van de jongere, maar meestal wordt ook gewerkt aan het vergroten van vaardigheden van de jongere zelf, het functioneren op school en de omgang met prosociale leeftijdgenoten. De behandelduur is gemiddeld 3 tot 5 maanden.	https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies-Multisysteem-Therapie-(MST)	MST-Nederland Zuidhaven 9-11 4761 CR Zevenbergen info@mst-nederland.nl	12-tot-18-jarigen met ernstig antisociaal/ grensoverschrijdend gedrag (zoals agressie, spijbelen, plegen van delicten, weglopen, drugsgebruik en omgang met verkeerde vrienden) én hun ouder(s).

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Meerdere	VIPP-SD (Overige interventies met zoektermen gedragsproblemen (40) en opvoeding (24) zijn niet in deze lijst opgenomen)	1. effectief sterke	Jan. 2017 - Effectief volgens sterke aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	VIPP-SD is een gedragsinterventie voor ouders met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 6 jaar. Het programma wil gedragsproblemen voorkomen of verminderen door opvoedingsvaardigheden van ouders te versterken, met aandacht voor positieve interactie en sensitieve disciplineringsstrategieën. Dit gebeurt in 6 huisbezoeken door middel van feedback op video-opnamen van interacties tussen ouder en kind.	www.nji.nl/nl/Video-feedback-Intervention-to-Promote-Positive-Parenting-and-Sensitive-Discipline-(VIPP-SD)	Marian Bakermans-Kranenburg Vrije Universiteit Amsterdam Afdeling Ontwikkelingspedagogiek Van der Boechorststraat 7 1081 BT Amsterdam 020 5987 163 m.j.bakermans@vu.nl	De doelgroep bestaat uit opvoeders met problemen bij sensitief opvoeden of grenzen stellen, resulterend in problemen in de ouder-kindrelatie en (een verhoogd risico op) externaliserende gedragsproblemen bij het kind. VIPP-SD is ontwikkeld voor ouders van kinderen in de leeftijd van 0 tot 6 jaar. VIPP-SD kan ook toegepast worden bij pleegouders, adoptieouders en professionele opvoeders in de kinderopvang.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Meerdere	Incredible years (Overige interventies met zoektermen gedragsstoornissen (12 interventies)/ gedragsproblemen zijn niet in deze lijst opgenomen)	1. effectief sterke	Febr. 2012 - Effectief volgens sterke aanwijzingen, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Incredible Years Basic is een groepstraining voor ouders van kinderen van 3 tot en met 6 jaar die een oppositioneel-opstandige of antisociale gedragsstoornis hebben, of het risico lopen een van deze stoornissen te ontwikkelen. In 18 wekelijkse sessies worden de ouders getraind in opvoedvaardigheden, waardoor de gedragsproblemen afnemen.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Incredible-Years-(Basis)	Het oorspronkelijke materiaal is ontwikkeld door Carolyn Webster-Stratton (University of Washington, Seattle, USA). Zij is ook de licentiehouder van alle oorspronkelijke en vertaalde materialen. Contactpersoon: dr. Maartje Raaijmakers en drs. Marte van der Horst, majraaimakers@hotmail.com en martevdh@hotmail.com 06-15335302	Incredible Years is gericht op ouders van kinderen van 3 tot en met 6 jaar bij wie een oppositioneel-opstandige of gedragsstoornis (al dan niet met ADHD) is vastgesteld, of ouders van kinderen met ernstige gedragsproblemen die (nog) niet gediagnosticeerd zijn met een psychiatrische stoornis maar die wel ernstig in hun ontwikkeling bedreigd zijn
1	Seksueel	Ik ben van mij!	goed beschreven	2018 - Goed Beschreven (onafhankelijke praktijkbeoordelaars, secretariaat via Movisie)	Jongeren zijn zich bewust van seksuele wensen en grenzen, gedragen zich seksueel weerbaar(der) en stimuleren andere jongeren om hetzelfde te doen, zodat zij minder risico lopen op het meemaken of vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.	www.movisie.nl/interventie/ik-ben-mij	Movisie	Jongeren van 14 tot en met 18 jaar die Nederlands kunnen lezen, schrijven, spreken en verstaan.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Aware	goed beschreven	2015 - Goed Beschreven (onafhankelijke praktijk-beoordelaars, secretariaat via Movisie)	AWARE heeft als doel veiligheid te bieden aan slachtoffers van stalking (vrouwen en kinderen) die blootstaan aan systematische fysieke of mentale bedreigingen.	www.movisie.nl/interventie/aware	Ontwikkelaar Stichting Arosa Magda Vogelesang Heemraadssingel 82 3021 DE Rotterdam info@arosa-zhz.nl m.vogelesang@arosa-zhz.nl 010 476 90 44 www.arosa-zhz.nl	Slachtoffers van stalking die systematisch te maken hebben met fysieke of mentale bedreigingen.
2	Meerdere	School2Care	goed onderbouwd	September 2017, Goed onderbouwd door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	Geïntegreerd aanbod van onderwijs, (jeugd)zorg en begeleidde vrije tijdsbesteding voor jongeren (12-17 jaar) met zeer complexe problemen die niet of nauwelijks nog naar school gaan. De jongere krijgt 6 tot 9 maanden een intensief dagprogramma en stroomt daarna door naar een reguliere opleiding, stage of werk waarbij hij 6 maanden ambulante begeleiding ontvangt. Doel: De jongere participeert op een positieve manier in de maatschappij, te zien aan het volgen van een opleiding, stage of werk en een structurele vrijetijdsbesteding (hobby, sport, vereniging) zonder overlast te veroorzaken voor de omgeving.	https://www.nji.nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugd-interventies/Erkende-interventies/School2Care	Altra Onderwijs & Jeugdhulp 020-5558333 info@altra.nl Contactpersoon: Sanne Pronk 06-21511097 of s.pronk@altra.nl	Jongeren van 12 tot en met 17 jaar, en hun ouder(s)/ opvoeders, met dusdanige meervoudige problematiek dat zij de aansluiting met het (voortgezet) onderwijs verliezen en verdere maatschappelijke uitval dreigt. Er is voor deze jongeren en hun omgeving hulpverlening ingezet, maar zonder afdoende resultaat. Zowel het onderwijs als de hulpverlening zijn vastgelopen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	EVA-Zahir	goed onderbouwd	Sept. 2017 - Goed onderbouwd, door: Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	EVA-Zahir is een sterk gestructureerd 7x24 uurs-programma voor meisjes van 14 tot 23 jaar uit een collectieve eercultuur die op de vlucht zijn voor (dreigend) eergeerelateerd geweld door hun (schoon)familie. Het programma wil deze meiden de mogelijkheid geven zich in een veilige (thuis)situatie verder te ontwikkelen. Afhankelijk van de ernst van de problemen duurt het programma zes tot twaalf maanden.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Zahir	Fier Fryslân Postbus 1087 8900 CB Leeuwarden directie@fierfryslan.nl 058-2157084	Meiden en jonge vrouwen van 12 t/m 23 jaar uit die te maken hebben met (dreigend) eergeerelateerd geweld door hun (schoon)familie en/of (ex)partner omdat er vanuit het perspectief van de familie/ouders/partner sprake is van wangedrag dat openbaar is geworden of kan worden.
2	Seksueel	Out of the Circle	goed onderbouwd	Oktober 2018 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Justitiele interventies	Het primaire doel van Out of the Circle is het verminderen of stoppen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag in het heden en het reduceren van (de kans op) recidive van seksueel gewelddadig gedrag in de toekomst. De dader van seksueel misbruik leert zicht en grip te krijgen op de keten die in zijn geval leidt tot seksueel grensoverschrijdend gedrag.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Out-of-circle	Horizon en RJJI, locatie Den Hey-Acker, met bij de eerste indiening ondersteuning van Rentray en NJi c.peeters@dji.minjus.nl of 088 0718462	Jeugdige kindmisbruikers van 12 tot 24 jaar oud met een IQ boven de 80. De jongeren zijn opgenomen op een categorale afdeling voor behandeling van seksuele kernproblematiek.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Gezin Centraal (GC)	goed onderbouwd	Oktober 2017 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	Gezin Centraal is bedoeld voor jeugdigen van 0 tot 18 jaar en hun gezin waarbij sprake is van ernstige tot zeer ernstige opvoed- en opgroei problemen. Het doel van de interventie is herstel van de balans tussen draagkracht en draaglast van gezinnen door concrete, aantoonbare en duurzame gedragsverbetering. Gezin Centraal is een gezinsgecentreerde vorm van ambulante gezinshulpverlening. De hulp wordt zoveel mogelijk in de dagelijkse leefomgeving van het gezin vormgegeven.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Gezin-Centraal-(GC)	Pi Research o.v.v. Kenniscentrum Gezin Centraal Rijksstraatweg 145 1115 AP Duivendrecht info@gezincentraal.nl of www.gezincentraal.nl	Jeugdigen van 0 tot 18 jaar en hun gezin waarbij sprake is van ernstige tot zeer ernstige opvoed- en opgroei problemen.
2	Seksueel	Julia	goed onderbouwd	Okt. 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Julia is bedoeld voor meisjes van 13 tot 19 jaar die (signalen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen. Door o.a. reflectie, oefeningen en actieve informatieverwerking biedt een vrouwelijke hulpverlenster gedurende 24 bijeenkomsten hulp ter voorkoming van ernstiger of herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag en/ of slachtofferschap van een loverboy/mensenhandelaar.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Julia	Qpido, Spirit 06-29338064 info@qpido.nl www.qpido.nl	Meisjes van 13 tot 19 jaar die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt of signalen daarvan vertonen. Zij hebben problemen met liefde, relaties, grenzen, dwang en seksualiteit en zijn gemotiveerd voor hulp. Bij deze meisjes is sprake van een ongezonde seksuele ontwikkeling of onvoldoende seksuele interactiecompetentie.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	Romeo	goed onderbouwd	Okt. 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Romeo is een ambulant individueel programma van 12 bijeenkomsten gericht op jongens van 12 tot en met 18 jaar die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen. Romeo werkt aan versterking van de seksuele interactiecompetentie om herhaling te voorkomen. Kern van de aanpak ligt in de werkrelatie, de cognitief gedragsmatige focus en oplossingsgerichte aanpak. Met, discussie, (rollen)spel en humor komen relevante thema's rondom seksualiteit, relaties en liefde aan de orde, ter vergroting van kennis en versterking van betekenisgeving en vaardigheden.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Romeo	Qpido, Spirit 06-29338064 info@qpido.nl	Jongens van 12 tot 18 jaar die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen en risico lopen op herhaling ervan. De ouder(s) zijn intermediaire doelgroep.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Complexe scheidingen	Ouderschap Blijft	goed onderbouwd	Okt. 2014 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	<p>Het einddoel van Ouderschap Blijft is dat het kind omgang heeft met de uitwonende ouder volgens de door ouders overeengekomen afspraken.</p> <p>Subdoelen gericht op het handelen tussen de ouders zijn: 1. Beide ouders stemmen in met de bemiddeling en begeleide omgang. 2. Ouders communiceren in aanwezigheid van en met het kind op een niet belastende manier over de andere ouder. 3. Ouders communiceren en handelen vanuit hun positie als ouder van het kind en kunnen hun conflicten als ex-partners beheersen.</p> <p>Subdoelen gericht op de relatie tussen ouder en kind: 1. Ouders erkennen dat het kind lijdt onder de strijd van ouders. 2. Het kind mag tegen beide ouders praten over beide ouders en daarbij positieve ervaringen benoemen.</p>	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/313351-Ouderschap-blijft	Altra Olaf Goorden Contactpersoon: Marianne Berger Rode Kruisstraat 32 1025 KN Amsterdam	Kinderen in de leeftijd van nul tot twaalf jaar en hun scheidende of gescheiden ouders waarbij omgang met de uitwonende ouder niet plaatsvindt of problematisch verloopt als gevolg van (chronische) conflicten tussen de ouders.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Complexe scheidingen	!Jes het brugproject	goed onderbouwd	Nov. 2016 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	!JES het brugproject is een preventieve training en heeft als hoofddoel kinderen te leren omgaan met de gevolgen van de echtscheiding van hun ouders zodat zij zich leeftijdsadequaat kunnen blijven ontwikkelen. De nadelige effecten van het meemaken van een scheiding, zoals het ontwikkelen van emotionele en/ of gedragsproblemen, worden voorkomen.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Jes!-Het-Zwolsche-Brugproject	PRO remedial teaching & orthopedagogisch advies T. van den Berg Reggelaan 107 8033 AZ Zwolle Praktijk Wilbrink en Hoving Gerda Wilbrink Reggelaan 107 8033 AZ Zwolle	Kinderen van 8 tot 12 jaar die zich in de periode rond de scheiding van hun ouders bevinden. De intermediaire doelgroep is de beide ouders.
2	Huiselijk geweld	Heibel Thuis	goed onderbouwd	Nov. 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	'Heibel Thuis' is een groepsinterventie voor jongeren van 12-16 jaar die huiselijk geweld hebben meegemaakt, en hun ouders. Doel is de gevolgen van huiselijk geweld te verminderen. Jongeren wisselen ervaringen uit en doen oefeningen. Ouders krijgen informatie over de groep, de gevolgen van huiselijk geweld en opvoeding. Er zijn vijf groepsbijeenkomsten en drie online contacten voor de jongeren, twee ouderbijeenkomsten en (optioneel) huisbezoeken.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Heibel-Thuis	Avant Sanare Directiekade 15 3089 JA Rotterdam secretariaat@avantsanare.nl (010) 4286400 www.avantsanare.nl	Jongeren tussen 12-16 jaar die getuige zijn geweest van geweld tussen hun ouders en zich in een (redelijk) stabiele thussituatie bevinden. De jongeren vertonen (voortekenen/ signalen van) gedrags- en/ of emotionele problematiek gerelateerd aan het huiselijk geweld. De intermediaire doelgroep bestaat uit de ouders/ verzorgers van de jongere.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	Horizonmethodiek	goed onderbouwd	Nov. 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	De Horizonmethodiek is een cognitief-gedragsmatige groepsbehandeling voor kinderen die seksueel misbruik hebben meegemaakt binnen of buiten hun gezin met een parallelaanbod voor hun niet-misbruikende ouder(s). De methodiek heeft tot doel de negatieve gevolgen van het misbruik voor het vertrouwen en het (sociale) functioneren van het kind te herstellen. Het doel van het parallelaanbod voor de ouders is dat zij in staat zijn hun kind optimaal steun te bieden.	www.nji.nl/nl/Data-bank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Horizonmethodiek	Vrije Universiteit Amsterdam Afdeling Ontwikkelingspedagogiek / Department of Clinical Child and Family Studies V.d. Boechorststraat 1 1081 BT Amsterdam Kenterjeugdhulp.nl	Jongens en meisjes in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar, die problemen onderkennen door seksueel misbruik door iemand van binnen of buiten het gezin. Dit kan zowel een volwassene als een ander kind zijn en het betreft zowel eenmalig als langdurig misbruik. Zowel kinderen die thuis wonen als kinderen die zijn ondergebracht bij een pleeggezin of in een tehuis kunnen deelnemen. Naast de behandelgroep voor de kinderen is er een parallelaanbod voor behandeling voor de niet-misbruikende ouder(s)/verzorger(s) van het kind.
2	Meerdere	Signs of Safety	goed onderbouwd	Maart 2017 - goed onderbouwd, door Deelcommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid	Signs of Safety beoogt een veilige (opvoed)situatie voor kinderen te creëren. De methode wordt toegepast in situaties waarin kindermishandeling wordt vermoed of is gesignaleerd. De methode wordt veel gebruikt door medewerkers in de jeugdzorg, kindbescherming en AMK's.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/329369-Signs-of-Safety	Resolutions Consultancy Contactpersoon Joke Wiggerink Abeelhout 1 9408 DH Assen 06-23569666 joke.wiggerink@signsofsafety.net	Gezinnen waarin kindermishandeling vermoed wordt of is gesignaleerd. Het is niet noodzakelijk dat de ouders of kinderen gemotiveerd zijn en/of beseft hebben van het probleem. Er wordt ook gewerkt met ouders die de kindermishandeling ontkennen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Training Agressie Controle (TACT regulier)	goed onderbouwd	Maart 2014 - Goed onderbouwd, door Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie	De TACT Regulier beoogt het risico op agressief en antisociaal gedrag te verminderen middels het trainen van sociale vaardigheden, het aanleren van cognitieve zelfcontrole, het wijzigen van cognitieve vervormingen ('denkfouten') en het verhogen van het niveau van moreel redeneren. Hierdoor wordt de jongere beter toegerust om toekomstige risicovolle situaties op een prosociale manier op te lossen.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Training-Agressie-Controle-(TACT-regulier)	Raad voor de Kinderbescherming gedragsinterventies. helpdesk@rvdk.minvenj.nl Pi Research Rijksstraatweg 145 1115 AP Duivendrecht Contactpersoon: Ypke Hemminga Y.Hemminga@piresearch.nl	Jongeren (IQ hoger dan 85) met antisociaal en agressief gedrag die een aantal aan elkaar gerelateerde vaardigheidstekorten hebben: een tekort aan sociale en cognitieve vaardigheden; een tekort aan impulscontrole; een tekort op het gebied van moreel redeneren: een egocentrische, concrete en 'primitieve' manier van moreel redeneren.
2	Meerdere	Agressieregulatie op Maat Ambulant 16-	goed onderbouwd	Juni 2016 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie	Agressieregulatie op Maat voor jeugdigen van 12 tot 16 jaar (AR16-) is bedoeld voor jeugdigen van 12 tot 16 jaar met (ernstige) agressieproblematiek en heeft als doel dit gedrag te reduceren en de vaardigheden te vergroten om zo de kans op recidive te verkleinen. De interventie kent wekelijkse sessies van 45 minuten (minimaal één per week) en duurt in totaal vier tot achttien maanden.	https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Agressieregulatie-op-Maat-Ambulant-16	Dr. Larissa Hoogsteder Hoofd Behandelzaken Jeugd en Agressie en Vermogen De Waag, onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten Oudlaan 9 3515 GA Utrecht www.dewaag-nederland.nl 06-29082293	Jongeren met (ernstige) agressieproblematiek van 12 tot 16 jaar met een IQ boven de 80 en wordt binnen de ambulante forensische zorg aangeboden.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Intensieve Ambulante Gezinsbehandeling (IAG)	goed onderbouwd	Juni 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Deze interventie is gericht op gezinnen met kinderen van elke leeftijd die meerdere en complexe problemen hebben en veelal moeilijk toegankelijk zijn voor hulpverleners. Het hoofddoel van IAG is dat de kinderen thuis in het gezin kunnen blijven wonen of opnieuw thuis kunnen wonen. Dit wordt behaald door de gedragsproblemen van kinderen te verminderen, de opvoedvaardigheden van de ouders te vergroten en het sociaal netwerk meer te betrekken bij het gezin. De behandeling duurt gemiddeld vijf maanden, waarin de hulpverlener het gezin twee keer per week thuis opzoekt.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Intensieve-Ambulante-Gezinsbehandeling-(IAG)	Participatiegroep IAG, Gitta Griffioen, voorzitter stuurgroep p/a Jarabee, Helene Mercierweg 5 7555 SJ Hengelo g.griffioen@jarabee.nl of 074-2561900	Gezinnen met minimaal één kind tussen 0 en 18 (23) jaar. In de praktijk zijn de kinderen in het gezin meestal tussen 6 en 14 jaar. De gezinnen kampen met meerdere en complexe problemen tegelijkertijd op verschillende terreinen en zijn vaak weerbarstig en moeilijk toegankelijk voor hulpverleners.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	NIKA	goed onderbouwd	Juni 2014 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	NIKA richt zich op kinderen (en hun ouders) van 9 maanden tot 6 jaar die een verhoogd risico lopen op gedesorganiseerde hechting of signalen laten zien van verstoord hechtingsgedrag. Doel is het voorkomen of verminderen van gedesorganiseerde hechting. Tijdens gemiddeld vijf sessies wordt, met behulp van video feedback, psycho-educatie en huiswerkopdrachten, verstoord en beangstigend opvoedgedrag van de ouders afgeleerd en sensitief opvoedgedrag aangeleerd.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/NIKA	Nina Draaisma en Karine Zuidgeest Lindenstraat 47 2023 TC Haarlem nina_draaisma@hotmail.com 06 33 316 091/ 06 405 195 70 www.dejeugdzorg-academie.nl	Kinderen (en hun ouders) van 9 maanden tot 6 jaar die een verhoogd risico lopen op gedesorganiseerde hechting of signalen laten zien van verstoord hechtingsgedrag. De doelgroep bestaat uit gezinnen waarbij sprake is (geweest) van mishandeling, verwaarlozing, huiselijk geweld en/of meervoudige risico's in de opvoedingscontext en waarbij de opvoeder 'verstoord opvoedgedrag' laat zien dat verwarrend of beangstigend is voor kinderen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Huiselijk geweld	Storm en Spetters	goed onderbouwd	Juni 2014 - goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Storm en Spetters' is een cursus voor kinderen van 4-7 jaar die getuige zijn geweest van huiselijk geweld en hun (verzorgende) ouders. In zeven groepsbijeenkomsten van 105 minuten werken ouders en kinderen zowel samen als apart aan vijf thema's met als doel posttraumatische stress-symptomen en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij de kinderen te voorkomen of verminderen. Daarnaast is er een kennismakings- en eindgesprek en een bijeenkomst voor de niet-verzorgende ouder.	https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Storm-en-Spetters	De Jutters, Vrije Universiteit, Dimence en Riagg Rijnmond. Penvoerder: VU Van der Boechorststraat 1 1081 BT Amsterdam Jc.de.schipper@vu.nl 020 598 8890 www.stormen-spetters.nl	Kinderen in de leeftijd van 4 tot 7 jaar die te maken hebben gehad met huiselijk geweld en voor hun verzorgende ouder. De intermediaire doelgroep zijn de ouders van de kinderen.
1	Meerdere	Safe You, Safe Me Meldcode+ pakket	goed onderbouwd	Juni 2014 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Safe You, Safe Me Meldcode+ pakket helpt scholen bij het vroegtijdig opsporen en aanpakken van kindermishandeling bij kinderen in het primair onderwijs. Het zorgt voor het daadwerkelijk gebruik van de verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling op de basisschool via onder andere adviesgesprekken, e-learning en het organiseren van een ouderbijeenkomst.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Safe-you,-safe-me-meldcode-pakket	VeiligheidNL Rijswijkstraat 2 1059 GK Amsterdam 020-511 4511 www.veiligheid.nl	Primair leerkrachten en onderwijsondersteunende medewerkers zoals zorgcoördinatoren en intern begeleiders in het primair onderwijs.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Seksueel	Boys R Us	goed onderbouwd	Juni 2012 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Het doel van Boys R Us is dat jongens van 10 tot 13 jaar en 13 tot 15 jaar zich bewust zijn van het belang van veilige, prettige, gewenste en gelijkwaardige seksuele en relationele contacten. Uiteindelijk wil Boys R Us daarmee een bijdrage leveren aan de seksuele gezondheid van jongens.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Boys-R-Us	Rutgers Postbus 9022 3506 GA Utrecht office@rutgers.nl (030) 231 34 31 www.rutgers.nl	Jongens in de leeftijd 10 tot 13 jaar en 13 tot 15 jaar.
1	Seksueel	Girls' Talk+	goed onderbouwd	Juli 2016 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Gehandicaptenzorg	Girls' Talk+ heeft als doel de seksuele weerbaarheid van meiden met een lichte verstandelijke beperking te vergroten om seksuele grensoverschrijding, ongeplande zwangerschap en soa's te voorkomen. De subdoelen van het programma richten zich op het verbeteren van kennis, zelfvertrouwen, eigeneffectiviteit en attitude, en het vergroten van het sociale netwerk.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Girls-Talk-plus	Rutgers Postbus 9022 3506 GA Utrecht office@rutgers.nl (030) 231 34 31 www.rutgers.nl	Meiden met een lichte verstandelijke beperking (IQ tussen 55 en 80) van de 14 tot 21 jaar oud. Dit zijn meiden die bijvoorbeeld begeleid worden vanuit de hulpverlening (bijv. MEE) of praktijkonderwijs volgen. Girls' Talk+ is geschikt voor meiden van diverse etnische achtergronden.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	En nu ik!	goed onderbouwd	Januari 2018 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	En nu ik! is bestemd voor kinderen van 7 tot en met 11 jaar die te maken hebben gehad met geweld en ruzies thuis en hun ouders en heeft als doel het voorkomen en/of verminderen van posttraumatische stress symptomen en internaliserend en externaliserend probleemgedrag. De interventie bestaat uit negen wekelijkse groepsbijeenkomsten van 1,5 uur, waarin kinderen wordt geleerd 1) hoe zij hun emoties op een constructieve manier kunnen uiten, 2) hoe zij om kunnen gaan met gevoelens en problemen en 3) hoe zij hun ervaringen kunnen verwerken.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/En-nu-ik!	Stichting Blijf Groep Eerste Ringdijkstraat 5 1097 BC Amsterdam	Kinderen van 7 t/m 11 jaar en hun verzorgende ouders die te maken hebben gehad met gewelddadige ruzies en geweld tussen de ouders/verzorgers van het kind. Kinderen kunnen ook deelnemen wanneer zij (nog) geen problemen vertonen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	Asja	goed onderbouwd	Februari 2012 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/ pedagogische preventie	Asja is een 7x24 uursprogramma voor meisjes van 14 tot 23 jaar die via loverboys in de prostitutie terecht zijn gekomen of die het risico lopen daarin te belanden. Doel van de methode is om de meisjes veiligheid en bescherming te bieden. Het programma is erop gericht de meisjes afstand te laten nemen van het verleden en een nieuw begin te maken. Afhankelijk van de ernst van de problemen duurt het programma zes tot twaalf maanden.	www.nji.nl/nl/Data-bank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Asja	Fier Postbus 1087 8900 CB Leeuwarden directie@fier.nl 058 2157084 (algemeen nummer) / 088 208 00 00 (Advies en Aanmelding Fier) www.fierfryslan.nl	Normaal begaafde meisjes en jonge vrouwen van 12 t/m 23 jaar die via loverboy-constructies in de prostitutie of in een 'grijs' prostitutiecircuit terecht zijn gekomen. Daarnaast richt het programma zich op meisjes en jonge vrouwen die een groot risico lopen om hierin terecht te komen omdat ze zich ophouden in circuits waarin sprake is van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, (seksueel) misbruik en criminaliteit.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Complexe scheidingen	Dappere Dino's (CODIP-NL 6-8 jaar)	goed onderbouwd	Febr. 2013 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Het hoofddoel van Dappere Dino's is het voorkomen of beperken van emotionele en gedragsproblemen bij kinderen na een (echt)scheiding van hun ouders. Er zijn vijf subdoelen waar in de verschillende sessies aan wordt gewerkt: 1) Het kind ervaart sociale steun doordat de groep een veilige en ondersteunende omgeving is. 2) Het kind kan emoties en gevoelens herkennen en verwerken. 3) Het kind heeft meer inzicht in de scheiding en heeft minder misvattingen en onrealistische gedachten over de scheiding. 4) Het kind heeft betere probleemoplossende vaardigheden. 5) Het kind heeft een positievere perceptie van zichzelf en het gezin.	www.nji.nl/nl/Data-bank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Dappere-Dinos-(CODIP-NL-6-8-jaar)	TNO Contactpersoon: M. Klein Velderman Wassenaarseweg 52 2301 CE Leiden www.tno.nl/codip www.dapperedino.nl	De interventie is bedoeld voor kinderen van 6 tot en met 8 jaar, van wie de ouders gescheiden zijn. Hoewel Dappere Dino's voornamelijk gericht is op kinderen worden ook ouders betrokken bij de interventie.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Zorgen voor getraumatiseerde kinderen	goed onderbouwd	December 2017 - Goed onderbouwd door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Zorgen voor getraumatiseerde kinderen heeft tot doel een voortijdige beëindiging van een plaatsing te voorkomen door de traumasensitiviteit van opvoeders te vergroten.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Zorgen-voor-getraumatiseerde-kinderen	NCTSN, vertaald/bewerkt naar Nederlandse situatie door Leony Coppens en Carina van Kregten (traumatrainingen@gmail.com www.leonycoppens.nl)	Kinderen (0-18) die in een pleeggezin of gezinshuis verblijven en bij wie sprake is van chronisch trauma. Het kan hierbij gaan om kinderen waarvan de pleegouders aangeven dat er sprake is van moeilijk hanteerbaar gedrag dat de plaatsing in gevaar brengt. Het kan ook gaan om kinderen van wie de pleegouders aangeven (nog) geen problemen te ervaren in het omgaan met hun pleegkind. De intermediërende doelgroep bestaat uit pleegouders, die de zorg en verantwoordelijkheid hebben voor de genoemde doelgroep.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	PINQ-crisis	goed onderbouwd	December 2017 - Goed onderbouwd door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	PINQ-crisis biedt opvang (vanuit een beschermd adres) en crisisinterventie aan slachtoffers van loverboys gedurende een periode van 4 - 8 weken. De slachtoffers van mensenhandel zijn een deel van de meisjes die hier worden geholpen. Er wordt nagegaan of er sprake is van mensenhandel, haar situatie wordt in kaart gebracht en aan de hand hiervan wordt een advies gegeven of, en zo ja, welke vervolghulp nodig is. Zowel het meisje als haar ouders krijgen intensieve begeleiding. Belangrijke doelen in de aanpak zijn de afname van de crisis, het herstellen van de veiligheid en het creëren van een situatie waarin behandeling mogelijk is.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/PINQ-crisis	Ontwikkelaar: Spirit Specifiek Fred. Roeskestraat 73 1076 EC Amsterdam Contactpersoon: Ruth Schipper r.schipper@spirit.nl / 06-54312729	Meisjes in de leeftijd van 12 t/m 18 jaar die vanwege een crisissituatie, waarbij (vermoedelijke) 'loverboy-praktijken' een grote rol spelen, niet meer in de thuissituatie kunnen verblijven. Bij deze meisjes is sprake van seksespecifieke problematiek in combinatie met een crisis in de thuissituatie, waardoor haar veiligheid niet langer gewaarborgd is en een tijdelijke opname op de crisisopvang met daarbij behorende intensieve (gezins-)begeleiding noodzakelijk is.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	PINQ-gesloten	goed onderbouwd	December 2017 - Goed onderbouwd door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	PINQ - gesloten is een integraal zorgprogramma met een behandelaanbod van jeugdhulp, onderwijs en GGZ-behandeling in gesloten setting voor meisjes die slachtoffer zijn geworden van een loverboy, en haar ouders. De interventie heeft in de eerste plaats als doel het meisje veilig te stellen en te beschermen tegen verdere traumatisering. De problematiek van deze meisjes is dermate ernstig en de risico's zo groot, dat behandeling in een gesloten setting als laatste redmiddel wordt gezien. De meisjes verblijven in een meisjes-specifieke groep en gaan naar de interne school (meisjesklas). De behandelduur bedraagt 6-9 maanden.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/PINQ-gesloten	Ontwikkelaar: Spirit Specifiek Fred. Roeskestraat 73 1076 EC Amsterdam De Koppeling Tafelbergweg 8 1105 BC Amsterdam-Zuidoost Contactpersoon: Floor 't Sas f.sas@dekoppeling.com / 020-3428400	Meisjes in de leeftijd van 12 t/m 18 jaar die door een afhankelijkheidsrelatie met een loverboy / mensenhandelaar in een zeer onveilige situatie van dreiging, seksueel misbruik en uitbuiting zijn terechtgekomen. Plaatsing in een gesloten voorziening wordt noodzakelijk geacht om te voorkomen dat het meisje zich aan hulp onttrekt of daar door anderen aan onttrokken wordt.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	HouVast, stut en steun voor gezinnen van ouders met een LVB	goed onderbouwd	December 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	HouVast is een ambulante zorgaanbod voor ouders met een licht verstandelijke beperking (LVB) die opvoed- en opgroei-problemen hebben of dreigen te krijgen. Het doel is dat de ouders in staat zijn om hun kinderen veilig en 'goed genoeg' op te voeden. Hiertoe wordt gemiddeld twee uur per week gewerkt aan acceptatie van hulp, het bouwen van een steunend netwerk en het vergroten van opvoedvaardigheden.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/HouVast,-stut-en-steun-voor-gezinnen-van-ouders-met-een-LVB	Expertisecentrum William Schrikker Postbus 12685 1100 AR Amsterdam info-expertisecentrum@wsg.nu 088-5260000 www.wsg.nu	Thuiswonende kinderen in de leeftijd van 0 tot 23 jaar (al dan niet met een beperking) in gezinnen van (een) ouder(s) met een LVB waarbij sprake is van (dreigende) opvoed- en opgroei-problematiek. De gezinnen kenmerken zich door tekortschietende opvoedvaardigheden van de ouder(s). Daarnaast is bij veel gezinnen sprake van een wisselende of beperkte bereidheid om steun te accepteren, en/of de afwezigheid van een sterk sociaal netwerk.
2	Meerdere	In Control! LVB	goed onderbouwd	December 2014 - Goed onderbouwd, door deelcommissie Justitiële Interventies	In Control!-LVB is een agressieregulatie training voor jongeren van 12 tot en met 21 jaar die in een justitiële jeugdinrichting verblijven met een IQ tussen 75 en 80 gecombineerd met problemen in de sociale aanpassing. De rode draad binnen het programma wordt gevormd door een gecombineerd aanbod van metacognitieve zelfinstructie en sociale probleemoplossing.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/In-Control-LVB	DJI / sectordirectie Justitiële Jeugdinrichtingen E.Righart 088-0725605	Jongeren van 12 tot en met 21 jaar die in een justitiële jeugdinrichting verblijven en een IQ hebben tussen 75 en 80 gecombineerd met problemen in de sociale aanpassing. LVB.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Huiselijk geweld	Tijd voor Toontje	goed onderbouwd	Dec. 2015 - goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Tijd voor Toontje is een programma voor kinderen van 0 tot 10 jaar en hun moeders in de (vrouwen)opvang, die huiselijk geweld hebben meegemaakt. Het betreft een doorlopend groepsaanbod, dat op een vast moment in de week plaatsvindt. Met behulp van beeldend materiaal, handpopschildpad Toontje, wordt getracht de veerkracht van kinderen te versterken aan de hand van vier thema's: de kracht van fijne dingen doen, veilig boos zijn, van wie hou je? en herinneringen.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Tijd-voor-Toontje	Blijf Groep Postbus 2938 1000 CX Amsterdam 020 - 521 01 50	Kinderen van 0 tot 10 jaar en hun ouders, die in een (vrouwen)opvang verblijven en getuige dan wel slachtoffer zijn (geweest) van huiselijk geweld in het gezin.
2	Complexe scheidingen	Ouderschap na Scheiding	goed onderbouwd	Dec. 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Ouders kunnen op een constructieve wijze met elkaar overleggen en samenwerken in het belang van het kind en de kinderen kunnen onbelast en regelmatig contact hebben met beide ouders.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Ouderschap-Na-Scheiding	Elker jeugd- en opvoedhulp Haydnlaan 6 9722 CH Groningen www.elker.nl	Kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar van ouders die in een vechtscheiding zijn verwickeld.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Complexe scheidingen	Stoere Schildpadden	goed onderbouwd	Dec. 2015 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie	Het hoofddoel van Stoere Schildpadden is het voorkomen of beperken van emotionele- en gedragsproblemen bij kinderen na een (echt)scheiding van hun ouders. Vijf subdoelen waaraan wordt gewerkt: 1) Het kind heeft sociale steun ervaren doordat de groep een veilige en ondersteunende omgeving is; 2) Het kind kan gevoelens over (echt)scheiding herkennen, onder woorden brengen, bespreken, begrijpen en verwerken; 3) Het kind heeft (meer) inzicht in (echt)scheidingsgerelateerde thema's en heeft minder misvattingen en onrealistische gedachten over de (echt)scheiding; 4) Het kind heeft betere probleemoplossende vaardigheden, zodat het (beter) om kan gaan met gevoelens en sociale problemen; en 5) Het kind heeft een positievere perceptie van zichzelf en het gezin.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/317021-Stoere-schildpadden	TNO Schipholweg 77-89 2316 ZL Leiden www.stoere-schildpadden.nl	Bedoelt voor kinderen van vier tot en met zes jaar oud, waarvan de ouders gescheiden zijn. Stoere Schildpadden is voornamelijk gericht op kinderen, maar ook ouders worden betrokken bij de interventie.

Actie-lijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Seksueel	Can you fix it?	goed onderbouwd	April 2016 - Goed onderbouwd, door erkenningscommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Can You Fix It? is een 'serious game' met als doel het verminderen van seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren tussen de 12 en 18 jaar. In korte filmpjes komen leeftijdsgenoten terecht in situaties met een seksueel karakter. Hoe het fragment afloopt kan door de speler beïnvloed worden. Jongeren leren daarmee tijdig in te grijpen bij situaties die uit de hand lopen. De game kan zelfstandig worden gespeeld, maar ook worden ingezet in de klas of in de hulpverlening.	www.huiselijkgeweld.nl/interventies/effectieve-interventies/overzicht3/can-you-fix-it	Rutgers Postbus 9022 3506 GA Utrecht office@rutgers.nl (030) 231 34 31 www.rutgers.nl	Jongeren tussen 12 en 18 jaar. De interventie is specifiek ontwikkeld voor laagopgeleide jongeren, omdat zij meer en eerder risico lopen op seksueel grensoverschrijdend gedrag. De game kan zelfstandig gespeeld worden door jongeren met VMBO, HAVO en VWO niveau. Onder begeleiding van een docent is 'Can You Fix It?' ook te gebruiken voor jongeren uit het praktijkonderwijs (onder- en bovenbouw: 12-18 jaar).
1	Seksueel	Girls' Talk	goed onderbouwd	April 2016 - Goed onderbouwd, door Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering	Het doel van Girls' Talk is bevordering van seksuele gezondheid van laag opgeleide adolescente meiden (circa 14-18 jaar) met diverse etnische achtergronden. Girls' Talk is een intensieve semigestructureerde en seksespecifieke groeps-counselmethodiek. Er zijn 8 bijeenkomsten van twee uur voor groepen van 6 tot 8 meiden.	www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Girls-Talk	Rutgers Postbus 9022 3506 GA Utrecht office@rutgers.nl (030) 231 34 31 www.rutgers.nl	Laagopgeleide meiden (VMBO of lager) (heteroseksueel), in de leeftijd van 14 tot ongeveer 21 jaar met diverse etnische achtergronden, die (beginnend) seksueel actief zijn, zeer beïnvloedbaar en niet seksueel weerbaar.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Veerkracht	goed onderbouwd	2018 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Hoofddoel is het realiseren van een veilige situatie voor het kind en het voorkomen of verminderen van negatieve gevolgen van de meegemaakte (traumatische) ervaringen bij het kind.	www.movisie.nl/interventie/veerkracht	VanMontfoort	Kinderen (0-18 jaar) van gezinnen die ambulant of residentieel begeleiding krijgen van een voorziening voor vrouwenopvang of maatschappelijke opvang. Daarnaast worden de ouders tot de doelgroep gerekend.
2	Meerdere	De Nieuwe Toekomst	goed onderbouwd	2018 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Na het deelnemen aan De Nieuwe Toekomst zijn deelnemers in staat om controle te nemen over hun eigen leven en hebben zij perspectief op economische zelfstandigheid.	www.movisie.nl/interventie/nieuwe-toekomst	Nederlandse Vrouwenraad, Federatie Opvang	Vrouwen (> 18 jaar) die te maken hebben gehad met (ernstig) huiselijk geweld en weer willen en kunnen werken aan hun toekomst, waarin ze streven naar meer controle over het eigen leven met perspectief op economische zelfstandigheid.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Agressie Regulatie op Maat Ambulant voor Volwassenen	goed onderbouwd	2018 - Goed Onderbouwd (deelcommissie Justitiële interventies)	Het primaire doel van AROPMaat-AV is gericht op het verminderen of stoppen van agressief gedrag in het heden en het reduceren van (de kans op) recidive van gewelddadig gedrag in de toekomst.	www.justitie-leinterventies.nl/sites/default/files/Publicatie%20ARopMaat-AV_0.pdf	Dr. L.M. Hoogsteder en prof. dr. S. Bogaerts	Volwassen cliënten (mannen en vrouwen) met ernstige agressieproblematiek en een IQ boven de 80. Het agressieve gedrag uit zich op min. 2 leefgebieden, kan instrumenteel of emotioneel van aard (of beide) zijn. Cliënten zijn veelal vanwege hun delict-en/of probleemgedrag in aanraking gekomen met politie. Er is sprake van een matig, matig tot hoog of hoog recidiverisico op gewelddadig gedrag. Het agressieprobleem is onderdeel van een psychosociale en/of psychiatrische problematiek. AROPMaatAV richt zich ook op een eventuele partner en/of een betrokken systeemlid van de cliënt (indien aanwezig). Is alleen sprake van huiselijk geweld, dan is mogelijk een andere interventie aangewezen.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Agressie Regulatie op Maat Klinisch Volwassenen (ARK-V)	goed onderbouwd	2018 - Goed Onderbouwd (deelcommissie Justitiële interventies)	Het primaire doel van ARK-V is gericht op het verminderen of stoppen van agressief gedrag in het heden en het reduceren van (de kans op) recidive van gewelddadig gedrag in de toekomst. Dit doel wordt bereikt door aan diverse subdoelen te werken. Denk aan het verminderen van stressgevoelens en het verbeteren van de impulscontrole.	www.justitie-leinterventies.nl/sites/default/files/Publicatie%20ARK-V.pdf	Dr. L.M. Hoogsteder en prof. dr. S. Bogaerts	Klinische patiënten met ernstige agressieproblematiek en een IQ boven de 80. Er is sprake van een hoog recidiverisico op gewelddadig gedrag. Het agressieprobleem is onderdeel van ernstige psychosociale en/of psychiatrische problematiek, veelal in combinatie met complexe comorbiditeit.
2	Seksueel	Pas op de grens	goed onderbouwd	2017 - Goed Onderbouwd (deelcommissie Justitiële interventies)	'Pas op de grens' heeft als doel om seksueel grensoverschrijdend gedrag in het heden te stoppen en om de kans op recidive in de toekomst te reduceren.	www.justitie-leinterventies.nl/erken-de-interventies?search_term=pas+op+de+grens	De Waag	Volwassen mannen (18 jaar en ouder) met een LVB (IQ score tussen de 60 en 85 i.c.m. een verminderd sociaal aanpassingsvermogen) die seksueel grensoverschrijdend gedrag (SG-gedrag) vertonen of hebben vertoond. Het gaat om cliënten met een matig of hoog recidiverisico.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Multifocus	goed onderbouwd	2016 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	De (transgenerationale) geweldspiraal in een gezin is doorbroken met behoud of herstel van de onderlinge relaties. Behoud of herstel van onderlinge relaties wordt niet nagestreefd wanneer er sprake is van intiem terrorisme of seksueel misbruik van kinderen en/of wanneer één of meer gezinsleden behoud of herstel van onderlinge relaties niet willen.	www.movisie.nl/interventie/multifocus	Mutsaersstichting	Gezinnen met complexe, meervoudige problematiek, waarbij eerdere meldingen van huiselijk geweld bekend zijn, het risico van escalatie of herhaling van geweld hoog wordt ingeschat en/of eerdere, reguliere hulpverlening gericht op de aanpak van huiselijk geweld is vastgelopen. In vrijwel alle gevallen betreft het gezinnen met kinderen.
2	Meerdere	De Oranje Huis-aanpak	goed onderbouwd	2016 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Het hoofddoel van de Oranje Huis-aanpak is het stoppen van het huiselijk geweld in het gezin en het creëren van de juiste omstandigheden om te werken aan: het vergroten van veiligheid; het duurzaam stoppen van geweld; herstel op fysiek, psychisch en psychosociaal vlak.	www.movisie.nl/interventie/oranje-huis-aanpak	Blijf Groep	Gezinnen met uiteenlopende etnische, culturele en maatschappelijke achtergronden, die te maken hebben met huiselijk geweld en hiervoor een beroep doen op de vrouwenopvang.
2	Meerdere	Caring Dads	goed onderbouwd	2016 - Goed Onderbouwd (deelcommissie Justitiële interventies)	Hoofddoel: het terugdringen van (het risico op) kindermishandeling door de vader en/of het getuige zijn van huiselijk geweld van de vader tegen hun moeder, om daarmee de ontwikkelingskansen van de kinderen en hun mogelijkheden tot herstel van eventueel opgelopen schade te vergroten.	www.justitieinterventies.nl/erkenning-interventies?searchterm=caring+dads	Changing Ways (Canada), contact in NL: Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering	Vaders die pleger zijn (geweest) van partnergeweld en/of kindermishandeling. Het richt zich specifiek op hun rol en verantwoordelijkheid als vader en opvoeder.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Seksueel	Vlaggensysteem	goed onderbouwd	2015- Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Het Vlaggensysteem stimuleert gezond seksueel gedrag en draagt bij aan het voorkómen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren.	www.movisie.nl/interventie/vlaggen-systeem	Sensoa (BE), contact in NL: Movisie	Kinderen en jongeren van nul tot achttien jaar. Daarnaast is er een intermediaire doelgroep van professionele opvoeders.
1	Seksueel	Je Lijf, je Lief!	goed onderbouwd	2015 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Jongeren in het praktijkonderwijs beter in staat stellen de eigen wensen en grenzen te herkennen. En duidelijk te maken aan anderen én tevens de wensen en grenzen van anderen op het gebied van relaties en seksualiteit te herkennen en te respecteren. Zodat zij uiteindelijk minder vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken of uitoefenen.	www.movisie.nl/interventie/je-lijf-je-lief	Movisie	Moeilijk lerende jongeren en jongeren met een lichte verstandelijke beperking (IQ tussen 55 en 80) uit het eerste en tweede jaar van het praktijkonderwijs, in de leeftijd van 12 tot en met 14 jaar.
1	Seksueel	Vriendschap, verkering, vrijen en kindervens	goed onderbouwd	2015 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Jongvolwassenen met een lichte verstandelijke beperking beschikken over meer kennis en zijn zich beter bewust van eigen wensen en behoeftes op het gebied van vriendschap, verkering, vrijen en kindervens. Daardoor kunnen zij gezondere vriendschaps- en verkeringsrelaties ontwikkelen.	www.movisie.nl/interventie/vriendschap-verkering-vrijen-kindervens	MEE Oost	Mensen met een lichte verstandelijke beperking van 18 jaar en ouder die (enigszins) kunnen lezen en schrijven.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
1	Meerdere	Als ik haar was	goed onderbouwd	2015 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Het taboe op het bespreken van huiselijk geweld onder allochtonen is na toepassing van de interventie minder groot geworden. De bewustwording over wat huiselijk geweld is en wat je kunt doen als je ermee te maken hebt, is vergroot.	https://www.movisie.nl/interventie/ik-haar-was	Stichting Kezban	Allochtonen, vanaf 25 jaar, eerste, tweede of derde generatie uit de herkomstlanden Turkije, Marokko, Afghanistan, Irak, Iran, Koerden uit Turkije, Syrië.
2	Meerdere	Krachtwerk	goed onderbouwd	2015 - Goed Onderbouwd (erkenning Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Krachtwerk ondersteunt het eigen proces van herstel van mensen in de richting van een door henzelf gewenste kwaliteit van leven waarbij zij, net als iedere burger, in de samenleving mogen meedoen, erbij horen, ertoe doen en mogen zijn wie ze zijn. Bij herstel gaat het om een zingevend bestaan met hoop en zicht op een betere toekomst en leven in veiligheid.	www.movisie.nl/interventie/krachtwerk	Judith Wolf, Impuls academie	Mensen in achterstandssituaties met diverse problemen – emotionele, fysieke, sociale en materiële – die moeite hebben om zichzelf en hun bestaan te reguleren en maatschappelijk achterop zijn geraakt. Zij zijn sociaal uitgesloten of dreigen dat te worden.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Seksueel	Samen misbruik de baas	goed onderbouwd	2015 - Goed Onderbouwd (erkenningcommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Het doel is dat vrouwelijke slachtoffers van seksueel misbruik met een verstandelijke beperking minder problemen ondervinden ten gevolge van seksueel misbruik dat zij hebben meegemaakt, dan voor de toepassing van de interventie. Concreet houdt dit in dat kennis van en inzicht in seksueel misbruik en de negatieve gevolgen ervan, zijn toegenomen en dat disfunctionele gedachten over zichzelf, schuld, schaamte en bedreigingen zijn afgenomen. Positieve gevoelens over zichzelf en verbondenheid met anderen leiden tot meer gevoelens van regie over het eigen leven.	www.movisie.nl/interventie/samen-misbruik-baas	ASVZ (Algemene Stichting Voor Zorg- en dienstverlening).	Vrouwelijke slachtoffers van seksueel misbruik met een (lichte of matige) verstandelijke beperking vanaf 18 jaar.
2	Meerdere	Niet meer door het lint	goed onderbouwd	2015 - Goed Onderbouwd (erkenningcommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid)	Het verminderen van agressief gedrag en het versterken van het probleemoplossend vermogen.	www.movisie.nl/interventie/niet-meer-door-lint	Geestelijke Gezondheidszorg Westelijk Noord-Brabant	Mannen met agressieproblemen, vrouwen met agressieproblematiek.

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/Seksueel geweld/huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel)	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Traumagerichte Cognitieve Gedragstherapie (TG-CGT) (Behandeling van chronisch trauma, niet opgenomen in DEI, ,daarom niet verder meegenomen in search)	niet		De TG-CGT is een variant op Traumabehandeling toegespitste Cognitieve Gedragstherapie. Over het algemeen bestaat de traumagerichte cognitieve gedragstherapie (TG-CGT) uit vijf componenten. Componenten in programma's voor traumagerichte cognitieve gedragstherapie (Beer e.a., 2013): 1. Psycho-educatie 2. Exposure-technieken 3. Angstmanagement en stressreductietechnieken 4. Gedragsveranderende technieken 5. Cognitieve technieken	Behandeling van chronisch trauma: op de site van het kenniscentrum Kinder- en jeugdpsychiatrie, www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/chronisch-trauma/		

Actie-lijn	Vorm (Lichamelijk/ psychisch/ Seksueel geweld/ huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Niveau	Jaartal beoordeling/ erkenning	Beschrijving (korte samenvatting/doel).	Link	Ontwikkelaar	Doelgroep (zie vet gedrukte teksten voor raakvlakken met actielijn 3 - specifieke doelgroepen - van GHNT)
2	Meerdere	Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) (Behandeling van chronisch trauma, niet opgenomen in DEI, daarom niet verder meegenomen in search)	3. effectief 1e	2017 - Effectief volgens eerste aanwijzingen (erkenning-commissie Langdurige GGZ)	EMDR is een geprotocolleerde behandeling die bestaat uit acht stappen. Deze worden weergegeven in onderstaande opsomming (de Jongh, e.a., 2005): 1. Identificatie van de visuele representatie van de herinnering die actueel nog de meeste affectieve lading geeft (targetbeeld). 2. Met dit beeld in gedachten formuleren van een negatieve, disfunctionele cognitie (NC) 3. Formuleren van een positieve, functionele, cognitie, die in betekenisgeving lijnrecht tegenover de NC staat. 4. Vaststellen welke emoties worden opgeroepen door het beeld in combinatie met de NC. Een kwantitatieve beoordeling laten geven van de spanning die de combinatie van beeld en NC oproept op een tienpuntsschaal, lokalisering van de daarmee verbonden lichamelijke sensaties. 5. Laten concentreren op het herinneringsbeeld, de NC en de bijbehorende lichamelijke sensaties. Daarna series (sets) aanbieden van externe, afleidende stimuli. De verwoorde associatie (beeld, gedachte, gevoel lichamelijke sensatie etc.) vormt de basis voor een volgende set. Op gezette tijden evaluatie van de mate van spanning die het beeld (nog) oproept. 6. Zodra de spanning volledig is gedaald, volgt koppeling van het beeld aan de PC door nieuwe sets uit te voeren. Dit wordt herhaald totdat de PC geheel geloofwaardig is. 7. Nagaan of ergens in het lichaam nog spanning opkomt bij het oproepen van het plaatje in combinatie met de PC. Zo ja, deze verder bewerken door opnieuw. 8. Positieve afsluiting. Nagaan wat het meest betekenisvolle is dat de patiënt geleerd heeft van deze sessie over zichzelf.	erkende-interventiesggz.trimbos.nl/erkende-interventies/eye-movement-desensitization-and-reprocessing-emdr		

Erkende preventieve interventies uit de Interventiedatabase Gezond en Actief Leven

Actielijn	Vorm (Lichamelijk/psychisch/ Seksueel geweld/ huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Erkenning	Link
1	Seksueel	Lang leve de liefde, onderbouw	Effectief volgens goede aanwijzingen	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1400746
1	Seksueel	Begrijp me goed	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1400730
1	Seksueel	Girl's choice	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1400772
1	Seksueel	Sense.info	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1400954
1	Seksueel	Les(s) is more	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1401859
1	Seksueel	Benzies & Batchies - Ik hou van mij	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1402210
1	Seksueel	Lang leve de liefde: jij en de media	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1402220
1	Seksueel	Make a move	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1402333
1	Seksueel	Lang leve de liefde, mbo	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1403317
1	Seksueel	Liefde is... voor meisjes	Goed Onderbouwd	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1500198
	Seksueel	Cursus Vrouw en Gezondheid	Goed Beschreven	https://interventies.loketgezondleven.nl/leefstijlinterventies/interventies-zoeken/1402007

Erkende (preventieve) interventies gericht op ondersteuning van mantelzorgers uit de databank Effectieve Sociale Interventies

Actielijn 1	Vorm (Lichamelijk/psychisch/ Seksueel geweld/ huiselijk geweld of meerdere)	Titel interventie	Erkenning	Link
1	Meerdere	Mantelscan	Goed Onderbouwd	https://www.movisie.nl/interventie/mantelscan
1	NVT	Video Interventie Ouderenzorg (VIO)	Goed Onderbouwd	https://www.movisie.nl/interventie/video-interventie-ouderenzorg-vio
1	NVT	Natuurlijk, een netwerkcoach	Goed Beschreven	https://www.movisie.nl/interventie/natuurlijk-netwerkcoach
1	NVT	Ontmoetingscentra voor mensen met dementie en hun verzorgers	Effectief volgens goede aanwijzingen	https://www.movisie.nl/interventie/ontmoetingscentra-mensen-dementie-hun-verzorgers
1	NVT	Psychische problemen in de familie - Groeps cursus voor mantelzorgers	Effectief volgens eerste aanwijzingen	https://www.movisie.nl/interventie/psychische-problemen-familie-groeps-cursus-mantelzorgers

